

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 3.

V Ljubljani, dne 1. sušca 1896.

Leto XVI.

Iz pesmarice neznanega siromaka.

1. Božična pesem siromakova.

V palači svetli nisi rojen bil,
Zaplakal prvič si v pastirski koči;
In v zlato zibel položila ni
Te mati tvoja revna v hladni noči.

Od Betlehema je trpljenja pot
Do Golgate se vila tvoja kruta,
Uboštva, borbe, mučeništva pot
Z bodečim trnjem, kámenjem posuta.

Bil siromak si žive svoje dni!
Tovariš naš zato si na vse čase.
A, ki žive od žuljev naših rok,
Imeli bi te radi vsega zá-se . . .

Ne! Ti si naš — mi bratje tvoji vsi,
Kar nas zatirancev po svetu tava,
Kar sužnjev nas brezpravnih nosi svet,
Kar hira nas in strada in zmrzava.

Le kdor občutil sám je kdaj gorjé,
Trpín mu, brat njegov, v srcé se smili;
In v kočah, ne v palačah še vsekdár
Človekoljubi so se porodili.

2. Temni nauki pojasnjeni.

Mladina preljuba, ti zlati up naš,
Pripravljaj se resno za zrele dni svoje!
S krepóstmí srcé si, značaj okraštíj,
Z modróstjo si, z znanjem glavó napolnuj!
In srečno življenje bo tvoje.◄

Prekrasno, prekrasno! A kaj, da, možjé,
 Odkrito bojite se vi govoriti?
 Denár je najbolj spoštovana krepóst
 In znanost najboljša, najvišja modrost:
 Umeti bogastvo množiti.

3. Delavčeva hči.

Lepa sem, pravijo, lepa »ko roža!
 Pesem to sladko mi moški pojó;
 Dan na dan slišim jo, kjer se prikažem.
 Naj jim verjamem, da res je takó?

Kaj pa ti praviš, zrcálo? Ne lažeš?
 Lep je li bleđi moj tá-le obraz?
 Lepa tá usta k poljubu vabeča?
 Lepših nobena res nima že lás?

Lepe li takšne očí so velike,
 Črne ko temna brezmeséčna noč?
 Takšne ko moje — do moškega srca
 Res, da čaróvno imajo naj moč?

Lepa? . . . Nemara bo nekaj resnice!
 O, ko moj oče bi bil bogatín,
 Ženini snúbili bi me bogatí,
 Bila lastníca bi krasnih graščín!

Délavec oče moj, délavka mati!
 Z delom kruh služim svoj sáma si jaz . . .
 O Rojenice! Zakaj pač mi v zibel
 Dote nasule ve niste svoj čas?

Dote?! Oh, saj jo tu nosim na licih!
 Préveč, še préveč za revno deklé . . .
 Revi lepota opasna je dota;
 Sáma bojím se, da bo mi v gorjé . . .

4. Pokaj . . . ?

Pokáj pa prišel si na svet,   Zlorabil svet bo tvojo dlan,
 Ti siromakov otrok jadní?   Močí zlorabil bođe tvoje;
 Na svet brezčutni, trđi tá,   In glavo tvojo in mladóst
 Na svet sebični tá in hladni.   Zlorabil svet bo v svrhe svoje.

Ne veš še, črvič nežní moj,
 Da, kdor z bogastvom ne prvačí,
 Verige robstva žive dni
 On skoz življenje svoje vlačí.

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

(Dalje.)

Druga Tončkina prijateljica, Grumova Alenka, pa je bila deva drugačnih nazorov, drugačnih idealov, pa tudi drugačne zunanosti. Vitke, ponosne postave, krepke hoje, odločnega kretanja, glasne, skoro kričeče govorice, bučnega, krohotajočega smeha, pa temnega, nekam žoltega obraza s širokimi, črnimi obrvmi in dolgimi, resastimi trepalnicami, žarkih, gorečih oči, ravnega, lepega noska, krasnih belih zob, okroglega podbradka in jedva vidnih brčic na zgornji ustnici.

Ej, ta Alenka je bila lepa grešna dušica! — Zaman ji je hvalila in hvalila dobra Nežka različne pridigarje, zaman ji opisovala vso divno nebeško krasoto oltarjev ob „šmarnicah,“ zaman jo vabila, naj si sama vsaj enkrat ogleda oni bajni cerkveni nakit, ono množino raznobojnih, predragih, duhtečih, domačih in eksotičnih cvetlic, trav in grmov, ono nešteto luči, lučic, svetilk, sveč, lampijonov in lestencev — naj gre poslušat vsaj enkrat ono očarljivo, dušo vznášajoče in vsako čutnico v telesu pretresajoče mogočno orgljanje slavnega slovenskega glasbenika, pa ono milobno petje, ki se igra s človeško dušo, dvigajoče jo sedaj visoko nad oblake, predstavljajoče jo v rajske prostore nebeščanov, sedaj pa moreče, uničujoče, ponižujoče človeka k tlom, v prah, v nič, da trepeti, drgeti z vsakim živcem, z vsako žilico, da ga poliva zona, pa mu zopet pljuska kri iz srca v lica in iz lic v srce . . . Zaman jo je vabila Nežka s seboj, da si z njo vred napaja dušo in srce z užitki, kakršnih bi iskala sicer brez uspeha po vsem

svetu . . . Alenka se ji je smejala, se ji rogala ter jo nazivala otročjo, neumno . . . Odgovarjala ji je, da je bila tudi ona, Alenka, včasih Nežkinih misli, da je tudi njo nekdanj veselilo, očarovalo in vznášalo to, po čemer hrepeni in hlepi sedaj še Nežka — pa minilo jo je vse. In kadar ji je začela Nežka vedno znova kazati svoje ‚podobice‘ s čipkastimi robovi, pisane, bele, črne, zelene, rdeče, papirnate, lesene in iz ribje kosti, tedaj ji je pokazala Alenka, podlo se krohotaje, svoje ‚podobice‘, svoje ‚svetnike‘ in ‚zaščitnike‘: fotografije mladih in starejših moških, civilistov in vojakov. V dno svoje duše ranjena, jo je nato začela pobožna sestrična karati in izpreobračati, ji pripovedovati različne odlomke iz pridig o deviški čistosti. Zaman; Alenka ji je odgovorila šaleč in rogajoč se, kaj ji je dejal ta ali oni ljubimec . . . ter sklenila vselej: »Pa kaj bi ti pravila . . . preotročja si še . . . ko boš imela tudi ti svojih osemindvajset let . . . hej, kako drugačne misli ti bodo rojile po glavi!« —

S tema tovarišicama torej je občevala Tončka največ. Njena duša pa se je počutila v njiju družbi kot roka, katero peče na eni strani ogenj, na drugi pa skeli mraz. Začela je premišljevat o življenju, dvomiti, se ozirati po drugih ter primerjati, katerim se godi bolje, ali onim, ki se vedo tako kot Nežka, ali onim, ki so Alenkinih misli. Včasih je obsojala Alenkino nevernost, nje zanikarnost v izpolnjevanju cerkvenih zakonov in nje lahkoživo, vihravo občevanje z moškimi in se zgražala nad njenimi porogljivimi opazkami o iskreni molitvi, izpovedi itd. . . . tedaj se je tesneje oklenila Nežke ter hodila z njo vred k vsem ‚pobožnostim‘. Kmalu pa ji je postalo tako življenje preenolično, pusto, dolgočasno; njega čar se je polagoma izgubljal, in — zaželela si je zopet vesele Alenkine družbe, njenega smeha, njenih dovtipov in šal . . . Tedaj je zapustila bogoslužno Nežko, pozabila vse ‚nebeške užitke‘ ter se pridružila zopet Alenki, poslušajoč verno njene dogodke z različnimi ljubovniki, ki so bili življenja željni Alenki le sredstva za zabavo poleg svilenih robcev in predpasnikov, modnih solnčnikov in cipel, zlatih nauhvic in prstanov . . . Ko pa ji je začela Nežka znova obujati vest in ji dokazovati, kako grešno živi njena lepa sestrična, ter ji z besedami svojih pridigarjev živo slikati vso grozo posmrtnega vračila za sedanje pregrešno življenje, tedaj se je zbala Tončka, in razmerje se je zopet obrnilo . . .

Tako omahovanje je trajalo dve leti. V tem je postala Tončka prava delavka in se preselila v oddelek, kjer zvijajo smodke. — Tačas pa je zmagal slabi duh, zmagali nazori Alenkini.

Nauki, katere je slišala iz ust svojega dobrega, nad vse jo lju-bečega očeta, nauki, katere je čula s prijateljico Nežko v cerkvi, ti nauki so nasprotovali sedaj njenim željam in mislim. Bala se je, sramovala včasih sama sebe, toda izpreobrnila se ni več; nedostajalo ji je za to moralne moči. —

Bilo je soboto zvečer. Delavci in delavke tabačne tvornice so bili prejeli svoj tedenski zaslužek ter se veselejši kot sicer polagoma razhajali na vse plati. Marsikateri delavec je krenil v bližnjo gostilnico, da si uteši žejo, ki ga je mučila že ves teden, misleč si: »saj je jutri na š dan, dan počitka — potegnem jo nocoj lahko malo dlje. Zakaj bi si vsaj enkrat ne privoščil par veselih, brezskrbnih ur, ko se moram potiti in mučiti šest dni zapored!« — Ko pa je ob zori zapuščal zabavišče, mu je bila glava težka, in vest ga je pekla; saj je bila denarnica zopet do malega prazna . . . Marsikateri pa je podvzival svoje korake domov, da izroči čim preje svoji ženki sad svoje pridnosti, da poplača dolgove ter kupi deci vsaj za nedeljo kosec belega kruha . . .

Pred tvornico so se tudi zbirale skupine in se pogovarjale, kam pojdejo nocoj, kje se snidejo jutri.

Ravnokar sta se poslovili Tončka in Nežka z obljubo, da pojmeta jutri skupaj na veliki shod na Šmarni gori, ko se je pridružila Tončki Grumova Alenka.

»Glej jo, otodi sem povpraševala po tebi,« jo je ogovorila Alenka. »Kam pa se je tako mudilo Nežki?«

»Šla je k perici po svoja krila . . . jutri pojdeva na Šmarno goro,« je odvrnila Tončka.

»Na božjo pot? Ha, ha! — Pa menda vendar ne bosì in razoglavì, pa s culico v rokah?« se je rogala Alenka.

»Ne, popeljeva se z vlakom.«

»Beži, beži! Nikar ne hodi! — Kaj misliš res postati cela tercijalka? — Ha, ha! — Nežke z zelenim obrazom in zgrbljenim hrbtom pač ni škoda; nihče se ne bo jokal za njo, to ve dobro sama, zato se mora zadovoljiti s svojimi nebeškimi ženini. A ti in pa jaz! Z nama je vse drugače. Tončka, ne bodi vendar tako neumna in slepa!«

Prijela jo je pod pazduho, in šli sta proti domu. Tončka je molčala.

»Povedati ti moram nekaj boljšega, zanimivejšega, nego je vajino romanje,« je začela Alenka. »Tončka, jutri pojdeš z menoj, da veš — ne bo ti žal, saj tako nikamor ne prideš.«

»Kam pa?« je vprašala Tončka z glasom, ki nikakor ni ugovarjal prijateljičinemu vabilu.

»Jutri ob poludveh me čakaj doma, da pridem po-te. Lepo se obleci . . . vzemi tisto zeleno jopico, ki se te tako tesno oprijemlje, pa bel, svilen robec si deni na glavo, da veš! — potem pojdeva pred Št. Pavelsko cerkev, kjer me bo čakal Janez . . .«

»Kateri Janez?«

»I no, moj Janez, ha, ha! Pri topničarjih je . . . bogatih starišev sin z Gorenjskega je . . . tri zvezdice na vsaki strani zavratnika in dolgo sabljo ima . . . lep, postaven fant, boš videla!«

»In kam pojdemo?«

»Iz mesta . . . kam v okolico . . . na ples — ej, zabavali se bomo krasno. Tudi dva Janezova tovariša prideta . . .«

»Jaz ne znam plesati,« je pristavila napol pomilujoč, napol boječe Tončka.

»Ne znaš? — Križ božji, niti plesati ne znaš? To imaš od svojega čepenja po cerkvah! Sramota! — No, peti znaš . . . že pojde; začeti moraš . . . Janez želi plesati; obljubila sem mu, da pripeljem s seboj še kako tovarišico. Iti moraš torej na vsaki način z menoj!«

»A kaj poreko oče, če se ne vrnem pred mrakom domov? — Bojim se . . .«

»Kaj? — Torej si še tako odvisen otrok! — Joj, joj, tega ne bi bila mislila!« je javkala Alenka. »Saj si vendar sama služiš kruh! Saj ti vendar ne more živa duša na svetu zapovedovati! — Joj, joj, kaj takega mi greš zinit!«

Tončko je bilo sram, zato je za trdno obljubila, da pojde z Alenko, bodi kar koli.

Potem sta se ločili.

Domov prišedši, si je skuhala večerjo in jo postavila tudi očetu, potem pa se je takoj začela umivati, česati ter si snažiti obutal in krila. Hotela je biti jutri taka, da se je Alenka ne bo sramovala vzpričo svojega ljubimca, bogatega Gorenjca . . .

Drugi dan pa je odšla na Šmarno goro pobožna Nežka sama, razžaljena in razjarjena, ko ji je povedala Tončka, da mora z Alenko.

»Ker si taka prijateljica, da se pojdeš raje razveseljevat na grešno plesišče z zapeljivimi vojaki, pa bodi konec prijateljstva med nama — ne poznam te več!«

Tako ji je dejala Nežka in z jezo zaloputnila duri za seboj.

Tončki je bilo v prvem hipu hudo, potem pa se je domislila Alenkinih besed: »Nežka . . . zelena . . . ni je škoda, da je tercijalka, saj je ne mara živ krst! A ti in jaz!«

In zaničljivo se je namrdnila ter se začela oblačiti. Kmalu nato je prišla Alenka v lepi novi obleki, z zlatim srčkom na baržunastem traku okoli vratu in v gosposkih cipelicah iz rjavega usnja. V orokavičenih rokah je držala pisan, široko s čipkami obrobljen solčnik z belim, umetno zrezljanim koščnim držajem.

»Ali si gotova, Tončka? — Dobro, kar pojdiva! — Ne — stoj! — Koliko kril pa imaš na sebi, da si široka kot razčeperjena koklja? — Joj, joj! — In za vratom tudi nimaš nobenega robca! — Vzemi ono rdečo svileno ruto, da se te lepo prime . . . samo malo se je sme videti . . . glej, kako je pri meni!«

Tončka se je popravljala po navodilu Alenkinem, dokler ji ni ustregla v vsakem oziru.

Potem sta šli. Ko pa sta stopili iz sobe, jima je prišel z drsajočimi koraki nasproti sključeni, sivolasi Tončkin oče. Ljubeznivo se je ozrl po svoji hčerki, in njegov pogled je nekako božajoče objemal vse njeno vitko telo. Tako lepe, tako gosposke je še ni videl nikdar, tako se ji niso svetile še nikdar oči, in njena lica so bila napeta ter z rahlo rdečico zalita kot nikdar.

Zadovoljno ji je torej pokimal pa jo vprašal: »Ali gresta že k nauku? — — Hiteti moram tudi sam. — Le lepo molita!« —

»Da, da,« mu je odgovorila Alenka ter smehljuje potegnila Tončko s seboj.

V srcu Tončkinem pa se je oglasila vest, ki ji je očitala, da je varala, da je nalagala očeta — prvič . . .

Pred Št. Pavelsko cerkvijo so ju čakali že trije vojaki, visoki, širokopleči mladeniči v lični topničarski uniformi, z dolgimi, blesketajočimi sabljami ob levih bokih.

Smehljuje so jima salutirali, butnivši peto ob peto, da so zavenele ostroge, ter jima ponudili svoje roke v pozdrav.

Alenki se je pridružil takoj črnolasi Janez, tovariša pa sta vzela Tončko v sredo, in odpravili so se.

Tončki je bilo spočetka tesno pri duši v družbi s povsem neznanimi vojaki; sram jo je bilo ljudi, ki so se ozirali za njimi. Kmalu pa se je pomirila, ko sta ji začela spremljevalca pripovedovati o svojem stanu, o svojih domačih, o mestnih novicah ter izpraševala tudi njo o navadnih stvareh, neprisiljeno, prijazno, kakor da bi si bili stari znanci.

Prišedši iz mesta, sta krenila Alenka in Janez po cesti, vodeči v bližnjo vas.

Toplo je sijalo spomladnje solnce; ptiči so popevali ob robu ceste, zibajoč se po leskah in jelšah, ki so se baš ogrinjale v nov zelen plašč, smreke in hoje pa so veličastno šumele ob najmanjšem pišu s svojimi težkimi vrhovi in do tal segajočimi vejami.

Tončki se je zdelo, da ni doživela doslej še nikdar tako jasnega in veselega dne. Zeleneči gozd s svojimi ptički se ji ni videl še nikdar tako lep, kot danes. Njena prijateljica Alenka, stopajoča pred njo ob roki svojega ponosno vzklonjenega ljubimca, se ji je zdela čudovito krasna, in njena spremljevalca sta bila v njenih očeh najčednejša in najljubeznivejša mladeniča na svetu. Tako lahko in prijetno ji je bilo pri srcu, da bi bila najraje zapela . . . Ko pa ji je ovil njen desni spremljevalec, plavolasi Toporišev Tone, svojo roko smelo okolo pasu ter je, dvignivši in zavrtevši svojo čepico po zraku, krepko zavriskal, tedaj se je zasmejala na vse grlo. Ozriši se pa v Toneta s svojimi globokimi plavimi očmi, je zardela, videč v njegovih očeh odkriti izraz brezmejnega občudovanja . . .

Prišedši v vas, so zaslišali takoj mogočne glasove harmonike, prihajajoče skozi odprta okna obcestne gostilnice.

Obširna gostilniška soba je bila že »dubkom« polna hrupnih gostov in plešočih parov; mize so bile postavljene po veži in po lesenem hodniku proti vrtni strani. Jedva je odpasal Janez svojo sabljo, že se je oklenil svoje Alenke ter jo odvedel na ples. Tone ga je ročno posnemal ter se zavrtel s Tončko. Spočetka ji je uhajal takt, kmalu pa se je privadila. Krepko sta se sprijela s Tonetom ter zaplesala kot najvrlejša plesalca. Ko se je usopla, jo je peljal na hodnik, kjer sta našla še prazno mizo, ter ji ponudil vina. In Tončka je pila.

Tončka je plesala veliko. Jedva jo je spustil iz rok Tone, je prišel po-njo Janez, ki jo je izročil tretjemu tovarišu Sušniku. Polagoma so jeli hoditi po-njo tudi drugi plesalci, med katerimi je bila večina infanteristov, »Janezov«. Zabavala se je tako dobro, da je popolnoma pozabila na čas, na svojega očeta, na odhod. Vriskanje plesalcev, bučni zvoki harmonike, topotanje razbrzdanih peta, smeh plesalk, opojni vinski vzduh . . . vse je vplivalo na njene živce omotno, mamljivo.

Ko pa so prižgali sredi stropa veliko petrolejko, tedaj se je spomnila doma. Prestrašena se je oprostila svojega plesalca ter se začela ozirati po Alenki in Janezu. Ni ju bilo najti nikjer, a Tone in Sušnik sta jo potolažila, da že zopet prideta, ter sta jo zopet odvedla

na ples. Samo enkrat se bode še zavrtela, potem pa bode morala domov, pa če tudi pojde sama. Ko pa je minil ta ples, jo je pregovoril znova Tone, da zapleše še enkrat z njim. Plesala sta dolgo; Tone ni hotel nehati, zavrnil je vsaki hip veselo, izzivalno, pa ji šepetal: »Tako srečen še nisem bil . . . juh! — Kako naju gledajo . . . seveda, nevoščljivi so mi za plesalko . . . najlepšo plesalko! — Tončka, vi ste moja . . . kaj ne, da ste moja?« — Tončka mu ni odgovorila, a rdeča je bila kot piruh, pa dobro se ji je zdelo, da ne bi bila menjala z nobeno plesalko. Sramežljivo je dvignila trepalnice ter pogledala za hip Tonetu v razžarjeno lice, pa jih zopet povesila. Srce ji je bilo burno . . . Ko sta nehala, jo je peljal k mizi; žejna sta bila in pila sta poželjivo . . . Tone jo je držal vedno za roko; naslonivši se na njen stol, ji je pravil, kako je lepa, da jo ima rad, in prosil jo, naj bo njegova . . . Tončka je molčala; vrtelo se ji je v glavi, želela si je proč, pa se zopet naslajala z njegovimi besedami.

Naposled so odšli. Sušnik edini je še ostal med infanteristi, ki so začeli popevati narodne pesmi, ter je basiral.

Janez je stopal zopet z Alenko spredaj. Tone in Tončka pa sta šla za njima. Tiho so govorili med seboj; ostroge so zvenele, in sablji sta rožljali. —

Še često so napravili skupne izlete Tončka, Alenka, Janez in Tone. Postali so si najboljši prijatelji. — Mencejeva Nežka pa ni pogledala nobene več, temveč si poiskala novih prijateljic, ki so bile povsem njenih nazorov in njenih vzorov,

V.

Tone Križaj je bil kramarjev sin, doma iz Loža. Oče njegov se je ubijal spočetka z malo kmetijo, toda ker mu je radi slabih letin donašala le dolgove na dolgove, jo je poprodal, očedil in pobelil svojo hišico, kupil patent ter začel kramariti. Poleg kramarstva se je pečal še z nakupovanjem starin, ponošenih oblek, polomljenega pohištva, zavrženih slik ter nakaženega kmetiškega in obrtnega orodja. Dočim mu je žena doma prodajala, je lazil, prodajajoč in kupujoč, po hišah in kočah v trgu in okolici ter privažal na večer na samokolnici najrazličnejše šare v svojo shrambo. Ob slabem vremenu je ostajal doma ter šival, krpal, lepil, zbijal in barval svoje starine. Za ničeven denar jih je dobil, često jih je pobral celo na kakem smrdljivem smetišču, v prašnih drvnicah ali v zakajenih podstreških; toda s svojo spretno roko je popravil vse reči, da so bile znova za rabo, ter jih prodal skoro za celi dobiček.

Ko je Tone, kramarjev edinec, nekoliko odrastel, je spremljal očeta ter mu pomagal mešetariti in stikati za ropotijo. Križajev imetek se je na ta način množil sicer le počasi, toda vztrajno. Ker je bil skop, je privoščil sebi in svojcem jedva najpotrebnejše reči ter varčeval z vsakim vinarjem. Za dve dvojači dobička je bil pripravljen iti v štiri ure oddaljeno vas, in za en goldinar izgube se je jokal, kot bi izgubil stotak. Grabiti in gomiliti na kup ter množiti število svojih goldinarjev mu je bil največji užitek, edini namen in vsa sreča življenja . . .

Neki poletenski večer je zopet krparil raztrgan šaren zastor, katerega si je bil izprosjačil v bližnji grajščini. Sam je sedel med nakopičenimi škatljami, okvirji, papirnimi in platnenimi slikami — med stoli, mizami, klopni in posteljami — med kmetiškimi kočemajkami, indrami, škrlaki, kožuhi, kučmami, ošpetlji in avbami — med gospoškimi krili z vlačami, maskaradnimi kostumi, korzeti in modrci, solnčniki, dežniki, ženskimi in moškimi klobuki, cilindri, palicami in pahljačami — med lopatami, svedri, kladivi, motikami, krampi, verigami, žreblji in plugi — med lonci, steklenicami, košarami in cajnicami . . . tu je sedel ter krpal neutrudno, dasi je šlo že na polnoč. Okna je zaprl z oknicami, z železom okovanimi, vrata pa zaklenil z velikim ključem, katerega je položil tik sebe na polico. V shrambi pa je postajalo čim dlje soparnejše, dušeče. Križaju so lezle oči skupaj, vsaki hip je zadremal, a vendar se je silil še vedno, da izgotovi nocoj pričeto delo. Končno pa je trdno zaspal; glava mu je omahnila na naslanjač, roke so mu visele ob životu, noge pa je imel iztegnjene po sobi. Spal je jedva četrte ure; ko pa se je hipoma vzbudil, ga je objemalo od vseh strani plameneno morje in strašen dim. Planil je kvišku, podrl poleg stoječo polico, skočil k vratom . . . Zaklenjena so bila. V tistem hipu se je spomnil, kam je bil položil ključ . . . a ni bilo ni stolice, ni ključa. Dim mu je žgal oči, da ni mogel gledati, pljuča so mu jedva še sople, plamenčki so segali po njem, on pa se jim je zaman otepaval, se zaletaval v vrata, bil po njih s pestmi, dokler so mu krvavela, ter hropel: »Na pomoč! Na pomoč!« — Zaman. Nihče ga ni čul. Nagomiljena obleka pa je gorela, tlela in se kadila — vse se je užigalo; shramba je bila že do stropa polna smradnega, zadušljivega dima . . .

Ko so pregorele oknice, je dobil ogenj duška, in velik, rdečkastorumen zubelj je švignil skozi okno v leseno streho. In gorelo je že dolgo, predno je opazil prvi Ložan, da gori pri kramarju. Kriki »gori! gori!« so se razlegali po ulicah; ljudstvo je bežalo iz hiš, zvonovi so

začeli bučati ter so še pomnoževali grozo pretečega požara. Pred Križajevo hišo se je v hipcu nabralo ogromno ljudstva; ognjegasci so se pridrvili od nekod, razganjali ljudi ter začeli brizgati iz dveh cevi skozi okna v kramarjevo shrambo ter po strehah sosednjih hiš.

Tedaj pa je kriknil hipoma nekdo med množico :

»Oče — mati, kje ste?«

Bil je kramarjev edinec Tone, ki je menda vasoval, a je bil sedaj pribežal k domu.

»Moj Bog, kje je kramar? — kje je kramarica?!«

»Hitite . . . brž . . . spita menda v svoji sobi . . . zadaj za prodajalnico . . . brž! — udušita se . . .«

Vpitje, kričanje, jokanje ljudi, klici zapovedujočega načelnika ognjegascev, prasketanje in vreščanje ognja, šumeče sikanje brizgane vode, žalostno nabijanje zvonov . . . vse se je mešalo ter glušno polnilo zrak.

Tone je hitel s tremi gasilci za hišo, odprl vrata in tekel v spalnico. Povsod je bilo že vse polno dima. Prišedši v spalnico, pa je omahnil nazaj . . . oblak dima je puhnil vanj, da bi ga bil skoro zadušil. Navzlic temu pa je planil na ono mesto, kjer sta stali očetova in materina postelja. Hitro je segel po njiju — bili sta prazni.

»Mati! — Oče!« je zavpil smrtno prestrašen ter tipal, premetaval in iskal po posteljah s trepetajočimi rokami. Tudi gasilci so iskali po sobi. Kar se je zadela Tonetova noga ob človeško telo, ležeče na tleh. Brzo se je sklonil, poiskal z dlanjo obraz — mati je bila; zadel jo je na rameni ter hitel z njo na plano. Nezavestna, s široko odprtimi steklenimi očmi je zrla topo ter jedva, z velikimi mukami dihala. Tone jo je položil na tla, ljudstvo jo je začelo dramiti in škropiti, sam pa je tekel zopet nazaj — po očeta. Ko pa je prisopel do vrat, so planili baš gasilci iz hiše.

»Beži — strop se že udara!« je zavpil eden izmed njih Tonetu ter ga potegnil za seboj. In res, v tistem trenutku se je zmajala vsa hiša — velikanski trušč in hrušč, urnebesnen krik ljudi — in grozen plamen je švignil proti nebu ter nalik ogromni goreči baklji plapolal, vihral in cvrčal, uničujoč vse, kar je mogel doseči . . .

Tone je klečal poleg matere ter jo klical, a ni se vzbudila. Dihanje je postajalo čim dlje mučnejše in počasnejše.

»Še ona umre!« je dejala stara ženska, otirajoč si mokre oči.

»Po gospoda bo treba — sicer bo prekasno!« je pritaknila druga.

Jedva pet minut pozneje je že hitel iz cerkve duhovnik na kraj, kjer je ležala v smrtnem boju stara kramarica. Ljudstvo je pokleknilo

okoli nje, gasilci pa so dalje neumorno dušili ter omejevali požar. Svetlo je bilo kot opoldne.

Duhovnik pa se je sklonil nad kramarico, ji pritisnil na ustnice sv. razpelo, jo pokropil ter začel moliti antifono: »Pokropi me, o Gospod, z izopom, in očiščen bom; operi me, in bolj bom bel kot sneg.« Nato je mrmral psalm: »Usmili se me, o Gospod!« ... stopil k njej ter jo del v poslednje olje.

Po zvršenem svetem opravilu je odšel.

Kramarica pa se ni zganila; pojemala je in proti jutru je izdihnila ...

Tone je izgubil tako očeta in mater, pa tudi skoro vse premoženje. Oče je hranil svoj denar večinoma doma v kovinski šatulji. Ker je bil uničil požar tudi njo, so ostali Tonetu le trije stotaki, katere je bil slučajno naložil starec v hranilnici.

Ko so pokopali mater in očetovo sežgano truplo, je zapustil Tone rojstni kraj ter se odpeljal v mesto si iskat zaslužka. Kmalu je dobil službo, kjer mu je prijalo.

Trgovec Mirt je rabil spretnega hlapca za svojo kupčijo z ribniško suho robo. Ker je bil Tone lep in postaven mladenič, ker mu je povedal, da je bil njegov oče kramar in starinar, in da se je pri njem privadil marsičemu, ga je Mirt vzel takoj z veseljem v službo.

In ni mu bilo žal.

Dasi ni bil Tone skoro nič izomikan, dasi je znal čitati in pisati jedva za silo, je vendar pokazal pri vsaki priliki, da ima izreden razum za trgovino. Gospodarju je bilo jako všeč, da je dobil tako porabnega pomagača, in poučil in razkazal mu je to in ono. Tone, tedaj dvajset let star, je imel bistro glavo. V nekaj mesecih je že poznal vrednost in ceno vsakega komada ter umel prodajati in prekupovati tako dobro, kakor njegov šef. Kmalu je najel Mirt drugega hlapca; Toneta pa je vzel v prodajalnico ter ga v par letih imenoval za svojega komija.

Mladi komi je pokazal z vsakim novim dnem, kako zmožen in spreten je v trgovini. Dočim se je stari, godrnjavi Mirt omejeval v svoji trgovini le na mesto, je poiskal Tone trgovinskih zvez z mnogimi manjšimi prodajalci na deželi ter jih zalagal z različnim blagom. Mirt je imel seveda pri tem velike dobičke, dohodki so se mu skoro podvojili. Črez nekaj let je na Križajevo prigovarjanje prenovil in razširil svojo prodajalnico ter pričel trgovati tudi z galanterijskim blagom. Podjetni Tone je poiskal nekaj vasi, kjer so izdelovali glavnike, igle za lase, ščeti, zobotrebce, nože, vilice, žlice, čipke, nogavice, cipele, brezpetnike, lepenke in druge stvari ... sklenil pogodbe s posamičnimi podjetniki, da bodo izročali narejeno blago le njegovi firmi, in

s tem je prisilil druge firme, da so kupovale dotične izdelke za mnogo višje cene pri njem, ter je mnogo naročenega blaga odpošiljal celo v inozemstvo, prav tja v Hamburg.

Velika, najraznovrstnejša zaloga, lepa, prikupna zunanost in notranjščina prodajalnice, točna, nagla postrežba in izredna zgovornost ljubeznivega Križaja, vse to je vplivalo tako ugodno na Mirtove dohodke, da je odslej skoraj vidno raslo njegovo sicer že dotle veliko imetje.

Umevno je, da je bil stari Mirt jako zadovoljen s svojim podjetnim in špekulativnim komijem ter mu je prostovoljno, včasih pa tudi na Križajevo zahtevo prav rad povišal vsako leto njegov salér.

Končno je postal Križaj poslovodja; Mirt mu je prepustil popolno svobodo, edini njegov posel je bilo podpisovanje računov, naročil in pogodb.

„Pravcato terno sem zadel s tem človekom,“ si je smehljaje mislil često starec, zadovoljno seštevajoč vedno se množече tisočake v hranilničnih knjižicah. „Vrag, prav rojen je menda za kupčijo! Oče njegov si je z barantanjem, z beraško kramarijo in starinarstvom nabral nekaj stotakov — da ga ni zadela tolika nesreča, bi imel danes vsled sinovih operacij in špekulacij izvestno že precej tisočakov . . . no, no, po njegovi nesreči se je rodila moja sreča. Bodi zato mir njegovi duši! Sina pa mi Bog ohrani, da mi pomore še do dvakratnega sedanjega kapitala! Potlej me za Hermino ni skrb . . . dobim ji, če hočem, barona!“

Pa tudi Križajevim trem stotakom, dedščini po pokojnih roditeljih, se je bilo pridružilo z leti že precej tovarišev. Kakor oče, tako je tudi sin skoparil in hranil vsaki novčič. Ničesar nepotrebnega si ni kupil; jedva najpotrebnejše si je privoščil ter zbiral in spravljaj. — Ker je imel hrano in stanovanje brezplačno v domači hiši, ker si je znal pridobiti od firm, s katerimi je bil v zvezi, tudi obleko, obutal in še marsikako drugo darilo, mu je ostajala vedno vsa plača nedotaknjena. Trikrat je preobrnil vsaki svoj novec, predno ga je spustil z dlani, trikrat si je premislil, predno je kaj prodal, ter tuhtal in ugibal, kako in kje bi se dal učiniti večji dobiček, kje bi se kupilo ceneje, kje bi se dali opehariti na najpoštenjši, pa najizdatnejši način. Njegova bistra, lokava glava pa si je izmislila vedno novih pripomočkov.

Tako je minilo nekaj nad deset let, odkar je bil Križaj Mirtov posel.

Stari Mirt, ki je štel že sedem križev, pa je začel tedaj bolehati. Starost in naduha sta ga mučili, da je moral večkrat leči. Vendar je

vselej zopet za malo časa okrevaj, dokler ga ni znova podrla kaka sapica na ležišče, kjer je hropel, sopel in grčal, kakor bi hotel v tem hipu izdihniti dušo.

Ker so se mu taki popadki ponavljali vedno češče ter mu tudi zdravniki niso mogli kar nič pomagati, si je kar nanagloma vtepel v glavo, da mora na jug, kjer se mu pod milejšim, gorkejšim podnebjem znova povrne nekdanje zdravje. Zaman so mu odgovarjali zdravniki, češ, da je za daljnjo vožnjo preslab, ter da je domači zrak zdrav in ugoden njegovim pljučem; zaman ga je prosila tudi njegova hči Hermina, naj odloži potovanje vsaj do jeseni ali zime: njegov sklep je bil neomajen; proti otroški njegovi trmoglavosti so bili vsi ugovori bob ob steno.

Starec pa si je bil izmislil še drugo pametno. V svesti si, da mu je naraslo imetje do čistih osemdeset tisočakov, se mu je kar zazdelo, da ima dovolj. Poklical je torej poslovodjo k sebi ter mu suhoparno naznanil, da kani ob novem letu zapreti svojo prodajalnico, jo prodati komu drugemu ter v kratkem odpotovati za stalno v Italijo.

Križaj je bil po tej vesti tako osupel, da je ni mogel niti verjeti. Potem pa je predlagal šefu, naj izroči prodajalnico z vsem blagom in z vsemi dovolitvami njemu. Obetal mu je za to, da mu povrne in poplača v petih letih z obrestmi vred vse v denarjih. Toda starec ni bil zadovoljen s tem predlogom ter se je izgovarjal, da je dobil od drugod boljše ponudbe.

Tolika nehvaležnost pa je silno užalila Križaja. Kar divjal je!

•Torej sedaj, skoraj po enajstih letih zvestega, marljivega in naporenega službovanja naj si grem iskat službe drugam? — Sedaj, ko ima dovolj, me hoče vreči na polje? — Kdo pa mu je pridobil vsaj polovino imetja? — Starokopitni trgovec brez energije in kupčijske podjetnosti bi barantari menda še dandanes samo z rešeti, škafi, žličniki, siti, palicami in kuhalnicami, da ga nisem dvignil jaz na prvo mesto med tukajšnjimi trgovci! In sedaj mi niti toliko ne upa, da bi mogel jaz pričeti odslej na svojo roko! — Čakaj, starec!«

Tako je razmišljal Križaj. Sklep njegov pa je bil storjen; izvršitve se je odločno lotil takoj, da ne bi bilo prepozno . . .

Mirt je imel tridesetletno hčer, Hermino, preklasto bitje kozavega obraza, majhnih, škilastih, zoprno sivih oči, dolgih rok in nog, vdratih prsi, rdečih las in ogromnih uhljev. Vsled njene suhote in nelepote bi jo bil lahko smatral vsakdo za pravcato sestro glasovitega španskega ‚viteza žalostne postave‘. Dasi je bilo znano, da bo jako petična, dasi je zavijala svoje neokretne ude v svilo in baržun in ko-

žuho vino, dasi je obešala na-se največje in najsijajnejše bisere in drago kamenje ter si močila, gladila in barvala žolto kožo z najfinejšimi lepotili, esencami in barvili . . . navzlic temu, da je presedala vse večere v gledališču, pri koncertih in akademijah ter se vozila s parom konj, je doslej vendar ni maral živ krst. Lažniva bi bila trditev, da ni bilo baš v Hermininem mestu nobenega moderno-realističnega mladeniča ali samca, kateremu bi bila obilna mošnja zlatnikov prva interesantnost ženskega stvora — zakaj v resnici se ni manjkalo niti ondi takih, vsake sentimentalnosti in romanticizma oproščenih, vseh poetičnih muh in marenj očiščenih 'prosvetljenecv' brez črk, še več pa s črkami »dr.« in »c. kr.« . . . V njih čast pa bodi povedano, da se vendar niso bili povsem emancipovali 'zastarelih nazorov o estetiki' ter so pri svojih nameravanih snubitvah radi žrtvovali nekaj tisočakov, katere bi dobili s Herminino loparsko ročico, zadovoljujoč se z manjšo 'interesantnostjo' svojih nevest, pa tudi z manjšimi njih rokami in nogami in ravno zročimi očmi.

Tako je živela ta zlata Hermina že edenintrideseto leto svojega dolgočasnega, čim dlje intenzivnejše hrepenečega in čim dlje manj izbirčnega devišstva.

In ta ljubezniva deva se je približala s solzami v očeh svojemu »papa« ne dolgo potem, ko je odpovedal Mirt svojemu poslovodji službo, ter mu povedala, da se morajo njeni napolnjeni, že za potovanje pripravljeni kovčegi zopet izprazniti, da ne more nikamor z njimi, ker . . . ker . . .

Kakor blazen je tekal Mirt po skesani Herminini izpovedi iz kota v kot ter klel, psoval in zmerjal hčer in pretkanega komija, ki mu je tako naredil.

V nekolikih dneh pa se je pomiril in se udal v svojo usodo . . .

Dva meseca zatem je bila poroka interesantne Hermine z lepim, prebrisanim Mirtovim poslovodjo. Kmalu nato pa je izginila nad vrati Mirtove prodajalnice stara deska, in namesto nje se je pojavila nova z napisom: Anton Križaj.

V hiši pa je ostalo vse pri starem. Hermina je tičala v svojem budoarju, preganjajoč si dolgčas s primerjevanjem novih toalet in s čitanjem romanov; starec Mirt je hropel sedaj na postelji, sedaj v naslanjaču ter sanjaril o italijanskem podnebnju. Križaj pa je gospodaril v svoji prodajalnici in koval nove načrte.

Ko pa je povila Hermina slabotno, bolešno deklico, se je pomnožila družina za dva posla: dojiljo in pestunjo. Gospa Hermina pa je uživala samo štirinajst dni materinsko srečo, potem je umrla.

Mirt je jokal za njo, Križaj pa ni potočil niči solzice. Njegovo edino veselje je bila trgovina, trgovinsko spletkarstvo njegov glavni užitek.

Za hčerko Marijo se ni veliko brigal. Dojilji in tastu je prepustil vso skrb za deklico.

Ko je imela tri leta, ji je umrl tudi dedek. Pusto in dolgočasno, brez ljubezni je živela odtlej do sedmega leta v očetovi hiši; potem pa so jo odpeljali k nunam v Ljubljano. Ondu je ostala do sedemnajstega leta. Niti na počitnice ni prihajala domov; saj oče ni imel pri svojih poslih, podjetjih in načrtih za-njo prav nič časa; pa tudi sama je ostala rajša v samostanu, kjer so jo ljubili in negovali.

Z leti so vzgojile nune iz Marije tiho, mirno, blago in pobožno dekcle, ki pa je ostalo pri tem povsem nevedno glede nazorov, želja posvetnih ljudi zunaj samostanskih sten in glede sredstev, s katerimi dosega svoje smotre. Kanarček v kletki, cvetice na vrtu, redkobesedne redovnice in naivne koleginje so bile njena družba; molitev, učenje, pletenje in vezenje njen edini posel. Že od rojstva bolehalo, se je razvilo dekletce v nežno, previtko plavolaso devico ozkih, slokih pleč in bokov, dolgega, bledega obrazka in velikih, lepih, vodenojasnih, a otožnih, sanjavih oči.

(Dalje prihodnjič.)

Narodna pesem.

Da sem jaz ptičica, kam bi zletela?

Tja bi zletela na štajersko stran,
Ljubemu tam bi na okence sela,
Pa o zvestobi mu svoji bi pela,
Glasno mu pevala noč bi in dan.

Da sem jaz rožica, kje bi cvetela?

Ljubemu bila bi okenca kras;
On bi me trgal, na nedrih duhtela,
Ljubko duhtela bi, krasno žarela,
Da bi v nedeljo me zrla vsa vas.

Da sem jaz zvezdica, kam bi svetila?

Ljubemu sevala bi na obraz,
Lice bi zrla mu, radost bi pila,
K sebi v višave ga sinje vabila,
Potlej presrečna, oh, bila bi jaz!

Aleksij Nikolajev.

Dr. Fran Celestin.

Spisal Fran Göstl.

(Dalje.)

Nade, katere je gojil, in velike osnove, katere je gradil, ko je šel v mogočno slovansko državo, v Rusijo, se niso obistinile; a tudi v domovini ni povsem dosegel zaželenih uspehov. Obljubljena mu je bila namreč profesura v Zagrebu. Tedanji šolski nadzornik in zaslužni pisatelj hrvaški, Jurković, mu je izposloval od hrvaške vlade mesečno podporo 50 gld. že za celo leto prej, nego je došel v Zagreb; to mu je bila velika podpora za bivanja na Dunaju, ko so se mu izjavile nade, katere je stavil na svoje učeno delo: »Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft«. Imenovan je bil 3. sept. l. 1876. za namestnega učitelja na zagrebški gimnaziji, dokler ne prebije izpitov na Dunaju. Velika dobrota je bila zanj, ko mu je Miklošič izposloval, da so mu veljale naloge, katere je bil izdelal še pred odhodom v Rusijo. Po prebitih izpiti je postal 27. novembra pravi učitelj in l. 1878. učitelj slovanskih jezikov na vseučilišču. Slabi vid in nezgovornost sta mu pri tem provzročila marsikako nepriliko. Vsled tega je zaprosil zadnje leto, naj ga umirovijo kot gimnazijskega učitelja; na vseučilišču pa je predaval do smrti.

Po zagrebškem potresu se je oženil z vrlo rodoljubkinjo, gdč. Olivijo pl. Krajačićevo, zadnjo potomko plemenite rodbine hrvaške, posestnico obširnega imenja v hrvaškem Zagorju. Tu, »na Pušči«, poleg Zagreba je prebival o počitnicah, ako ni kam odpotoval. Živel je v zakonu srečno, a otrok ni imel. Vendar je deco zelo ljubil, in v tem se razodeva njegova dobročudnost.

Bil je razdražljive narave, a nikdar ni nikogar razžalil, da ga ne bi bil takoj nato prosil odpuščenja. Bil je tih in miren, zato tudi na javno mnenje ni dosti vplival, dasi so ga spoštovali zaradi znanja in nekateri tudi črtili zaradi žive slovanske zavesti. Svojega prepričanja ni nikdar tajil, svojih nazorov nikdar prikrival. Zato je imel marsikako nepriliko in preziranje pretrpeti; in ne čudimo se, da mu je vse to, zlasti poleg telesne bolehavosti, napravljalo na njegovo mehko nprav globok vtisk ter se mu je v srcu včasih pojavila ogorčenost in srditost:

»Prezir in srd mi duša diše,
Da vsa je ogenj hud in svet,

S krvjo mi roka pesem piše,
Besed je gneva broj neštet.
Beseda vodi gnev mi vneto,
Druhal le beži, beži, kleta;
Pogrezni v temni se pekel!
In tam se muči večna leta
Za to, kar sem od te trpel!«

Tako poje pesnik, krotek in blag, čista duša, mehko srce, navdušen za vse, kar je sveto, dobro in lepo. Tako peva mož, ki je s pošteno, resnobno voljo spajal nenavadno vztrajnost v delu in mnogovrstno, redko znanje . . . .

»Zastonj, zastonj mi duša hrepeni
Po tihem, mirnem onem kraju —
Kjer med ljudmi zavisti gadne ni,
A mir cvete v ljubezni čistem maju.«

»Grenko, grenko življenja kupo
Izpil na enkrat sem do dna
In pil pijačo sem gorjupo
Misleči, da je zadnja ta.
Ko kupa čarobnikov zvitih
Na novo moja se polni,
Ne vem števila muk prebitih,
Iz stare nova se rodi . . .«

A vkljub vsemu temu je posvetil vse svoje življenje delu in bodril na delo tudi druge. Ohranil si je tudi v največji borbi idealnost in vero, vero v Boga in v bodočnost toliko ljubljenega slovenstva in slovanstva. Zaplakal je od veselja, kadar je čital ali slišal kak srečen pojav v življenju kateregakoli slovanskega naroda. — Zahajal sicer ni dosti v velike družbe, — a rad je poslušal pevanje in glasbo, dasi sam ni bil glasbeno nadarjen; lepa pesem ga je ganila često do solz.

A tudi znana kranjska trmoglavost mu ni bila neznana. Zlasti se ni dosti briga za zdravniške svete; lečil se je sam po svoji metodi in si s tem tudi poslabšal oči; in v svoji zadnji bolezni, griži, se je vozil pri najslabšem vremenu v Zagreb in nič pazil na dijeto. Bolehal je pred smrtjo le štirinajst dni in bil do zadnjega hipa popolnoma pri zavesti. K njegovemu pogrebu ga je spremila vsa hrvaška inteligencija, a krsto sta krila venca njegovih najsrčnejših prijateljev, F. Podgornika in V. Pfeiferja.

S Celestinom smo izgubili vsestransko izobraženega učenjaka in plodovitega pisatelja. — Že v mladostnih letih si je skrbno prizadeval, da bi si pridobil mnogo znanja. Že v gimnaziji je pričel proučevati slovanske jezike: hrvaški, češki, ruski in poleg tega še italijanski in

francoski. To učenje je nadaljeval na Dunaju, kjer se je zlasti v češčini vadil pri prof. Šemberi. V Rusiji se je seznanil z mnogimi učenjaki in ostal z njimi v prijateljskem in znanstvenem dopisovanju. Iz Zagreba je šel enkrat v Krakov, da je poslušal predavanja o poljski literaturi. Na Hrvaškem je občeval z mnogimi književniki. Ker je težko naštetiti vsa imena teh odličnjakov, naj omenim vsaj nekatere; bili so n. pr. med njimi Platon A. Kolakowskij, vseuč. prof. varšavski; Lamanski, vseuč. prof. peterburški; Grott (prej v Varšavi, potem v Petrogradu); Budilović, Smičiklas, Trnski i. t. d.

Dasi je pred vsem proučeval rusko literaturo, je poznal dobro tudi književnosti drugih narodnosti in se pečal tudi z ekonomijo in politikom. — Imel je izreden spomin, a napravljajl si je pri čitanju vedno beležke. ¹⁾

Zlasti pa smo upravičeni, Celestina nazivati apostola slovanske vzajemnosti. Ta mu je bila vedno vzor. — »Jako mi je žal,« je pisal dne 29. aprila l. 1891. g. Podgorniku, »da naši ljudje kažejo tako malo zmisla za našo občeslovansko zadačo in specijalno za našo slovansko kulturno zadačo.« — A dne 1. julija l. 1895. mu je pisal: »Tudi jaz sem žalosten in srdit opazil ono poudarjanje posebnih prav (češkega in hrvaškega) brez ozira na druge Slovane . . . Sami smo si krivi, da se nasprotniki tako lahko igrajo z nami.« Vprav to mišljenje mu je nakopalo nasprotstvo tudi med Slovani, zlasti med Hrvati, o katerih je pisal dne 17. oktobra l. 1894.: »Hrvati so le pogojni Slovani, najpreje so skoro vsi brez izjeme nerazsodni šovinisti in so ravno zato tako zabredli. Zapadna kultura je tudi njih vzor.« —

Je-li čudno, da je bridko obžaloval naše prežalostne politične razmere, da je ostro obsojal obe naši stranki ter se oklenil lista, ki se edini bori za slovansko zadačo našega naroda, ki pa ima prav radi tega najtežavnejše stališče in največ nasprotstva t. j. — »Slovanskega sveta«, s katerega urednikom se je pozneje iskreno pobratil. Je-li čudno, da je bil užaljen, ko je videl vse malenkostno naše javno in zasebno življenje, ki preprečuje vsako vztrajno in uspešno delovanje v prid in prospah narodov? (Konec prihodnjic.)

¹⁾ To znanje je dosegel le s tem, da je ves svoj čas žrtvoval učenju. G. Kos izpričuje, da Celestin nikdar ni »krokaril«, ampak doma ali v knjižnicah čital ali pisal. — Sreča zanj je bila, da se je že kot gimnazijec seznanil z rodoljubnimi družinami: s Kosovo, Vilharjevo, Macunovo; da je na Dunaju in zlasti na Ruskem mnogo občeval z odličnimi učenjaki; tako si je pridobil resnobno mišljenje in veselje za vztrajno znanstveno delovanje. — Da je poleg vsega tega živel in deloval tudi v tovarštvu s svojimi vrstniki, smo že popreje omenili. —

Dušne borbe.

Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje.)

III.

 inilo je štirinajst dni. Okna profesorjevega stanovanja so zaprta, zavese spuščene in na zaklenjenih vhodnih vratih visi še posebna obešanka. To znači, da so njega stanovniki zapustili domovje. Zbežali so tudi oni na deželo, kakor tisoč in tisoč drugih, da se v neznosnih pasjih dnevih rajši izpotijo med zelenjem in pod pekočimi žarki oblastnega solnca, nego da bi se parili v zaduhli senci visokih mestnih hiš.

Kakih pet do šest ur hoda, a komaj tri četrti ure železniške vožnje od glavnega mesta leži prijazen trg. Ta trg obstoji skoro iz samih poletenskih vil. Po zimi je ondi dolgočasno: vile stoje prazne, obrta ni nobenega, dobiček poneha, in kraj, ki je sicer živahen in obljuden, je videti, kakor da je izmrl. A kako je tukaj drugače, kadar priroda obhaja svoj praznik! Počenši z majnikom do sredi oktobra se s čarom pestrega prirodnega krasa združuje tudi razkošnost velikomestnega življenja. Poleg zabave po kopališčih in neizogibnih šetališčih v senci drevesnih očakov in gozdičev se zabavajo tudi s koncerti in gledališkimi predstavami, s prirejanjem skupnih izletov in dirk, z lovom, sploh z vsem, kar omamlja čutila razvajene gospode.

Na majhnem holmu, nekaj streljajev od sredine trga oddaljenem, stoji lična poletna hiša. Prosta nje vnanjost se silno razlikuje od drugih v stavbinskem oziru bogato izdelanih vil. Zato je niso tržani nazivali kakor druge gosposke hiše s prikupnim imenom vile, temveč jo samo imenovali profesorjevo hišo na holmu. Toda stanovniki te navidezno preproste, a silno prijazne in pripravne hiše so uživali najlepši razgled, katerega si more želeti najbolj razvajeno oko. »Z naše verande se vidi svet,« je rekel često z navdušenim glasom gospodar te hiše, kadar je nanesel govor na-njo. In skoro da ni pretiraval. Z onega holma se je odpiral presenečenim očem eden onih mamljivih prirodnih prizorov, ki se nam vidijo kakor nebeški smehljaji. In v tej hiši nahajamo zopet svoje znance kot goste profesorja Vidmarja.

Vidmar in Emerih sta bila tovariša in že od dijaških let v prijateljski zvezi. Oba sta predavala na vseučilišču, oba sta bila zna-

menita v svojih strokah: Emerih, kakor že vemo, v zvezdoslovju, Vidmar pa v matematiki.

Profesor Vidmar je bil za nekaj let starejši od Emeriha in nad trideset let vprežen v zakonski jarem. Ko se je oženil, je bil šele docent, in gotovo ne bi si bil upal ob svojih pičlih dohodkih ustanoviti rodbine, da mu ni njegova nevesta prinesla za doto še enkrat toliko tisočakov, kakor je štela let. Toda velika dota se redkokdaj družijo z dragocenimi lastnostmi, katerih si vsaki ženin želi pri svoji nevesti; tako se je usoda tudi Vidmarjevi izvoljenki v marsičem izkazala mačeho. Bila je omejenega duha, neprijetne vnanjosti, domišljava in bahata do smešnosti; izbrala si je kot maloizobražena žena duhovitega, učenega moža za soproga, vedoč, da znamenitost enega in petičnost drugega pomoreta hiši in rodbini do slave.

Ta neskladna ženitev je belila marsikomu glavo, a naposled so se utolazili, češ, da tudi najmodrejši možje včasih zablodijo.

Iz tega zakona sta bila dva zarodnika: sin in hči. Oba sta nosila materine poteze, oba sta bila podedovala materina svojstva. Od očeta nista družega imela, nego ime. Prvorojeni, sedaj osemindvajsetletni sin Ervin, je v svoji primeroma kratki dobi življenja izpremenjal stanove, kakor ptica perje. Še predno je delal maturo, je bil postal poročnik. Od vojaštva, kjer je bil namenjen stalno ostati, jo je pobrisal sam, ker bi bil moral sicer nečastno izstopiti. Potem je nekaj mesecev služboval pri mestni hranilnici, a ker se ondi niso računili vselej ujemali s proračuni, in ker se je bil njegov oče naveličal dopolnjevati od svoje mesečne plače primanjkljaje, je romal k eskomptni banki. A tu so mu po njegovem mnenju za precej težko službo plačevali premalo, in ker je bila ravno tedaj razpisana boljša služba pri borski, se je oglasil za-njo in jo tudi srečno dobil. Služboval je ondi že poldrugo leto, zanj nenavadno dolgo dobo, in ker je v tej službi lahko več lenobe pasel, nego delal, je bilo upati, da se ji tako kmalu ne izneveri.

Druga rojenka, štiriindvajsetletna Sidonija, četudi nelepa in malomodra, je imela vsaj dobro srce, in to je nekoliko poravnavalo neugodni vtisk njene osebe.

Kakor je sin zavoljo nestanovitnosti po službah delal skrb svojima roditeljema, tako je tudi hči obema, posebno materi, belila glavo, ker ni mogla dobiti soproga. Nič ni pomagalo, da je mati vsaki znanki in prijateljici skrivaj zaupala, da Sidonija dobi štiriindvajset tisoč dote, in da so dotične prijateljice in znanke to skrivnost dalje trobile v pomnoženi številki. Tisočaki so na ta način kar rasli, in celemu

mestu ni bila več tajnost, da profesorja Vidmarja hči soprogu vsuje v naročje štirideset tisočakov.

A pri vsem tem se ženini vendar niso oglašali. Mati se je radi tega čudom čudila. Saj je ona svojega sicer modrega, a v marsikaterem oziru neizkušenega soproga ulovila kar tako brez truda. Ogle dovala si je hčer in se pri tem prepričala, da res ni privabljiva. Bila pa je toliko trdosrčna, da ji je očitala nelepoto lica in neprijetnost osebe sploh. A izprevideti ni hotela, da Sidonija ima le nje ble domlečnato polt, nje belkaste, tope oči, nje velika usta in nje čokasto postavo. »Da imam tako grdo hčer!« je tožila sama sebi; »po kom se je neki vrgla?« Pred drugimi pa jo je mileje sodila, češ: »Bledolična je še nekoliko in nerazvita, a to vse preide, kadar se omoži.« In z vkusnimi, bogatimi oblekami je napravila iz nje elegantno punco, da se včasih res ni dozdevala tako grda, kakršna je bila v resnici.

Vsakdo bode menda po tem, kar smo omenili, verjel, da je Franjev nenadejani prihod v Vidmarjevo hišo zanetil skrivne nade. Zdaj je ženin prišel, je ukalo na tihem materino srce. — »Vrl mož, ta bosenski profesor,« je dejal Vidmar proti svoji ženi in ji zadovoljno namežikal. — »Vendar enkrat žarek upanja,« se je pošalil brat Ervin. Vsi trije pa so dvorili osuplemu Franju in ga osipavali z ljubeznivostmi, in Franja je ta pretirana prijaznost spravila skoro v zadrego.

Ubogo Sidonijino srce je vzplamtelo kar hipoma vzpričo prikupne podobe mladega moža. A ker je čut nežne ljubezni vselej združen s čuvstvom sramežljivosti in tesnobe, je skrivala svoje mlado nagnjenje, o katerem še ni vedela, da-li bode kdaj povrnjeno.

Mati, ki je kmalu izpregledala hčerino dušno stanje, jo je vsled tega večkrat pograjala. »Ljuba moja,« je dejala nevoljna, »če boš tako ponižno in plaho postopala z moškim svetom, se ne omožiš nikoli. V tvoj obraz se svoje žive dni nihče ne zagleda, to menda sama izprevidiš, pač pa v tvojo polno mošnjjo. Franjo se mi pa vidi premalo lakomen in preveč nežnočuten, da bi se ti približal samo zavoljo tvojega denarja. Ako mu pa ti pokažeš svoje nagnjenje, poseže po obojem, po denarju in tvojem srcu.«

»Mati,« je odvrnila Sidonija, ki je bila že tudi izkušena v ljubezenskih rečeh, toda ne vsled lastne izkušnje, temveč po vzgledih drugih devojk, »čula sem vedno pripovedovati, da, kadar si hoče ženska pridobiti nagnjenje moža, katerega ljubi, se mu ne sme vsiljevati.«

»Neumnica,« je odvrnila mati osorno, »ta napotek velja samo ženskam, ki so mamljive po zunanosti, ne pa onim, ki so tvoje vrste.

Krasotice seveda ravnajo pametneje, če se hladno vedejo, ker potem vpliva njih čar s pomnoženo silo na moška čutila.

Sidonija je nato osramočena in užaljena povabila glavo. Še nikoli ji mati ni tako pogostoma očitala nje nelepote, in še nikoli ni Sidonija sama tako živo obžalovala svoje grdosti kakor sedaj. Ves svoj denar bi bila dala za dvoje bistrih, milih oči, kakor so bile n. pr. Feodorine; saj je vedela, da s svojimi mrtvimi nikoli ne presune moškemu srca, nikoli ne bo mogla govoriti sladke, skrivnostne govornice hrepenjenja in ljubezni.

Med tem je preživel vesele, zadovoljne dneve Franjo in ni niti z daleka slutil usode, ki je visela kakor Damoklejev meč nad njegovo glavo. Ona tesnoba, katera ga je prej v mestu vselej obšla, ko je sam bival ali govoril s Feodoro, ga je bila skoro popolnoma zapustila, ker se je shajal z njo skoro edino v družbi z drugimi. Rad je Feodoro videl in najrajši je občeval z njo, a ker se je zdaj pri tem čutil mirnega in srečnega, je sklepal iz tega sebi v veliko tolažbo, da se ni vanjo zagledal, kakor se je spočetkoma bal, da se bode. Sklepal je iz tega, ker je vedel, da ljubezen in pokoj redko kdaj složno kraljujeta v enem in istem srcu.

Feodori se je enako godilo kakor Franju. Kakor se ga je prej v mestu rada izogibala iz neumljive ji plašljivosti, tako ji je zdaj bila zaželena njegova bližina. Razumen, resen, a pri tem vendar v govorjenju in ponašanju tako mladostno se kretajoč, ji je mladi mož priraščal vedno bolj k srcu. Bilo ji je, kakor da je nenadoma dobila brata, ko je tolikokrat obžalovala, da ga nima. Ali ji ni on bil res po soprogu brat?

In vedno bolj je postajala domača z njim, in vedno bolj je njegovo mirno, zaupno, preprosto vedenje odstranjevalo pomisleke in strahove, kateri so ji prej vznemirjali dušo. Vsled tega se je čutila presrečno, kakor še nikoli poprej. Nje zamišljeno, tožno lice je žarelo tihe zadovoljnosti, nje resnobne, sanjave oči so se iskriale včasih v mladostnem ognju. Prejšnja značilna resnost jo je bila zapustila; postala je zgovornejša, vedrejša, in to jo je silno pomlajalo. Delala je vtisk mladega dekleta, ki se šele zaveda, da je svet lep, da je življenje mamljivo.

Ta nje ugodna izprememba je presenetila vsakoga. Celo nje soprog, ki se vendar ni nikoli zanimal za nobeno izpremembo, katera se ni tikala njegovih ved, je postal na-njo pozoren. Mel si je veselo roke. Franja je videl vedrega in zadovoljnega, Feodora je bila kar oživela po vplivu svežega zraka in prijetne družbe, v kateri se je zdaj

gibala, a njega domači niso preveč nadlegovali v njegovem premišljevanju. Ali ni bil izvrstno pogodil, ko je brata sem povabil? —

Toda ni imelo dolgo tako ostati. Tudi Ervin je imel oči za mikavno Feodoro. On ni maral zakona. Bal se ga je kakor hude pokore. Svobodo prodati, imeti dolžnosti, kakršne zakon nalaga, to se mu je zdelo grozno. A dvoriti mlado, prikupno, omoženo ženo, ki ga ne more v škripce ujeti, to je bil njegov vzor od nekdanj. Prilika se mu je zdaj ponudila, da si željo izpolni. Najdragocenejši biser se mu je zdaj prikazal v dosego njegovih namenov, pa da ne bi segel po njem z obema rokama?

Toda kmalu spozna, da Feodora ne spada v vrsto onih lahko-miselnih ženskih metuljkov, ki frče od cveta do cveta, in s katerimi je on bil vaju občeovati. Izprevidel je, da se mora pri njej bližati zaželenemu namenu z drugimi sredstvi, nego jih je sicer uporabljal pri svojih zmagah. Licemerstvo, dobrikanje, prazne dvorljive besede niso bile za-njo. Vzorno, krepostno žensko more premagati zopet le krepost, je mislil sam pri sebi. In začel se je kazati resnega, npravnega, sentimentalnega mladeniča. V občeovanju z njo je bil krotak kot jagnje. Karkoli je ona trdila, je trdil tudi on, karkoli je ona zanikala, je zanikal tudi on, če je tudi bil nasprotnih misli. In pri tem so se njegove oči junaško izkazovale v izraževanju čuvstev, katerih nikoli ni imel.

Feodora je takoj spoznala njegovo zvijačno zanjko. Če ga je prej smatrala za ničlo v npravnem oziru, se ji je zdaj zdelo celo ostuden. A ni mu kazala svoje zoprnosti. Čemu? Ni se ji zdelo vredno, da bi se zanj brigala, četudi samo z zaničevanjem. Prezirala ga je rajša popolnoma.

To poniževalno preziranje je Ervina še bolj vnemalo in ujunačevalo. Čim bolj je ona bila hladna proti njemu, tem bolj je on hrepenel po zmagi. Oglasil se je bil v njem oni skrivnostni nagon, kateri več ali manj biva nam vsem v srcu, da bi se polastili tega, česar nam ni moči doseči; prevzela ga je bila slast do premage onega, kar je najtežavnejše, najnegotovejše, najnevarnejše.

Ervinovo licemerstvo tudi Franju ni ostalo tajno. Z ostrim, podojenim vidom, ki ga dajeta ljubezen in ljubosumnost, je spoznal takoj njegove podne namene. Ni se prestrašil. Saj je poznal čisto Feodorino dušo, a razsrdil se je bolj, nego je mislil. Ko je gledal, kako se prekanjeni volk, odet v nedolžno jagnetovo obleko, zatajuje in dobrika Feodori, mu je zavrela kri. V žepu je krčevito stiskal pest, kakor da bi se na maščevanje rotill. »Dokler bom jaz tu,« je dejal sam sebi, »ne oskruniš niti na videz nje čistega imena.«

In izginil je njegov navidezni pokoj. Strah, da bi Ervin v svoji drznosti ne provzročil soblazni, ljubosumnost, da si on upa zreti v Feodorine oči z drugim čuvstvom nego z navadnim, to dvoje, druženo s sočutjem, katero je občutil za Feodoro od prvih trenutkov, kar jo je bil spoznal, je zanetilo v njem mogočno, neutešno čutje, kakršno popada včasih zrelega človeka s povratkom domišljavosti in z novim razcvitanjem prve mladosti. Zastonj si je sam izkušal očitati nespametnost tega čuvstva, zastonj je sebi venomer ponavljal, da ne sme ljubiti Feodore tako, kakor želi njegovo srce, da bi bila pregreha v tem slučaju dvojna, ker ona ni samo zakonska žena, temveč tudi žena njegovega brata. »Oj, zakaj nisem brž takrat odpotoval, kakor sem bil sprva namenjen, ko sem bil spoznal nevarnost, ki me čaka!« si je očital. — »Pa zdaj odpotuj, še je čas!« mu je odvrnil glas vesti, mu je svetovala pamet. Toda kdaj se hladni razum in gorko čuvstvo ujemata? Kadar se začne modrovanje, ondi se navadno neha čuvstvanje. A Franjevo skrito nagnjenje je šele prav poganjalo korenine, je bilo še v rasti, v razvitku; zato je preraščalo in ogluševalo takoj v kali notranje njegove dobre svete in modre ukrepe. Da bi zbežal iz njene bližine, za to ni imel več poguma. Saj se ni bila pridružila še nobena zlobna misel, nobeno nesmetno čuvstvo češčenju, ki je je gojil za-njo: želel jo je le gledati, želel le poslušati nje glas, želel bivati v nje bližini. Nikoli naj ona ne zve, kaj mu je ona, kakšnih nebes in kakšnega pekla izvor mu je ona. To si je sveto obetal ter se s slastjo vdajal čaru, ki je prihajal od nje mamljive osebe.

Franjo je držal besedo. Njegovo občevanje s Feodoro je bilo poslej še spoštljivejše, nego kdaj. Sploh je bil postal resnejši in ni več uganjal z njo nedolžnih šal; vsako besedo, katero je z njo govoril, je preudaril dobro, in skrbno je čuval svoje poglede, da ne bi nevede izdal svojih čuvstev. A čudo, iste izpremembe je on opazil tudi pri Feodori. Nič več ni bila, kakor pred kratkim, vesela; nje lice je bilo zopet resnobno, nje oči zamišljene, govorila je malo, odtegovala se je družbi in udeležbi skupnih izprehodov. In zdelo se mu je, kakor da se njega posebno ogiblje, dasi mu je bila vobče vedno prijazna in dobra, kakor nekdanj; a Ervina se ni branila, četudi je z njim občevala s kratkimi in pikrimi besedami.

Da bi ona slutila, kaj se vrši v njegovi duši? Ne, ni bilo močče! Samo vedežica bi bila mogla čitati njegove občutke iz neprodinirnih črt njegovega obraza.

Franjo je tako sodil, ker ni vedel, da je ženska v resnici poluvežežica, kar se tiče srčnih razmer. Mlado, brezskrbno dekle ne bi

bilo niti z daleka uganilo njegovega dušnega položaja. Dekle, živeče v samih sanjah, sodi po sladkih besedah in iskrenih pogledih o nag-njenju drugih do nje. Vse drugače pa žena. Iz bliska nemirne zenice, iz nejasne, pretrgane, negotove besede ugane ona tajnosti, ki se vrše v globini srca, o katerem sluti, da je njej naklonjeno.

Takšne so bile razmere v prijazni Vidmarjevi poletni hiši na holmu štirinajst dni potem, ko so se bili tjakaj preselili naši znanzi iz mesta.

(Dalje prihodnjič.)

Helena.

Zložil Ivan Savéjlev.

6.

Kot začarane stoje
Hiše črne in grozeče;
Tožno včasih iz megle
Luč samotna zatrepeče.

Kam me vodi temna pot?
O, da bi imel peruti,
Daleč, daleč, le odtod,
Tja, kjer srce več ne čuti

Glej, visoko v megli tam,
Tam so okna razsvetljena;
Ah, to je Helenin hram,
In pri oknu je Helena.

V tiho noč, v temno nebo
Zro očesca ji sanjava;
Bog ve, kod sedaj lahnó
Dušica ji srečna plava.

Ali ji prihodnje dni
Slikajo vesele sanje?
Ali si nazaj želi
Spet večere nekedanje?

Ah, zakrit je prejšnji čas
V njeni duši sanjajoči
In pozabljen, kakor jaz
Pod nje oknom v mrtvi noči.

7.

Večerni mrak svoj črni plašč
Razgrinja naokoli,
V skrivnostnem miru množica
Po temni cerkvi moli.

A v mojem srcu ni miru,
Kako bi mogel biti?
Strasti mogočno morje kdo
Bi znal upokojiti?

Ne gleda mi v oltar oko,
Temno je na oltarji;
Očí so njene zarji dve,
Nebeško lepi zarji.

»V teh neizpoljenih željäh
Pretežko je živeti;
Četudi ti ne ljubiš me,
Jaz nočem več trpeti.

Objamem in poljubim te,	V trepetajočih lučicah
Da v mehkih rokah tvojih	Oltar tedaj zasije,
Ugasne ta pekoča strast,	In órgelj veličastni glas
Ta ogenj v prsih mojih . . . *	Po cerkvi se razlije.

In zdi se mi, kot da bi pel:
 »Klečite in molite,
 Četudi srce brani se,
 Molite in trpite . . . *

8.

• Oh, Amor, kaj sem ti storil, Da me sovražiš tako?	Sočutno tedaj nasmehlja se Mogočni krilati car:
O sladkem, sanjajem večeru Zakaj si pokazal mi njo?	• O, da bi to vedel, verjemi, Ne streljal bi na-te nikdar.
Zakaj najostrejšo puščico Izbral si za moje srcé, Da tečejo solze iz njega, Krvave, pekoče solzé?	Zdravilo je čisto domače In tudi preveč ne boli; Potrpi, če morda priteče S puščico par kapljic krvi.*
Kaj ni še izteklo zadosti Iz srca krvavih solzá?	Pred mano brezkončna praznota, Tišina, temà naokrog,
Oj, Amor, ozdravi mi rano Če še se ozdraviti da!*	Za mano pa v solčni svetlobi Smehlja se veseli bog.

»Postoj še trenotek, oj Amor! . . .
 Še eno, le eno željó:
 Nazaj jo zabodi puščico
 Globoko v to srce bolno!*

9.

Oh kako je noč strahotna, Ni ne zvezd, ne lune jasne; Oh kako je srce tožno, Ni ne sreče, ne tolažbe . . .	Da ljubiti me ne moreš; A povej, kako bi rasle Rože brez svetlobe solnčne?
Da razjasniš mojo dušo, Pridi, duh, iz svetle čaše; Da pozabim te, Helena, Pijem zdaj na tvoje zdravje.	A povej, kako brez nade Moglo bi srce živeti? . . .
Dneva ni brez solnčne luči, In naj tudi zvezde zlate Lepše kakor kdaj gorijo; Sreče ni brez tebe za-me, Ni brez tebe je, Helena.	Da ne vidim te nikdar več, Da pozabim te, Helena, Pijem zdaj na tvoje zdravje.
Ah, jaz čutim, ko zrem na-te,	A na tla mi pade čaša . . . O povej, kako bi rasle Rože brez svetlobe solnčne? O povej, kako brez nade Moglo bi srce živeti?

„Socijalist“!

Slika iz delavskega življenja.

Spisal **Marian Savič**.

... Und hart stand plötzlich vor der Seele mir
Der Unzählbaren Los, die Jahr um Jahr
Sich müh'n und werken, emsig wie die Bienen,
Und ihres Lebens ganze Ernte doch
In fremden Speichern oder Stuben finden
Zuletzt. Wenn heut' sie kämen, angelockt
Vom Hauch des eignen Schweisses, wie die Bienen,
Wer sähe sie im Recht? Und doch begehrten
Sie mehr nicht als das kleine Thierchen hier:
Ein Theil von dem, was ihre Müh' geschaffen! ...
Mein Blick ward trüb, ich lächelte nicht mehr.

De le Grazie.

I.

Prav srečno in zadovoljno so živeli Ružičkovi. Bogati sicer niso nikakor bili; pritlično stanovanje v Hernalsu na Dunaju tudi ni bilo prostorno, še manj pa svetlo; a skrbnost neumorno delavnega očeta, prevdana zvestoba žene ter ljubezen in marljivost otrok so bile zvezde, ki so tako blagodejno razsvetljevale tesni dom, da ne bi ga strojevodja Ružička zamenjal niti z najbolj luksurijozno palačo, v kateri gore žarke električne luči ter širijo inozemske cvetlice in rastline bohotno vonjavo po krasnih, širnih dvorinah, katerih stene in tla so pokrita z najtežjimi in najdragocenejšimi preprogami, kjer mikajo oči in razveseljujejo dušo krasne slike in kipi iz mramorja in bron. . . . kjer pa često, da, navadno kraljujejo zvito prikrita podlost, hinavščina, sebičnost, brezsrčnost in prevara . . .

Kadar se je vrnil zvečer od dnevnega napora utrujeni Ružička domov, ga je vsekdar sprejela njegova družinica s tolikim veseljem, s tolikim vriščem, kakor da se ne bi bili videli že celo leto, a minilo je bilo samo — dvanajst ur od slovesa.

Med tem ko je hitela žena Neža napravljat skromno večerjo, je prinesel ročno sin Janko očetu v ilnati skledi mrzle vode, petletna Nanka je tekla po milo in brisačo, triletna Marica pa, ki je ravno začejala govoriti, je oklepala svoje polne ročice okoli očetovih kolen, hoteč se tudi sama umivati, in pluskajoč po vodi, je kakor račka razmetavala mokroto na vse strani . . .

In potem so sedli za mizo večerjat.

Mati je molila glasno, oče in deca pa so ji takisto odgovarjali.

Ej, in kako jim je šla nato v slast preprosta jed! — Ni besedice ni izpregovoril nihče med jedjo, — nu, pa saj oče tudi ni trpel,

da bi se govorilo, dokler je stala skleda na mizi, »Vse o pravem času!« je rekel. »Hitro jej, pa hitro delaj! — Kakršen jedec, tak delavec.«

Tem živahnejši pomenek pa se je vnel po končani večerji, ko so zopet odmolili zahvalnico.

Janko, ki je hodil že v ljudsko šolo, je moral vselej natančno povedati, ali in kje je bil vprašan, koliko je znal, kaj je dejal gospod učitelj, in kaj se je naučil danes novega . . .

Ružička je navadno pohvalil nadarjenega sinčka, ki je bil vnet za učenje, v šoli in doma pa vzorno poslušen. Žal, da je bil radi nagle rasti pri svojih letih jako šibkega telesa; pač pa je bil mirni in pohlevni Janko, s temnorjavimi očmi, črnokodrastimi lasmi, okroglim obrazkom in fino, belo poltjo jako lep deček. Oče ga je ljubil bolj, kot zenico svojega očesa! Bil je njegov ponos, njegova nada. Nikdar se ni naveličal kramljati z njim in besedičiti v modrostnih mejah malega učenjaka. A Janko je bil tudi materin ljubljenec; saj je bil Jankov obraz do pičice tak, kakor je bil njen v prvi mladosti. Tako vsaj ji je često zatrjeval srčno jo ljubeči soprog, in »on« ni lagal nikdar!

Vsled izredne ljubezni do najstarejšega pa vendar roditelja nista zanemarjala manjših otrok; tudi k tem sta se obračala vedno z veliko pozornostjo, skrbjo in ljubeznijo — seveda, prvorojenec je imel le povesod prednost!

Ko so se spravili otroci drug za drugim spat v svoje posteljice, pri čemer sta jim pomagala oče in mati, zadevajoč in prekrizujoč jih po čelu, ustih in prsih, pa poškopivši jih z blagoslovljeno vodo, sta posedela zakonca še nekaj časa v važnem pogovoru.

Ves dan nista bila skupaj, ljubeči pa si imajo vedno veliko povedati; in tudi, ko jim zmanjka snovi za pogovor, jih osrečuje že bližina ljubljenega bitja, najsi tudi molči . . .

Neža je pravila soprogu vsaki večer, koliko je izdala ta dan, kaj je kupila, kaj delala, kaj je zvedela novega — mož pa ji je pripovedoval novice iz tvornice, pa ji naročal za naslednji dan to in ono ter ji dal potrebnih novcev za nakup najnujnejših reči.

Potem sta pokleknila, molila tiho vsaki za-se večerno molitev in šla leč . . .

Drugo jutro za rana sta bila zopet pokonci. Neža je skuhalo soprogu zajutrek; še enkrat ji je naročil, kar je bilo treba, da ne bi pozabila, in poslovila sta se — do večera. Ko so se prebudili otroci, je bil oče že dve uri na delu . . . Ker ni hodil domov obedovat radi

oddaljenosti svojega stanovanja od tvornice, ki je bila na periferiji mesta, je ostajala družinica čez dan sama . . .

Tako so živeli Ružičkovi srečno in zadovoljno že osem let. Oče je služil malo več, nego so potrebovali, da so mogli plačevati stannarino, se oblačiti ter se skromno prehranjevati, in zdravi so bili. Posebni skrbni torej baš niso poznali Ružičkovi.

Nekega večera pa ni bilo Ružičke nenavadno dolgo domov. V velikanskih skrbeh je bila Neža radi tega, saj je čula tolikrat in tolikrat o nesrečah pri strojih. Morda se je tudi on ponesrečil — morda je tudi njega zgrabilo kolo ali pa butila os ter mu zlomila kak ud, ali pa — kar Bog varuj! — ga celo ubila! — Kdo bo potem skrbel za-njo in za nedolžno, nepreskrbljeno deco! ? — Razen nekaj petakov v hranilnici, razen pohištva in obleke nimajo ničesar, s čimer bi se mogli živiti! — Oh, kdo se bi brigal za-nje, ako ne bi bilo več njega med živimi! — Lakota, siromaštvo, bolezen in kdo ve še kakšne težave in betežnosti bi potrkale kruto na njih vrata! —

Silna skrb je torej navdajala Neži srce. Vsaki trenotek je hitela gledat pred vrata: ali že ne prihaja? — Domišljivost pa ji je porajala vedno hujše, groznejše slike o nesreči, ki se je morda dogodila so-progu . . .

Ker ni mogla radi malih otrok sama z doma, je poslala Janka v sosednjo hišo povprašat k Zajčku, ki je delal v isti tvornici. Deček se je vrnil z vestjo, da tudi Zajčka ni še doma, in da se njegova žena . . . joka.

Uboga Neža bi bila skrbi in strahu skoro skoprnela! — Otroci so začeli tožiti, da so gladni; dala jim je jesti. — Potem so znova čakali.

Ružičke pa še vedno ni bilo.

Marica je Neži zaspala v naročju, Nanka je dremala za mizo, Janko pa je nemiren tekal vsako minuto na ulico posluškovat, se-li ne bližajo znani mu očetovi koraki. Končno pa je premagal dremež tudi Janka. Mati je položila torej otroke v postelje, kjer so kmalu trdno zaspali. Sama pa je sedla za mizo, izkušala šivati, a skrb se je je polotila v tej osamelosti še silneje. Začela je moliti, a sredi molitve je prestala in tiho govorila s seboj: »Moj Bog, kje je, kaj se je zgodilo?« —

Kazalec na uri je kazal že blizu enajstih, ko so se začeli brzi, krepki koraki mimo okna. Takoj ga je spoznala — malo nato je vstopil Ružička živ in zdrav, a smrtno bled.

»Zakaj mi delaš tolike skrbi?« ga je vprašala takoj, napol očitajoče, napol boječe.

Ružička pa je odgovoril osorno: »Pridejo še hujše!«

Nato je sedel na stol konec mize, si pomaknil širokokrajni klobuk še globlje na čelo ter, naslonivši polno brado ob levo roko, zrl molče pred se.

»Oh, moj Bog,« je zaihtela Neža, »kaj se je vendar zgodilo? Ne muči me s svojim strašnim molkom . . . saj vidiš, da umiram od samega strahu . . . govori! — zaupaj mi vse, saj sem kot tvoja zvesta žena doslej vselej sočutno trpela s teboj!«

»Nič — nič, Neža! Pusti me — samo slabe volje sem . . . saj vidiš — ne vznemirjaj se — večerjo mi prinesi . . . pa spat pojdiva — jutri bo že dobro — ali slišiš!«

Ružička je vstal in, obrnivši obraz v stran od žene, si začel nervozno slačiti delavno suktnjo ter oblačiti lažjo. Žena ga je strme opazovala. Ko pa je segel po vrču, da bi si natočil v skledo vode, s katero bi si umil roke, se mu je tresla desnica tako, da je polil tla.

Sedaj se ni mogla Neža več premagovati. Stekla je k možu in, objemši ga okoli vratu, z obema rokama ga prosila ihteč: »Jan, Jan, zakaj mi tajiš! Ali nisem več vredna tvojega celega zaupanja? — Saj si ravnokar dejal, da pridejo še hujše skrbi čez naju! Jan, nekaj se ti je zgodilo žalega — povej! — zakaj ne poveš!«

In žena je začela zopet bridko plakati.

»Neža, tiho bodi, Neža!« jo je miril in tešil soprog. »Glej, otroci spe — ne budi, ne plaši jih! — Ali čuješ? Ne plaši jih! — Vse ti zaupam; saj te ljubim neizpremenjeno kot oni dan, ko sta se združili najini poti — da, še bolj te ljubim sedaj radi teh-le« — je pokazal na otročje posteljice, kjer so že spančkala mirno nedolžna bitijca — »samo ne plakaj mi, ker vsaki tvoj vzdih mi je oster nož v srce in obupal bi, ako ne bi veroval v Boga!«

»Torej začni, začni — povedi naglo; zakaj negotovost mi je hujša od smrti!« — je silila Neža, sedla tik moža ter gledala najpозorneje soproga v skrbi polno lice.

»Neža, moja žena, moja prijateljica,« je začel, ljubeznivo jo prijemši za roke, »ti veš, da je namen mojega življenja tvoja in najinih otrok sreča. Ko sem te spoznal — si bila navadna dekla trpinka — ker sem te ljubil, sem te takoj snubil s trdnim namenom, da ti ustanovim lepšo, ugodnejšo bodočnost. Takrat sem služil še kot navaden delavec v naši tvornici. Dvigniti se višje, do uglednejšega mesta, do boljše plače je bila moja edina edincata naloga, ko sem se združil s

teboj. Učil sem se po noči, ker po dnevi nisem utegnil, ter napravil izpit za strojevodjo. Plača se mi je povišala — laže sem dihal — svobodneje, mirneje gledal v bodočnost. Slabo se nama baš ni godilo. Tudi, ko je narasla najina rodbina na pet glav, se nisva mogla pritoževati, da trpiva pomanjkanje. Skromno, a dostojno smo živeli . . . Ti si pridno, varčno in razumno gospodinjala, jaz pa sem storil vselej svojo dolžnost . . . »

»Ti si storil vse, dragi moj, jaz sem te jedva malo podpirala!« je ugovarjala Neža.

»Ne ponižuj svojih zaslug brez potrebe, moja ljuba žena,« je dejal resno Ružička. »Če nikjer drugod, gotovo se je pri naju uresničila narodna prislovica: »Žena podpira tri ogle hiše, mož pa le enega.« — Ako bi bila ti lena, zapravljiva, nespretna, bi bilo vse moje delo brez uspeha — bil bi revež jaz, bili bi siromaki mi vsi! Tako je, Neža! — In glej, reveži, siromaki morda vendar-le skoro postanemo, morda smo že radi mene, samo radi mene . . . »

»Jan, ali blazniš? — kaj vendar govoriš? — radi tebe siromaki? — ne govori . . .!«

»Molči, Neža, in poslušaj! — Pred tedni sem ti pravil, da je napravila tvornica »Sonnenstern und Söhne« bankerot, ter da je s tem izgubila naša tvornica prvo in najnevarnejšo konkurentinjo. Naša tvornica, naša firma je pridobila s tem glede svoje solidnosti še večji ugled — naročniki propadle tvornice so se obrnili do naše ter tako skoro potrojili dohodke gospodarju naše tvornice. Razumevno je, da so se vsled tega vsi »artikliji«, katere izdeluje vsled bankerota konkurenčne firme v Cislitvaniji le naša tvornica, znatno podražili, ter da je ravno radi tega izkupiček, ki ga spravlja sedaj v žep naš gospodar, za nekaj stotisočakov mastnejši . . . Ker je stvar taka, smo smeli po vsej pravici pričakovati, da bo delil naš delodavec svoj dobiček z nami, saj mu ravno mi pomagamo do bogastva — upali smo, da nam sam radovoljno poviša vsaj za nekaj dvojač naš zaslužek, kar bi se pri njegovem ogromnem bogastvu pač ne poznalo skoro nič . . . Nu, zmotili smo se kruto! Namesto poboljška smo dobili za isti zaslužek le še več dela; kajti tvornica odpravlja in izvažajo svoje izdelke sedaj hitreje in v večjih množinah, kot doslej — in mi smo samo še bolj napreženi.«

»Zdelo se mi je, da prihajaš v poslednjem času domov res veliko bolj zdelan, nego sicer, toda mislila sem, da si slučajno in mimogrede malo bolehen. Zakaj mi nisi tega povedal prej?«

»I, čemu bi ti neki pravil! Pomagati bi mi itak ne mogla!«

»Res je, ali . . .«

»Nič, nič, draga moja — samo žalostila in jezila bi se! Zato ti nisem povedal ničesar. — Nu, nam delavcem pa je končno tako ravnanje le presedalo; pomoči smo si hoteli sami.«

»Štrajk? — Moj Bog, Jan . . .!«

»Ne, ne, štrajk je dandanes še vedno opasno sredstvo; hoteli smo poskusiti najprej zlepa. Zmenili smo se torej delavci, da pošljemo deputacijo k šefu s prošnjo, naj uvaža pri svoji sreči tudi nas.«

»Kdo-li bi mogel trditi, da ni naša želja po božjem in človeškem pravu umestna, pravična!?»

»Naš šef, draga Neža, naš šef je bil drugega mnenja. — Danes pred začetkom dela smo se torej do dobra zmenili, da pojde deputacija k tvorničarju opoldne med počitkom. V deputacijo so bili izvoljeni sosed Zajček, Beneš, Bouhal, Dvořak in — jaz.«

»Ti tudi? — Seveda, ti tudi — starejši, uglednejši delavci!«

»Da, delavci, ki znajo tudi kaj ziniti! — Ko smo bili torej med 12.—1. svobodni, smo šli tisti peteri k šefu. Sluga nas najprej niti ni hotel naznaniti; ko pa smo mu dopovedali, da smo prišli v korist tvornice same, je šel z osornim obrazom vendar-le v pisarnico . . . Takoj nas je pustil šef pred-se. Vstopili smo torej v njegov komptoar, ki pa je po svoji potratno bogati opravi bolj podoben spalnici kake gledališke ‚boginje‘, in gospod šef nas je že iz dalje nagovoril: »Kakšen pes vas je pa prinesel ob tej uri semkaj me motit!?» — Gospod šef je ležal — zavil v svilen ‚šlafrok‘ — iztegnjen na baržunastem kanapeju in menda baš — dremal . . . Seveda, »motili« smo ga! — Ponižno smo torej pristopili in se mu poklonili skoro do tal; potem pa sem začel govoriti jaz v imenu vseh. Najprej sem opravičil svoje tovariše in sebe, da prihajamo ob tej uri, češ, da ga ob drugem času ne moremo dobiti doma. Potem pa sem mu izrazil skromno in pohlevno željo tvorniških delavcev: da nam z ozirom na sedanje preugodno stališče tvornice svoje poviša plačo, ali pa da nam odpusti vsaj dve uri dela. — Vidiš torej, da so bile naše prošnje jako mile. V nobeni tvornici ne delajo za naš zaslužek celih dvanajst ur! — Nu, i to je bilo šefu odveč! — »Nesramna pakaža!« je zavpil nad nami — »kaj vam je li prišlo na misel! Ha, ha! Večjo plačo, pa manj dela — ha, ha! — Komur ni všeč, pa pojdi! Delavcev je dandanes povsod preveč, da se kar vsiljujejo!« — Pripomnil sem, da naj bi bili delavci in delodavec ena družina, ki podpirajo drug drugega, da sta uspeh in korist na obeh straneh — da po vsej pravici ne gre ves dobiček tvorničarju, ampak tudi delavcem — da bo imela le tvornica korist od tega,

če se olajša delo delavcem za dve uri, ker bodo ostalih deset ur tolikanj čilejši in marljivejši, a sedaj mineta poslednji dve uri ob občni onemoglosti pravzaprav skoro brez vsakega haska. — Nu, govoril sem gluhim ušesom. Razkačil sem ga le še bolj. Ko pa je zinil Dvořak besedo štrajk, je bil ogenj v strehi. Razkoračil se je pred nami ter vpil in zmerjal nas kot pse:«

»Marš, poberite se — upornikov ne marajo nikjer — socijalisti nimajo kruha v moji tvornici — izgubite se pri tej priči, da mi ne nahujskate še ostalih! — marš, marš!«

»Pozvonil je, in pritekkel je blagajnik, kateremu je ukazal, naj nas takoj plača. Zaman smo ugovarjali — zaman smo ga prosili — plačali so nas, porinili nas na ulico, in — brez dela smo, razvpiti kot uporniki, kot socijalisti, brez kruha, brez službe . . .«

Ružička je umolknil in jezno trmil v tla. Potem pa je skrčil roko v pest ter udaril po mizi, da je poskočila svetilka, rekoč: »Proklete pijavke!«

»Ne kolni, za Boga, ne kolni!« ga je tešila Neža. »Vzbudiš otroke! — Ne skrbi, še imamo nekaj v hranilnici — znan si kot spreten strojevodja, delo doboš drugod, Jan! Ne obupaj, saj niso vsi tvorničarji taki.«

»Da, da, niso ne, ali kaj to hasni delavcem! — Hej, draga moja, tudi jaz sem živel do danes v slepi veri, da so krščanski delodavci boljši, pravičnejši do nas, nego židje. Danes pa sem se prepričal, kako resničen je pregovor, da vrana vrane ne piplje, da so vsi kapitalisti enaki sebičnejši in izsesovalci ubogih delavskih slojev. Vsi so enaki, Neža, vsi, najsi bodo katoliki, protestantje, brezverci ali židje . . . Denar jim je Bog, delavec pa le sredstvo, orodje, s katerim vedno bolj debele in rede tega svojega boga!«

»Pa kako si prišel do tega uverjenja? — Si-li iskal . . .?«

»Seveda sem iskal takoj nove službe! Pomisli, da so nas okoli ene ure popoldne že izpodili . . . kaj smo hoteli početi drugega!?«

»Zakaj nisi prišel domov?«

»Domov? — Ha, sram me je bilo, in srce mi je pokalo od prevelike skrbi, kaj da porečeš ti! — Hotel sem se vrniti domov z novo službo, če možno že nocoj . . . pa varal sem se, varal grozno, grozno!«

Ružička je planil pokonci in s sklonjeno glavo — potisnivši obe pesti v hlačna žepa in srepro, divje zroč pred-se — je tekal po sobi gori in doli.

»Danes, danes sem spoznal šele do dobra vso zlobo sveta — danes se je pretrgalo zagrinjalo pred mojimi očmi, da sem izpregledal

namah vso nečloveško krivico, ki se godi nam delavcem že toliko in toliko let, katere pa naši odločilni krogi ne morejo, nočejo odpraviti, ker so menda takisto v krempljih kapitalistov! — Da, do danes sem bil navzlic svojim štiridesetim letom še naiven deček, ki je presojal ljudi po svoji glavi, po svojem srcu — domišljal sem si, da, kar gane mene, kar se smili meni, kar veseli mene, kar obtežuje mojo vest, da vse takisto občutijo tudi drugi ljudje. Danes pa sem izprevidel, da se godi često baš narobe! Ha, ha! Jaz, bedak!« —

»Torej te niso hoteli, Jan?« je vprašala Neža.

»Nikjer, nikjer, Neža! — Povsod so mi pokazali vrata, boječ se me kot gobavega človeka! Oh, zblaznel bi . . .!«

»Pa kako je to možno? — Tvoja izpričevala so izvrstna . . . že štirinajsto leto si služil zdržema v prejšnji tvornici, torej si zanesljiv, resen delavec . . .!«

»Da, vse je res, Neža, a ravno to mi je škodovalo! — Ti se čudiš, kaj ne? — Ha! — in vendar so včasih človeku celo dobre lastnosti v škodo. — Čuj, da ti povem do konca!«

»Ko smo stali torej brez službe pred tvornico, smo šli v prvi jezi v nasprotno gostilnico. Ondi smo si dali seveda pošteno duška! Dvořak je predlagal, naj počakamo, da mine delavski dan, ko pridejo tudi naši tovariši iz tvornice. Hotel je, da se takoj zmenimo za velik shod vseh tvorniških delavcev našega bivšega šefa, na katerem naj bi sklenili občen štrajk, ako nas petorice ne vzame nazaj, pa ob enem ne ustreže naši želji, t. j. noče niti povišati plače, niti zmanjšati števila delavnih ur . . . Spočetka smo bili vsi složni za ta predlog; domenili smo se že bili o vseh posameznostih. Kmalu pa smo se umirili ter začeli misliti tudi na možne posledice, če nas prisili trmoglavi šef do štrajka. Najprej je mogoče, da večina z našim predlogom ne bo zadovoljna, torej se z njim le še bolj počrnimo; drugič je možno, da ustreže šef delavcem že s kako mrvico, nas pa navzlic temu ne sprejme več; tretjič se pa lahko primeri, da se nam sicer posreči, pridobiti večino za štrajk, a nato bi se pa morda odzval šef s tem, da bi namesto nezadovoljnih delavcev sprejel odpuščene delavce propadle tvornice »Sonnenstern und Söhne«, ki se takisto brez dela in jela potikajo okoli, iščoč si službe; ti bi bili zadovoljni še z manjšim zaslužkom, nego smo ga dobivali mi doslej . . . Začeli smo premišljevati vse možne strašne posledice svojega hujskanja — začeli smo razmatrati, koliko tovarišev bi prišlo vsled tega ob kruh, koliko rodbin bi zagazilo poleg nas v siromaštvo — začeli smo si predstavljati vso velikansko odgovornost ter že v duhu videli blede, upadle obraze otrok

in žena svojih tovarišev ter že v duhu slišali kletve, ki se usipljejo — na nas, zapeljivce . . . Zgrozili smo se, upadel nam je pogum . . . Izprevideli smo, da si poišče petorica delavcev laže in hitreje nove službe, nego stotine njih — in premislili smo si . . . Zapustili smo torej gostilnico ter se odpravili takoj v različne posredovalnice za oddajanje služb. Razdelili smo med-se okraje, da ne bi hodili drug drugemu v napotje, ter smo se ločili, želeč si uspeha . . . Jaz sem pretekel in preiskal doslej že tri okraje; za jutri mi preostaje samo še eden. Nu, upanja nimam nobenega več . . . Kamor koli sem prišel, povsod so me vprašali najprej, za kaj sem zapustil prejšnjo službo? — Povedal sem jim po resnici, oni pa so nejeverno zmajevali z glavami. Navadno je stopil šef še k telefonu ter začel zvoniti in klicati številko telefona v naši tvornici. Potem pa se je začel tak-le pogovor:

»Haló, haló! — Kdo tam?«

»— — —.«

»Tukaj šef firme X. — Prosim vas, gospod kolega, da mi poveste, za kaj ste odrekli službo bivšemu strojevodji Ružički?«

»— — —.«

»Kako pravite?«

»— — —.«

»Socijalist?«

»— — —.«

»Hujškač? — Ah, hvala vam lepa za ljubeznive informacije; ponuja se ravno meni!«

»— — —.«

»Da, da, ni možno; take ljudi treba radikalno! — Sluga! — Hvala! — Konec!«

»In zopet je zazvončkljalo; šef pa je stopil k meni ter dejal: »Sami ste čuli večino pogovora z bivšim vašim gospodom. Popisal vas je kot nevarnega socijalista, celo komunisto, ki bi najraje razdelil ves njegov imetek na enake dele med delavce — hujškač ste, pravi, ki je nevaren za disciplino v tvornici . . . obžalujem torej! — Socijalista spustiti med delavce, se pravi: deti ščuko med postrvi . . . Z Bogom!«

»In šel sem. Tako se mi je zgodilo povsod . . . Včasih sem najprej pokazal svoja dobra izpričevala ter pravil, koliko let da sem služil pri enem in istem gospodarju.«

»Pa zakaj ne služite več ondi?« so me vprašali.

»Dvanajst ur skoro nepretrganega dela, to je bilo za-me preveč,« sem odgovoril. »Prosil sem svojega bivšega šefa, da me nekoliko raz-

bremeni; a šef me je odpustil, češ, da dobo lahko drugega delavca za isto plačo in za isto dobo časa.«

»Hm! čudno! hm! — Po izpričevalih ste izvrsten, jako spreten delavec — kako da vas je kar tako odpustil? — Čudno, sumnjivo!«

»In pustil me je nekaj minut čakati . . . Zopet je začel peti telefonov zvonec — čez nekaj časa pa se je vrnil šef k meni, skomizgnil z ramami, pa rekel:«

»Seveda, seveda . . . zdelo se mi je . . . tako izvrstnega delavca ne izpode kar brez tehtnega povoda . . . seveda, seveda . . . socialist, hujskač, nezadovoljnej . . . obžalujem . . . Z Bogom! — Poskusite v Franciji, v Angliji, v Švici, ali pa celo v Ameriki . . . tu v Avstriji dobite težko znova službo . . .«

»Tako porogljivo in brezsrčno so me odslovili povsod. — Obletal sem vse firme, prosil, obetal — zaman . . . Jutri še enkrat poskusim, morda . . .«

Neža je ihtela še dolgo v noč . . . Ružička pa se je premetaval brez spanca skoro do jutra, ko je, utrujen od telesnega in duševnega napora, malo zadremal. —

(Dalje prihodnjic.)

Carigrad.

Spisal Simon Rutar.

(Dalje.)

Od Sulejmanove mošeje se gre lahko navzdol mimo Selimove mošeje v mestni del Fener ali Fanar ob Zlatem rogu, kjer bivajo bogate grške rodovine, imenovane »fanarjoti«. Tam je patrijarhova cerkev sv. Jurja in pravoslavna bogoslovnica ter sedež »ojkumenskega patrijarha«, katerega nazivljejo s »presveti«. V Carigradu je 40 pravoslavniških cerkev, kapel in samostanov. Bolgari so si dali lani v Meidlingu pri Dunaju uliti železno cerkev, katero so pripeljali na 36 vagonih v Trst ter od tam na parnikih v Carigrad. Postavili jo bodo letos spomladi v Fanarju, kjer so morali za njo tla pilotovati. Motivi te cerkve so bizantinski, toda prikrojeni sedanjemu vkusu. Vračajoč se iz Fanarja nazaj doli ob Zlatem rogu, pridemo najpoprej do tobačne tvornice, v kateri je ravnatelj hrvaški rodoljub Gjuro Klarić. V tvornici dela okoli 1500 ljudi, večinoma ženskih, ki razrežejo na dan 10.000 do 12.000 kg tobaka in napravijo pol milijona cigaret; toliko jih ne napravi nobena druga tvornica na svetu.

Črez Zlati rog vodita dva železna mosta na ladjah, ki se dasta na sredi odpreti, da morejo vojne ladje ven in noter; vojna luka je namreč na vzhodni strani Zlatega roga, tam, kjer sta admiralstvo in vojni arsenal. Med obema mostoma je tako imenovana trgovinska luka, zunaj dolenjega pa se ustavljajo parniki. Poslednji se imenuje tudi novi most, ali most »Sultan Valide«, ker se dotika z enim koncem mošeje enakega imena. Dolg je okoli 450 *m*, in na obeh straneh so carinarji. Vozniki in pešci morajo plačati mostnino, ženske in berači so pa prosti te pristojbine. Sedaj nameravajo narediti nov most od kamenja in železa, ki bode imel na sredi 60 *m* široko odprtino, tako da bosta lahko dve ladji brez ovire hkratu skozi plule.

V Galati pridemo najpoprej do borze in avstrijske pošte (filijalka je v Peri). Poleg Avstrije imata tudi Nemška in Rusija svojo pošto v Carigradu, ker turškim uradnikom ne zaupajo prav. Iz Galate nas pripelje žična železnica skozi predor v treh minutah v Pero; cesta pa se vije daleč okoli mimo otomanske banke in zapuščenega pokopališča. Na meji med Galato in Pero se vzdiguje galatski stolp, ali »Kristov stolp« (πύργος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σταυροῦ), katerega so Genovčani sezidali l. 1348. Do njegovega razgleda vodi 141 stopnic, in tam je 14 oken, skozi katera si lahko ogledaš ves Carigrad. Tudi požarna straža ima tu svojega paznika. Nad razgledom je še galerija, 48 *m* nad temeljem stolpovim.

Od galatskega stolpa se pride dalje po »Grande Rue de Pera« mimo samostana »plešočih dervišev«, mimo raznih evropskih konzulatov in poslanstev (avstrijsko veleposlaništvo je pod katoliško cerkvijo v »Rue Tom-Tom«) in mimo letnega gledališča do »Galata-seraja«, kjer je redarska straža. V tej ulici so najlepše evropske prodajalnice in menjalnice. Sploh je ta ulica poleg »Grande Rue de Galata«, ki vodi spodaj blizu morja, najživahnejša in najbolj ljudnata. V glavni ulici perski so odprli letos pisarnico za tujce, da jim nakazujejo stanovanja po raznih hotelih. Za 20, 25 ali 30 frankov na dan dobi tujec stanovanje, hrano in potrebne vozove (drožke, železnico, tramvaj in konje), da si lahko ogleda vse mesto, ne da bi moral še kaj drugega po strani plačati. Dr. Dolinar n. pr. je plačal l. 1851. samo za stanovanje v »Hôtel d'Europe« po 30 pjastrov = 3 gld. na dan. Čim dalje gremo po tej ulici, tem lepša in večja poslopja se nahajajo, n. pr. artilerijska kasarna, nemško veleposlaništvo i. t. d. Po tej ulici in cesti se pripeljemo do sedanje sultanove prestolnice, do »Ildisk-kioska«, t. j. zvezdnatega kioska, ki se nahaja kakih pet kolometrov zunaj mesta.

III.

Bospor se razprostira šest ur daleč od juga proti severu. Njegove lepote in čarobnih izprememb ne moreš ni opisati, ni naslikati; rajni dr. Dolničar je zapisal v svoj dnevnik, da njegova lepota prekaša vsako pomisel. Toda evropska stran je lepša od azijske in ima tudi mnogo več drevja in dražestnih vil. Struja dere tukaj tako močno iz Črnega morja, da morajo čolni, ki hočejo n. pr. z evropske na azijsko stran, najpoprej daleč ob levi obali navzgor veslati, ker jih zanese v stisnjenem loku na drugo stran. Zato pa je vedno pripravljenih mnogo parnikov, ki plujejo od postaje do postaje, sedaj na to, sedaj na ono stran, kakor po velikem kanalu v Benetkah. Kakor je lep Bospor ob solnčnem dnevu (nepopisen je solnčni zahod), tako postane lahko nemiren in celo strahovit, kadar se črni oblaki pridrve sem doli od Črnega morja. Nevihta in ploha sta hipoma tu, in vsaki kajik hiti v varno zavetišče.

Vozeč se po Bosporu, hitimo ob krasnih palačah Dolmabagče in Beşiktaş na levi ter Bejlerbey na desni strani proti najožjemu mestu, okolo 400 m širokemu (prva tretjina). Tu stojita dva stara grada, rumeljski in anatolski Hisari, ki sta pa bolj slikovita, nego strahovita. Zlasti prvi mogočno stoluje na strmem rtu sredi manjših in nižjih utrd. Kmalu potem se Bospor razširi, in na levi se nam odpro zaporedoma kaj ljubki zalivi z vilami in nasadi. Ob najlepših teh dragah stojita krasni mesteci Terapija in Bojukdere (druga tretjina Bospora), kjer prebivajo evropski veleposlaniki, kajti v mestu imajo le svoje urade. Ni mogoče opisati vseh kopaljšč, izprehajaljšč, zabavijšč in krepčalijšč, ki se tu kar zaporedoma vrste. In povsod kar mrgoli ljudi najrazličnejšega kroja in jezika. Vendar tujec povsodi ob obali najlože opravi z novo grščino. Zadnja tretjina Bospora je sicer mnogo širja, pa manj slikovita in tudi manj obiskovana. Konec preliva stojita zopet dve trdnjavi in naposled ob Črnem morju dva mogočna svetilnika.

Sultanova prestolnica Ildizk-kiosk ne stoji ob morju (in se sploh z Bospora skoro ne opazi), nego prav skrita je nad dolino potoka, ki teče proti Dolmabagče. Vsaki petek je pri sultanu »selamlik«, t. j. sultan se pelje v svojo mošejo, potem sprejema tuje poslanike in gleda parado mimo korakajočih polkov. Vsaki tujec si lahko dobi za dva goldinarja dovoljenje pri svojem konzulatu, da sme gledati selamlik. Vozovi pa so na tak dan zelo dragi, ker vsakdo hiti gledat »velikega gospoda«. Ulice so ta dan z zastavami okrašene, vsaj tiste, po katerih se vozijo tujci. Po zelo prašni cesti se pripeljemo do mosta v omejnjeni dolini in potem navzgor do zunanje ograje sultanovega bivališča.

Tu je poseben prostor za izvoščeeke, ki čakajo svojih ljudi. Prav blizu preproste palače stoji sultanov adjutant z nekaterimi vojaki. Njemu se izroči priporočilo konzulovo. Adjutant odkáže prišlecem vzvišen, ograjen prostor, nekako dvorišče, s katerega se vidijo sultanova palača, dve dohodni cesti in spodaj stoječa mošeja. Dame dobe prostor in sedeže v bližnji vrtni hiši, odkoder se pa ne vidi sultanova palača. Po obeh cestah prihajajo razno oblečeni in razno oboroženi polki. Ko se ti postavijo ob cestah, pridejo služabniki ter poškrope cesto od palače do mošeje in jo posujejo z drobnim peskom. To delo ponove kmalu zatem še enkrat.

Okoli ene ure se pripeljejo sultanice in njih hčere (le-te, ako še nimajo 14 let, nezakrite) v bleščočih, kričečih svilnatih oblekah. Na dvorišču pred mošejo jim izprežejo konje; dame ostanejo v kočijah. Za njimi pridejo tiho, zelo resno in umerjenih, težkih korakov dvorski dostojanstveniki in mladi principi, vsi peš. Kar pa se začuje fanfara, znamenje, da sultan prihaja iz palače. Vojaki zavpijejo dvakrat na eno grlo: »čokšah, padišah« (= dolgo naj živi padišah) in prikažejo (prezentujejo) orožje. Sultana pripelje kočijaž na enovprežnem koleslju; star general sedi na njegovi levici. Pred mošejo stopi sultan s koleslja in gre s svojim spremstvom opraviti molitev.

Ceremonija v mošiji traja skoro celo uro. Medtem so došli tujci sultanovi gostje. Dame dobe črno kavo, moški pa limonado ali sirup z vodo in vsaki eno cigareto. Izhod iz mošeje ni več tako slovesen. Za dvorskimi dostojanstveniki in principi se pripelje sultan v navadni mladoturški opravi s fesom na glavi, brez dekoracij, sam konja vodeč in brez spremljajočega generala. Dame pripeljejo za njim in jih postavijo v kočijah z izpreženimi konji nasproti oken, pri katerih sultan gleda parado. Predno začno vojaki defilovati, preide še mnogo časa, kajti sultan ima med tem ‚serkel‘ s tujimi poslaniki in njih soprogami.

Pri paradi se postavijo bande, ki so še precej dobro izvežbane, zraven dam nasproti sultanovega balkona. Potem začno posamezni polki v kolonah mimo marširati. Vsaki polk ima svoje trobentače, ki korakajo naprej, ali trobente, prave svetopisemske, drže le blizu ust in nič ne pihajo vanje, ker godbe igrajo. Takoj za trobentači pride zastava s primerno stražo, potem polkovnik, za njim stotniki, ali kar že so. Pred vsako četo koraka po eden častnik. Vojaki drže puške za kopito ob desnem boku; na njih so bajoneti nataktnjeni. Razen suavov (Arabci s turbanom) marširajo slabo, brez takta. Tudi mnogo oficirjev ne zna ni kolen iztegniti, ni po taktu korakati. Ko

odide zadnji polk — vseh je kakih šest, sedem — se razidejo tudi gledalci.

Predno se ločimo od sultana, se ozrimo še malo na njegovo privatno življenje. Njegovo posestvo v Ildiz-kijosku obsega nad 500 oral. Oficijelna njegova prestolnica se imenuje tudi »selamlik«, privatna pa »haremlik«. Le-ta sestoji iz več vrst kijoskov, ki so prebogato okrašeni s porfirjem, mramorjem in drugim kamenjem, zlatom, rezbinami, preprogami, mozajiki, zrcali i. t. d. Vse to je milijone in milijone vredno. Med cesarskimi kijoski in palačami se nahaja tudi posebno gledališče in posebna zvezdarnica. Pri vhodu stoje straže redne vojske in skrivni policisti v dolgih suknjah. V prestolnici biva velikansko število — okoli 4000 oseb — služabnikov, uradnikov, igralcev in igralk, pevcev in klavnov, t. j. glumačev, ki morajo sultana zabavati. Veliki evnuh ima maršalsko čast in naslov »veličanstvo«; on nadzira vhod k cesarskemu haremu. Ta sestoji iz velike množine posameznih palačic in je popolnoma ločen od družega sveta, tako rekoč majhen svet ali kozmos za-se, ki ne ve nič o zunanjih dogodkih in vplivih. Živa bitja v njem so sami sužniki in sužnice.

Vodstvo nad celim haremom izvršuje sultanova mati »validé«, ali če ona umre, pa njegova redilka ali dojka. Njej izkazujejo Turki izredno spoštovanje, kakor ne bi bila umrljiva ženska. Njej mora poslušna biti sultanica ter druga, tretja in četrta »kadina«, to so štiri zakonite sultanove žene (sultanica je umrla po leti 1895. l.). Validé ima oblast nad življenjem in smrtjo vseh žensk v haremu, ona sme tudi pomilostiti. Sultanova mati uživa posebne časti tudi zunaj harema. Če se pelje iz palače s svojim knežjim spremstvom, prezentujejo vse straže. Večkrat se vržejo moslimi na tla ob poti, po kateri se ona vozi, in jo prosijo, naj ona posreduje za-nje pri padišahu. Vse prošnje do sultana se morajo na-njo odpraviti, in tudi sultanice morajo njej izročiti svoje želje.

Za zakonitimi ženami pridejo po vrsti sultanove favoritinje »ikbal« (ena do štiri), potem pa vse one mlade sužnice »huri«, katere je sultan milostno pogledal in jih ogovoril, ter imajo upanje, da postanejo kdaj favoritinje. Šele za temi pridejo matere cesarskih princev »kadine-effendis« — vsaka sužnica zadobi svobodo, ko rodi sina — in »sultanas«, t. j. neomožene princesinje cesarske krvi. Vsaka teh žensk ima svoje posebno gospodinjstvo in postrežstvo, namreč kakih deset, dvanajst imenitnih dam z naslovom »katfas« (gospodarice), od katerih ima zopet vsaka po kakih 6—10 novic, tako da šteje dvor sultanice okoli 80 ženskih.

Ko sultan obišče katero ženo, se nališpa ves harem. Vse ženske se oblečejo tako, da se njih lepote najugodnejše spoznajo, in se postavijo potem v eno vrsto. Brž ko sultan sede, mu postrežejo sužnice s kavo, šorbetom, cigaretami itd. Pri tem imajo najlepšo priliko, da mu pokažejo svoje krasote. Govoreč z damo, kateri je namenil svoj poset, se ozre na dražestno »huri«, ki mu je kavo ponudila, ali katera je drugače vzbudila njegovo pozornost. Sultan vpraša: »Kdo je ta lepa sužnica, kako se imenuje?« S tem postane sužnica sultanova favoritinja. Sultanica, pri kateri se je to zgodilo, ukaže sužnici, naj poljubi resice (= franže) ob stolici, na kateri sultan sedi; potem jo odpeljejo v posebno sobo, kjer čaka sultana. Zgodi se pa tudi, da sultan ne pride k njej; če pride, dobi nova favoritinja svoje posebno gospodinjstvo in mesečnino za slučajne potrebe. S tem je sprejeta med haremsko aristokracijo, samo da ne živi tako bogato, kakor kadine. Sultan jo lahko tudi odpusti, in potem se mora iz harema izseliti. Moslimi, zlasti uradniki, radi vzamejo za ženo tako damo, ki je uživala sultanovo naklonjenost.

Sultan je kot prorokov naslednik oproščen vseh ženitvenih pogođb in drugih formalnosti mohamedanskega obreda; zato pa tudi njemu ni treba nikakršne zakonske ločitve. Navadne favoritinje se lahko z drugimi omože, kadine pa ne, vsaj zakonito ne, niti po sultanovi smrti. Mladi sultan mora ostro čuvati vedenje kadin. Stanovati morajo navadno v stari palači — vsaki sultan si namreč izvoli ali sezida novo palačo — šele po petdesetem letu svoje starosti smejo živeti, kjer hočejo. Če kadina postane mati — nerodovitnost je mohamedancem madež — ostane v cesarski palači in vzgaja svoje otroke. Drugače pa se zabavajo kadine, dokler sultan živi, s petjem, glasbo, se lišpajo in preoblačijo ter vezejo arabeske in sprejemajo prijateljice. Če pa imajo sina, delajo spletke in zarote, da bi spravile svojega sina na prestol in postale vplivne validé.

Sultanove hčere imajo večjo svobodo, kakor druge ženske v haremu. Vsaka izmed njih ima majhen dvor, katerega obdrži tudi po svoji možitvi; »katfe« si kupijo iz svojega denarja sužnice, ki lahko postanejo favoritinje. One jih oblačijo in skrbе za-nje, celo za njih doto. One hranijo bogate servise za kavo in čaj, a dobivajo za svojo službo večkrat nakrasnine in briljante. Vsega vkup živi okoli 1500 ženskih v sultanovem haremu, in za vse te, zlasti tudi za njih obleko in lišp mora skrbeti država. Iz tega se lahko spozna, zakaj je »visoka porta« vedno v denarnih stiskah.

(Konec prihodnjic.)

Materino srce.

Spisal Radoslav Murnik.

(Konec.)

VII.

»Přikryl«, je godrnjal, »železni mladenič« za svojim pultom, »Přikryl, kaj ste poslali pamet na popotovanje okolo sveta, da ste danes popoldne zakurili peč tako peklenško vroče! — Kaj?«

»Dovolite . . . prosim . . . oprostite« se je smehljaj sluga v zadregi in obstal.

»Danes, ravno danes, ko je tako toplo zunaj! Pomladansko vreme je, nikakor ni zimsko! Přikryl, kaj vi mislite?«

»Pomladansko, seveda . . . popolnoma pomladansko . . . priporočam se . . . pomladansko . . . vdani sluga!«

»Ali že ne bodete tiho?« se je oglasil zdaj suhi tovariš atletov pri sosednji mizi. »Prav je, da je zakurjeno! Dobro, Přikryl, dobro, prav dobro! Pametno! Potrebno!«

»Lepa pesem,« se je norčeval krepki telovadec. »Lani, da, da, lani je tukaj nekdo zmrznil v pisarnici o svetem Jakobu, v najlepših, ali recimo — kaj recimo? — v najlepših letih! — Pa so ga še o pravem času našli — prostovoljno rešilno društvo. — Našli so ga in ga odvedli na kliniko, in vpricho devetih učenih profesorjev se je polagoma otajal.«

»Joj, joj, taki dovtipi! — To boli. Na, servus!«

Obžalovanja vredni Přikryl, boječ se, da bi se zameril temu ali drugemu gospodu, je melanholično poškilil proti Ladiču, češ, kaj bo ta rekel o vsem.

Toda mladi kasir se ni zmenil za nikogar.

Pred seboj je imel nežno pisemce, v katerem mu je lepa Irma naznanila prav kratko in nujno in nad vse odkritosrčno, da je z visokorodnim gospodom in grofom Sandersbergom na direktnem potu v Pariz. —

Še drugo pismo je bilo odprto pred njim, pisano mu že pred dobrim tednom: list od matere; okorne poteze tresoče se roke.

Naznanjevala mu je, da je jako, jako bolna. Prosila ga je, naj jo takoj obišče. —

»Stara je . . . bolna je vsaki čas . . . nič posebnega ne utegne biti.« Kakor prvokrat, je vrgel tudi zdaj materino pismo ravnodušno v stran.

Pred seboj pa je videl zopet in zopet le Irmo . . . Gledal je nje krasni, bronobarvni, temnordevajoči obraz, sveže, ponosno vzpete ustnice, bleščeče zobe, sivomodre, svetlikajoče se, mrzle in vendar iskre oči . . . Zdelo se mu je, da jo vidi zopet plešočo, izmikajočo, krčecho in iztegujočo proste bele roke; zdelo se mu je, da vidi natanko v sijajni luči beli njen »ingváll«, kratke, široke rokave, blesteče nize dragocenih koral na njenem vratu; zelenosvileni »pruszlik«, srebrne spona in priveze, prišite zlate vrvice; širokogubno, kratko krilo »rokolyjo«; črni gubati predpasnik, rdeče čreveljčke; zdelo se mu je, da sliši njih udar in zvenenje kraguljčkov, madjarskih dekliških ostrog . . . ob presekanih kratkozvokih ritmič strastnega »csardasa« . . .

Tačas imenuje nekdo njegovo ime.

»Gospod Julij Ladič!«

»Prosim . . . tam-le . . . je že prav,« veli Přikryl za pečjo in pokaže s prstom.

Blagajnik se ozre. Sluga brzojavnega urada stoji pred njim.

»Telegram!«

VIII.

Na dunajskem južnem kolodvoru so zasedli mnogobrojni popotniki zakurjene kupeje.

»Gotovo!« Postajni zvonec zapoje tretjič, signal se oglasi, ventil zažvižga dolg žvižg, silno, nejasno, napeto.

Vagoni sunejo hipoma naprej, zaporedoma zazvene prožni zalopniki, kolesa, stene zastokajo. Stroj potegne.

Vlak se premakne, zadrči na visokem nasipu, se izvije umetni zanjki kolodvorskih tirov, se pomika hitreje in hitreje ob sivih vrstah visokih hiš, mimo ogromnih reklamnih napisov, dimnikov, mimo plotov in zapornic, med vinske bregove nižjeavstrijskih gričev, glasno ropotajoč in bučeč v tiho zimsko noč . . . Rdeče, krvave iskre plavajo iz puhtečega dimnika ob oknih voz in nad njimi po vzburkanem zraku. Dve mirni, medlordeči očesi mu zreta v temoto.

Žvižgajoč, grmeč in bobneč hiti brza vrsta težkih voz skozi prehodne postaje, obstane. Časnikov, šopkov belih planičic, frankobrodskih klobasic, piva, vode ponujajo kričeči glasovi.

Polagoma jame snežiti. Belkaste muhe, redke snežinke se love ob oknih, se prilepljajo, tajajo. In iznova zaigrajo kolesa, tolčejo ob tir; vlak sopiha v goro.

Ob globokih črnih prepadih, kjer so dopustile strme rebri in lazi ozko pot, vozi zdaj železni stroj, se vzpenja v serpentinah čez Semernik, se ziblje strop, se ziblje pod, brni steklo. Slabo gori svetilka in slika svetle proge v sneg ob potu; zdaj na to, zdaj na drugo stran visne voz, enakomerno se tresejo prometni napisi na steni.

Zdaj beže temne sence sunkoma z žarečimi lisami mimo. Vlak je srečal vlak.

V enem srednjih kupejev sedi Ladič. V rokah se mu trese brzojavni list. Le malo besed stoji na tankem papirju:

»Mati Vam umirajo!«

Vedno hitreje in hitreje, bliskoma se zvirava vlak čez menjane proge, glasno, na moč bije ob sklepe in zmene, brzi naprej, leti, hrumi, drdra, sopiha, divja!

Prepočasno!

Prepočasno sinu, ki se vozi k umirajoči materi . . . Nejasne, slabozvezne misli, hitrejše od koles, se mu pojajo in roje skozi razgrete možgane.

Pred temno sedanostjo mu beži mučena duša v jasno dobo srečnega detinstva! Poraja se mu spomin za spominom. Sam sebe vidi zopet nedolžnega dečka, pred sabo mlado, lepo gospo. Tako rad jo ima; saj ta lepa, mlada gospa s srečnim nasmehom okolo ustnic, to je njegova mama! Ona ga boža po licu; držeč ga za desnico, še tolikanj neukretno, mu pomaga delati križ; sklene mu roke in moli z njim k angeljčku varuhu . . . In še globlje mu hite misli po lestvi spominov doli; pokažejo mu zibelko. V njej leži mali bratec Janko; mama ga uspava in poje:

»Pridi, pridi, grlica,
Da boš sinka zibala!
Priletela grlica
In je sinka zibala . . .«

Tako mu je, kakor da bi res zopet slišal sladki materin glas. — Še neki drug, enako preprost napev mu prihaja na spomin in mu prinaša čuvstva prve mladosti tako sveže ohranjena:

»Ali ste ga videli
Naš'ga sinka Janka?
Ali ste ga videli,
Naš'ga sinka Janka, Janka?
Naš'ga sinka Janka!«

Janka so pokopali mladega moža; predno je umrl, je prosil Julija:
»Skrbi za našo mamo! Nikar je ne zapusti nikdar!«

In zopet in zopet se čujejo klici; postajni električni zvončki se glase in done, kakor bi stresal goste kamenčke; boječe, strahotno plašno bije bron, udarjajo in pojo signali . . . pojo . . . pojo . . . pojo smrtno pesem.

»Mati Vam umirajo!«

Črez pota in mostove in reke, mimo mest in sel in trgov in vasi teko razsvetljeni vozovi, hrope navzgor, hite navzdol.

Prepočasno!

Tam . . . tam za gorami . . . tako daleč še . . . tam ugasuje življenje njej — edini materi! — — Hitreje, hitreje!

Po dolgi južnoštajerski ravnini drdrajo kolesa; ob oknu lete iskre, se vzdviha dim, izginevajo brzovjavni stebri, padajo, vstajajo žice, se vrte poljane, ravani, gozdi, se sučejo griči, zastajajo gore. Že bije na uho slovenska govorica . . . Snežiti je nehalo. Hvala Bogu, tir je prost!

Hitreje . . . hitreje! —

Ostro zavije urna vrsta voz proti Savi med gore na desno, postane na Zidanem mostu.

Svita se . . .

Tam . . . tam za gorami . . . za sivo zaveso, za meglenim zastorom se zaznava beli dan. Stroj nadaljuje svojo naglo pot. Strmine ob Savi se nižajo, otvarjajo širono posavsko dolino, sveta domača tla . . .

IX.

»Ljubljana! — Pet minut . . . Ljubljana!« kriče izprevodniki. Nekoliko ljudi prihaja iz toplih kupejev v mračno, mrzlo jutro. Na peronu, nasproti izhoda, stoji majhna, jako živahna dama, maha s precej dolgimi rokami obupno na vse božje strani in kliče venomer: »Kiki, Kiki! — Caro mio! — Carissimo mio . . . Dove — Caro, caro, Kiki, Kiki!«

Izgubil se ji je pristrčno ljubljani psiček Kiki, najlepši kužek vse večerne dežele, o krasni kužek, idealni kužek!

»Dove è il mio bel, bel cagnolino?« se ji usujejo iznova goste besede tako hitro druga za drugo, da bi jo stežka dohajal tudi najspretnejši stenograf v parlamentu. »Oh, Kiki, non ti vedrò mai più! — Qual sarà la tua sorte? — Mio unico e fedele essere è stato stritolato dalla locomotiva! — Oh, me infelice! — Dove, dove? — Lo hanno amazzato! Scannato! Strangolato! Ucciso! Avvelenato! Annegato! — Gente — — — gente cru —«

Toda že ji prinaša strežnik pogrešano milorejeno in nežnodelo živalco . . . Par poljubov, kakor med zaljubljeni! — Okolo stoječi

se obračajo in izpuščajo glasne: »Fej te bodi, baba neumna!« — »Jaz bi te že pošteno . . .« in dama izgine, jezeč se nad trdosrčnimi suroveži.

Pred kolodvorom najde Ladič svojega voznika s sanmi, katere si je naročil brzovjavno po ljubljanskem zancu trgovcu.

»V Razdor! — Ali veste, kje je Razdor?« ogovori fijakarja.

»I — kaj pa! — Saj sem Laščan.«

»Hitro! — Le hitro! — Slišite? Vlak je imel zamudo. Meni se mudi! — Kam pa? Ne skozi mesto! — Obrnite!«

Ljubljansko mesto zagrinja gosta megla . . . Sivkast dim je pogoltnil grad . . . Sani zavijejo na Resljevo cesto; tiho je na šempeterskem predmestju. Tu hiti pobožna ženica, zavita v gorko, veliko, trikotno ruto, k maši v Šenklaž; tam prikoraka pek, pristopica hitra mlekarica, se prikaže iz gostega para vojak, noseč zgodnji raport poveljniku svoje stotnije. Od daleč se razlega bolj krepkoglasni kakor žlahtni spev ljubljanskih »barab«, primernege ekvivalenta dunajskih »Pülcherjev«. Glasoviti šempeterski realistični petelini in petelinčki kličejo tovariše naturaliste in dekadente ob poljanskem nasipu na skrajnjo korajžo. Drugače je vse tiho in pusto in prazno.

— Mraz brije . . . Sneg poka in škriplje pod sanmi. Od konj se kadi neprestano sopar. Vedno enako zvončkljajo nemirni zvončki na živalih . . . Ljubljanski Grad se zagrne počasi zopet v sivi zastor.

Ladič zaspí . . .

»Wiener-Neustadt . . . Oedenburg-Kanisza-Barcs umsteigen!« mu doni še zmeraj po ušesih. »Gloggnitz . . . Bruck . . . Graz . . . Maribor . . . Celje . . . Zidani most . . .«

Opoldne postaneta v vaški krčmi.

Ladič sede v boljšo sobo. Za njim vstopijo trije kmetje v prvo izbo. Njih glasni pogovor prihaja k mlademu možu; krčmar je pozabil zapreti vrata.

»V Razdoru si tudi bil? — Kaj pa je tam kaj novega?«

»Stara Ladičevka leži na smrtni postelji.«

»Taka hiša! — Stari gospod — no, kaj bi pravil! Saj ste ga poznali. Stari Ladič, to je bil mož!«

»Mož, da malo takih!«

»Sin je pa od zlomka! — Vso domačijo je spravil v nič!«

»Kje pa je?«

»Na Dunaju! Neki ženski je šel na limanice — saj pravim, vse se zve. Vse!«

»Pa ona, mati, ni nič vedela o tem?«

»Kaj bi ne! — Zlomka bi ne vedela, ako še mi vemo!«

»Lejte, in vedno ga je zagovarjala.«

»Tisti Jemec, saj ga poznate oderuha zvitega — Jemec ji je vse vzel. Morala je v podstrešje, kjer je prej spala njena dekla. Delala je, dokler ni zbolela. Kako bi ne, ko je šivala cele noči!«

»Sin se pa ni nič pobrigal za njo?«

»Kaj še! — Od nikoder ga ni! Še zdaj ne! Časa nima, časa, zdaj v veselem predpustu, ko se ženi!«

»Ubil jo je!«

»Ubil, ubil! Saj se ne ubija samo s sekiro!«

»Svojo mater!«

»Svojo mater je ubil!«

»Hujši kakor Kajn!«

»Vse življenje mu bo očitala vest: »Morilec!« — Nam kmetom očitajo surovost — ej! Gosposki človek, pa tak!«

— Sneg . . . sneg, kamorkoli ti zre oko. Bledomodra, prejasna bleščava seva od čistega neba. V bajnem zlatu se žare daljnji vrhovi severnih planin. Srebrn, svilenorahel ovoj objema široko razpete brzovjavne žice. Tako nežno, kakor iz finih, sijajnih zrnec, pobeleva otrdela skorja goste mreže golih drevesnih vejic.

»Hitreje, hitreje« kliče Ladič vozniku.

Hitreje, da ne bo prepozno! — Hitreje, da najde nesrečni sin umirajočo mater še živo; da sliši iz njenih ust le eno besedo, le eno samo besedo: »Odpuščam!«

Leno, težko mahajo vrane tam ob cesti z otrplimi krili, se ustavljajo, sedajo, zmrzujejo, prinagibljejo trupla k tlom, odletavajo tolpoma, zagledavši nagle sani v bližini. Ne daleč se izpuste zopet v sneg doli. Ladiču se zdi, da ga zasledujejo črni ptiči neprenehoma ves čas že od Semernikovih predorov. Kako so dejali kmetje v gostilnici? »Hujši kakor Kajn!« — »Morilec!«

Nepremagljive solze mu zalijejo oči . . .

Lep, veder zimski dan . . . Vse se sveti in sijaji v polzkem lesketu . . . Krasota okolo in okolo po širni samoti, krasota povsodi naokrog — toda smrtno mrzla, ledena, tako breznadna, tako mrtva krasota!

In tam gori nad zasneženimi vinskimi griči visi žaren, svetel krog — mrtvaška luč umrli prirodi.

Hitreje potegnejo konji. — Vendar, vendar že enkrat: sani se bližajo Razdoru! Na desni, na levi skromne kočje, zadaj zvonik domače cerkve.

Ladič stoji pred rojstno hišo! Sapa mu zastaja. —
Skokoma hiti po stopnicah gori, postane pred podstrešno sobico . . .

Tukaj notri torej! —

Nasloni se ob zid, poslušaj. Vse tiho . . . Tako tiho! . . .

»Bog, ti si pravičen, ali ti si tudi dobroten! — Zanesi mi! Le tega ne, da bi bil prišel prepozno! — Daj, da slišim besedo tolažbe . . .«

Vrata se odpro . . . Na pragu se prikaže stara dekla Marjeta,

»Ali še žive?«

Ona ga ostro pogleda.

»Govorite, zaklinjam vas — ali še žive moja mati?«

Dekla mu pokaže s prstom v sobico. —

V nizkem, ozkem prostoru, na siromašni postelji, ogrnjena z rdečo, revno odejo, v temnem kotu, tam leži . . . leži njegova mati, tiho, mirno, nepremično, desnico tesno ob truplu, levico ob prsih nad srcem . . .

Sin stopi bliže. —

Spava . . . Mati spava . . .

Hvala Bogu! — Še je prišel o pravem času! Tresoč se po vseh udih, se pripogne nad spavajočo materjo in jo poljubi na čelo . . .

Mrzlo!

Prime jo za roko. —

Mrzla! Mrzla!

Zgrozi se. — Marjeta se vrača s svečo.

»Umrli?«

»Bog jim daj vse dobro! Amen!«

»Umrli? — Ni res!« šepeta sin. Spe . . . spe . . . še dihajo, vidite, kako se še vzdigujejo prsi . . . še gledajo oči . . . roke se še premikajo!«

»Ni dobro četrť ure, kar so umrli gospa«, izpregovori dekla in si otira neprenehoma solze. »Tako težko so vas čakali! Pa vas le ni bilo in ni bilo! — Zadnje besede, katere so izpregovorili, so bile namenjene vam: »Reci mojemu sinu«, so mi dejali s pojemajočim glasom, »da mu zapuščam svoje zadnje pozdrave in materin blagoslov, in da bom molila zanj pri Bogu . . .«

Sin poklekne k postelji, poljublja pokojnici hladne roke in jih stiska . . .

»Mama, tvoj sin je tukaj!« kliče brezupno. »Mama . . . ti ga nočeš več slišati? . . . Poglej še enkrat svojega otroka . . . svojega

sina . . . svojega sina, ki te prosi odpuščanja . . . Reci, o reci . . . reci, da si mi odpustila . . .»

Tiho . . . tiho je v mračnem prostoru . . . Ne gane se žena na bornem ležišču, spava . . . trdno spava . . . spava nevzdramno. — Konec boja in težav, mir ji seva z upadlega obraza, v katerega so zasekale solze globoke brazde. Zastonj . . . zastonj prosi sin!

Prepozno . . .

Zunaj zaropota oknica. Hipoma zatemnujoči se mrak je ugasil solčni svit z ostrim severom . . . V nizkih valovih tu, tam skokoma in kupoma beže, prše in se kade lahne megle sneženih igel pred divjim, strastnim vetrom, ki burno odhaja in se burno vrača in vedno iznova siplje raz strehe beli prah.

Še kleči sin ob smrtni postelji matere . . . V glavi se mu vrti in vije. Srce se mu krči, vso dušo mu tare divje zmetena bojazen; brezup, stud do samega sebe mu vnema možgane, mu reže mozeg. Ne da se pregnati kesanje . . . kesanje!

Prepozno . . .

Prepozno! — Saj ne bije, saj ne utriplje več . . . materino srce!

Velikorusskija narodnja pjesni.

ВѢЛИКОРУССКІЯ НАРОДНЫЯ ПѢСНИ.

Изданы проф. А. И. Соболевскимъ. Томъ I. С.-Петербургъ 1895.

Velikorusskija narodnja pjesni. Izdany prof. A. I. Sobolevskim. Tom. I. Sankt-Peterburg. Vel. leksikonski format. Strani 628. Cena 3 rublje. —

Profesor Sobolevskij se je lotil velikanskega truda. Zbrati hoče in izdati vse narodne pesmi velikoruske. Ravno kar je izšel na svetlo tega zbornika prvi del, obsezajoč (manjše) epske pesmi. Za tem zvezkom izide še šest daljnjih, različnih po vsebini. Že debela, elegantno opremljena knjiga kaže, čigave so te pesmi, katerih je že v tem prvem delu lepo število — 503.

Kaj opevajo epske pesmi prvega toma?

Od sladke ljubezni do grenkega gorja, od vojaške hrabrosti na bojišču do temnega zločina, od ženitve do smrti . . . skoro vse

faze človeškega življenja se pomičejo v tej poetični panorami mimo naših oči. Skoro vsaki vzdih ali vzkrík človeškega srca odmeva iz teh pesmi, med katerimi nahajamo nekaj pravih poetičnih biserov, bodisi glede originalne misli, krasne dikcije, ali pa glede globokega čuvstva.

Tu in tam te miče nekatera taka pesem, da bi jo preložil na naše narečje. Toda, če že sploh velja stara resnica, da pri najboljšem prevodu vendar-le nekoliko obledi kolorit originalov, moramo reči, da velja ta resnica pač posebno o prevodih pravih »narodnih« pesniških reči. Marsikaj se kar ne da prevesti, in če si vendar prevedel, vidiš sam, da prevod tvoj ni več — izvirnik. Najpristnejši estetični užitek nam daje torej kak tak umotvor v izvirnem jeziku samem — ako smo popolnoma vešči temu jeziku.

Za primer, kake globokočutne piесе se nahajajo med epskimi poezijami tega prvega toma, sem prevedel, kolikor se je dalo natanko, število 400. Dajmo tej baladi naslov:

M r t v i k a z a k .

Во полѣ, полѣ чистомѣ могилушка стоить . . .

V polji tam, polji čistem gomila stoji,
 A v gomili belo teló leží,
 Pa vojakovo.
 Tam leží ubit on, ubit in izranjen ves,
 In izsekan je, razmesarjen ves;
 Roke, noge — štirikrat ranjene.
 Nad glavój mu križ zlat,
 Križ zlat stoji, kován,
 Kován, dragocén.
 V rokah drži mi pisemce,
 Drži pisemce popisano.
 On pa čita ga in čita ga.
 A pri nogah stoji njegov zvesti konj;
 Stoji, bije s kopiti na mokro zemljó,
 On bije zemljó, razkopana tla,
 Razkopana, do mladca že prišel je:
 »Vstani, mladec moj dobri, ti hrabri kazák,
 Vstani, vzbudi se ti!
 Oj, pokaži mi pot in cesto mi
 Tja v moj domači, tja v rojstni kraj!«
 A predragi mladenič kazak ni vstal,
 Samo glavo je malko privzdignil od tal
 Pa je svojemu konju pokazal pot,
 Kazal pot mu, govoril takó:
 »Beži, beži, konjič moj, ti dragi vran,

Po široki tja cesti naprej, naprej!
 Pa prispeješ ti k vratom novim, konjič!
 Tam s kopiti bij v vrata mi nova tá,
 Dokler odpre ti mati rodna mojá;
 Ona prime za uzdo te svileno
 Pa povede te v hlev, dá ti ovsa, sena;
 Pa te začne tam mati izprašávati,
 Izprašávati, pred-te padati
 In s solzami te gorečimi umivati:
 »Kje si bil, kje si bil?
 In kakó, da si, vranec, pribežal ti sám?
 Gospodar kje je tvoj, mladec hrabri, sin moj?« —
 »On ubit je, ubit na poljani leží,
 Na poljani leží, pod gomiloj tam spí . . .«

* * *

Kadar izide vse ogromno delo, bodo pač imeli učenjaki dosti gradiva študijam svojim. In s kako različnih stališč se bode dalo proučevati to narodno blago! Ruski učenjaki bodo gledali in videli v ruskih narodnih pesmih kakor v velikem čarovnem zrcalu veliki ruski narod¹⁾ sam in slišali, kako trpi in se veseli, kako se joče in smeje, kako se nadeja in obupava; v tem zrcalu bodo videli dušo narodno do dna, videli bodo, kakšna je ta duša, nedotaknjena še ali le deloma dotaknjena od obče kulture človeške, bodisi zapadne ali vzhodne . . .

Zatorej bode pač vsa ogromna zbirka zanimala v prvi vrsti folkloriste, v drugi vrsti estetike kot take.

Estetiku, književnemu zgodovinarju se vriva samo od sebe zanimivo vprašanje:

Biva-li kaka bistvena razlika med narodnim in umetnim pesništvom?

Naravni razum in izkušnja odgovarjata negativno. Ni je bistvene razlike med tako zvanim narodnim in tako zvanim umetnim pesništvom glede ustvarjanja. Kakor vsaka ‚umetna‘, tako je vsaka ‚narodna‘ pesem delo posameznega človeka, čeprav pri narodnih pesmih skoro nikoli ni znano ime pesnikovo. To anonimnost razumemo prav lahko, ker vemo, da narodnih pesmi iz začetka niso pisali, nego so se samo ustno²⁾ širile od roda do roda. Da bi se ime kakega narodnega poeta ohranilo potomstvu, za to se pač ni brigal nobeden narodni pesnik, še manj važno se je to zdelo tistim, ki so se pesmi njegovih učili na

¹⁾ Namestu ‚narod‘ bi bilo tukaj boljše reči: ‚ljudstvo‘ . . . *Pis.*

²⁾ Koliko število narodnih pesmi morejo nekateri preprosti ljudje nositi v glavi, kaže n. pr. fenomenalni spomin Bošnjaka Mehmeda Kolaka Kolakovića, ki je pred par leti pred odborom Matice hrvatske recitiral na pamet nad 40.000 verzov! *Pis.*

pamet; stvar sama se je torej ohranila — okrajšana, popravljena, pokvarjena ali pa podaljšana in modificirana v raznih varijantah — ime poetovo pa se je medtem že zdavnaj pozabilo . . .

Ako imamo torej pred očmi naravni princip, da ima tudi vsaka narodna pesem posameznega človeka za svojega duševnega očeta, nam postane takoj vse jasno!

Vsakdo da tudi v umetnosti, v poeziji to, kar ima sam; kakršen umetnik, takšen umotvor njegov.

V umotvoru vidimo duh umetnikov, vidimo duševno obzorje njegovo in pa njegove nazore o svetu. Vse to pa je odvisno od izobrazbene stopinje, na kateri stoji umetnik ali pesnik; ta pa je, kakor vsaki drug človek, časa svojega sin. Motijo se torej tisti, ki tako zvane narodne pesmi precejšajo in jih smatrajo za nekaj »višjega«, kot nekak proizvod naroda samega kot takega itd. Ako sodimo narodne pesmi s stališča poprej označenega, bomo razumeli, zakaj so poedine narodne pesmi, bodisi lirske ali epske, silno različne poetične vrednosti. Bržčas pa se je pri vsakem narodu ohranilo to, kar je najboljše, to je, kar je najbolj ugajalo pevcem in poslušalcem in jim še ugaja . . .

Da tudi umetni pesnik postane lahko naroden, je jasno. Naroden, t. j. najširšim slojem znan postane tem lože, čim bliže stoji s svojimi nazori nazorom občinstva, kateremu »poje«. A čim višje stoji s svojim duševnim obzorjem nad obzorjem svojega časa in tistih mas, katerim poje, tem teže postane naroden t. j. široko znan in razumljen. Vse je torej odvisno od snovi, s katerimi se peča muza poetova. Razumeva se pač samo ob sebi, da imam tukaj zmerom v mislih pravega poetičnega genija — takega, ki sme o sebi reči: »Est deus in nobis, agitante calescimus illo.« —

Pesnjenje malo izobraženega narodnega »pevca« je nekako nezavedno ustvarjanje; pesnjenje na višini sočasne kulture stoječega poeta pa je popolnoma zavedno ustvarjanje . . .

Toda umetno pesništvo izobraženih pesnikov je vendar-le dedščina, je nadaljevanje tako zvanega narodnega pesništva. Puškini, Lermontovi, Nekrasovi, Majkovi, Apuhtini, Minski, Vjeličkovi i. dr. z modernega ruskega parnasa so torej nasledniki vseh tistih »brezštevilnih« brezimnikov, katerih pesniške proizvode je začel zbirati in izdajati prof. Sobolevskij.¹⁾

¹⁾ Per analogiam smemo tudi smelo trditi, da so ruski romanopisci in novelisti v nekem oziru nasledniki tistih brezimnih poetov, ki so v nevezani besedi ustvarjali ruske narodne bajke in pravljice . . .

Kdor čita n. pr. Puškina, vidi, kako rad se je naslanjal v obliki in dikciji na tako zvane narodne pesmi. Lermontov je v slogu in duhu narodne pesmi zložil »Pesem o carju Ivanu Vasiljeviču, mlademu opričniku in hrabrem kupcu Kalašnikovu; in ta pesem po mojem mnenju ni samo najlepša pesem Lermontovljeva, ampak bržčas najlepša epska pesem v ruski literaturi vobče; v vseh drugih slovanskih književnostih pa se bode težko našla epska pesem, ki bi prekašala imenovano Lermontovljevo, kar se tiče plastičnosti in krepkosti.

Kakor pa so se naslanjali ruski umetni poeti nehote in hote na »narodne« vzore in motive, ravno tako so delali in še delajo poeti drugih slovanskih in neslovanskih narodov. Primerov si poišče lahko vsakdo sam.

Seveda se moderni izobraženi pesniki, bodisi kateregakoli evropskega naroda, ne naslanjajo izključno na narodne pesniške vzore svojih dotičnih narodov, nego postopajo po svojem individualnem vkusu in svobodno. Marsikateri moderni ruski poet je že peval v neruskih sonetih in prenekateri slovenski poet je vlival svoje misli in čuvstva svoja tudi že v neslovenske sonete, v perzijske gazele in starogrške in starolatinske distihe . . .

Namen modernega pesnika pa ni, da bi samo slepo smel poposnemati »ton« narodne pesmi! Ne!

Moderni pesnik zajemaj iz globočine svoje čuteče duše, iz svoje očiščene individualnosti, iz svojega »jaz«-a in iz realnega življenja.

Moderni poet poj in piši s stališča svojega časa in izobrazbe svoje ter z višine svojega sočasnega duševnega obzorja brez ozira na desno in na levo! Nad svojo pisalno mizo pa imej z zlatimi črkami zapisan ta-le program: »V imenu naroda, pravice, resnice, lepote in svobodne misli! V imenu vseh zatirancev, preganjancev in trpinov! V imenu vseobčega napredka človeškega!« . . .

Neka etična resnoba bodi modernemu pesniku tista skrivnostna luč, ki razsvetljuje vsaki umotvor njegov, pa bodi ta umotvor še tako realističen in naturalističen.

. . . . »Двигуеъ совѣсть,
Перомъ сердиты водить умъ.«

Tako pravi Lermontovljev pisatelj. V brezozirnosti pa naj bi bili starozavezni preroki modernemu poetu vzor. Govori naravnost! — pa naj te čaka zato kaka »inkvizicija« . . .

Literarne zgodovinarje kakor tudi folkloriste bode v ruskih narodnih pesmih zanimala tudi vnanja oblika; mislim namreč verzno obliko, strofo in pa pesniško mero (ritem).

Kar se tiče stiha in ritma, vlada v ruskih narodnih pesmih velika svoboda; rekel bi, da se tudi v tej svobodi zrcali znana ruska »široka natura«. Ritem nekaterih pesmi se bliža že čisto ritmu proze. Že pri površnem čitanju pa zapazimo, da v pesniški meri (ritmu) pač prevladuje anapest (v v —), ki pa v posameznih verzih, kakor rečeno, nikakor ni dosledno in pedantično izveden.¹⁾

Pomisliti treba, da so se vse narodne pesmi zlagale za petje, a narodni pevec preskoči z elastično lahkoto čez kakršnekoli ritmične nepravilnosti — in menda boljše rečemo: pevec si takih navidezni »nepravilnosti« nalašč ustvarja šam zarad — napeva.

Da se dajo ruske narodne pesmi, tudi z najsvobodnejšim ritmom, prekrasno pevati, o tem sem se l. 1890. v Zagrebu prepričal sam, ko sem slišal Agrenjeva Slavjanskega in njegov mešani zbor.

Folkloristi in narodni psihologi gotovo tudi ne pozabijo omeniti, da ritem ruskih narodnih pesmi ne more biti čisto slučajna reč, nego da se tudi v njem kaj fino izraža značaj ruskega naroda samega.

Zakaj pa je temeljna pesniška mera južnoslovanskih narodnih pesmij trohej (— v)?!

* * *

V ruskih narodnih pesmih se že kaže čitatelju vsa moč, vsa lepota, izrazitost in plastičnost ruskega jezika. Pravi duševen užitek je že zarad jezika samega čitanje knjige, napisane v tem bratovskem jeziku slovanskem.

Mladina slovenska pa naj bi se resno in marljivo poprijela učenja ruskega jezika, ki ima bogato književnost ne samo v poeziji, nego v vseh strokah znanosti in umetnosti.

A. Aškerc.

¹⁾ Primeri gori prevedeno pesem »Mrtvi kazak«. — Bodi mi dovoljeno čitatelja opozoriti na to, da sem jaz izkušal uvesti to »rusko mero« v naše pesništvo. Omenjam pesmi: »Afaasij Sjemjonovič«, »Satanova smrt«, »Titus Marcus« in »Bazarska legenda«.

Pis.

A. Gangl.

Nekaj malega sem že enkrat pisal o tem možu; naj se mi dovoli, da izpregovorim tu še nekaj besed o tem našem prvaku v plastični umetnosti. Če ga imenujem tako, menim, da ne delam krivice nobenemu izmed naših umetnikov, ne živemu, ne mrtvemu. Povod tem vrsticam je lepi dar, s katerim me je mož kaj prijetno iznenadil o lanskem božiču. Dvojno prijetno iznenadil! Prvič je dar bil sam na sebi tak, da sem se ga res razveselil, in drugič zato, ker sem se moral, kakor je vse kazalo, bati, da je nesrečni ljubljanski potres razrušil tudi mojo doprnsnico. Moja doprnsnica namreč je bila gori omenjeni dar, ki mi je prišel lani o božiču iz Ljubljane. Več časa že mi je Gangl na Dunaju prigovarjal, naj si dam, ali bolj prav rečeno: pustim narediti svojo doprnsnico. Mož namreč ni hotel od mene nikakršnega plačila. Jaz sem se dolgo časa branil, ker nisem čutil nikakršne potrebe, v malcu izdelano videti svoje neimenitno obličje. Gangl pa ni odjenjal. Slednjič sem se vdal njegovi prijaznosti; in ni mi bilo žal! To Ganglovo delo je zares mojstrsko delo, pravega umetnika delo, ne kakega, četudi še tako spretnega rokodelca. Toliko, mislim, smem reči, četudi nisem strokovnjak. Saj je človek vendar nekaj videl v svojem življenju, da si sme prisvajati nekoliko sodbe!

Silno zanimljivo je že opazovati umetnika pri delu, gledati, kako mu delo raste pod rokami. Včasih je kakor zamaknjen; nekako strastno obdelujejo roke njegove mrtvo tvarino, in zdaj pa zdaj te pogleda tako nekako čudno, da te je skoraj groza; prav, kakor bi ti hotel izpiti dušo iz telesa! Tako dela samo pravi umetnik.

Ker je moral odpotovati v Ljubljano, je vzel podobo s seboj, da bi jo v svojem novem, stalnem bivališču ulil v malec. Potres, ki je napravil Ganglu veliko škodo, je milostno prizanesel moji doprnsnici, in tako stoji zdaj srečno na mestu, za katero je bila namenjena, in kdor jo vidi, jo hvali.

Te besede imajo dvojen namen: prvič hočem z njimi tudi javno izreči svojo hvalo genijalnemu možu, in drugič bi ga rad tudi malo — priporočil svojim rojakom. Umetnik namreč — čudno je res, ali vendar je tako — mora jesti, se oblačiti in pod streho biti; po zimi

se tudi greti pri peči, kakor kak drug navaden človek. Gotovo bi on rad živel, kakor »lilije na polju«, ko bi se dalo! Ali ne da se, pa se ne da. Vsaj zdaj je tako; kako je bilo v lepih prejšnjih časih, ne vem; mogoče, da so v tisti blaženi pretekli dobi umetniki, sosebno pesniki živeli o sami rosi in mesečini; dandanašnji to ne gre, toliko vem. Vendar še zdaj menijo nekateri, da ni boljšega pospešila umetnosti, kakor krepko, izdatno stradanje! Kokoš, predobro rejena, pravijo, ne nese več jajec; tako menijo, da dobro življenje ne de dobro umetniku, njim pa, njim! Denar si služiti z umetnostjo, podli mamon, kaka sramota, kaka debela materijalnost! Mene pa ni nič sram, reči pred vsem svetom, da me noben denar ne veseli tako, kakor tisti, ki sem si ga pridobil s peresom; da, prav ponašam se z njim; samo da bi imel več prilike! Tudi ko bi bil jaz bogatin, ne bi spisal nobene vrstice zastonj; ali pripisani denar vem, kam bi obrnil. Če hoče kak pismouk ali farizej kje napačno porabiti te moje poštene besede, pa naj jih; njemu bo dobro delo, in mene ne bolelo.

Kaj? se mi poreče, saj Gangl ima službo, brez skrbi lahko živi. Službo ima res, ali skromno službo. Mož ima zmožnost, in tudi v svesti si je te zmožnosti, da bi si lahko zaslužil s svojo umetnostjo na leto toliko tisočakov, kakor zdaj služi stotakov. Ni torej čudo, da mož ni ukal od veselja, odpravlja se z Dunaja v svojo »stalno službo«. Umetniku je treba veselja, dobre volje, malo bolj ohlapnega življenja, in potreba mu je priznanja, solnca! Slovenci nimamo bogatinov Bog ve koliko, vendar dovolj mož, ki lahko dajo kaj tudi za umetnost. Fotografija je lepa stvar, gotovo; in cenena tudi; vsaka kuharica si jo lahko privoščiti; ali podoba slikana, ali celo plastična, to je vendar vse kaj drugega. In poleg tega ima človek tudi še zavest, ponosno zavest, da podpira narodno umetnost. Na noge torej, mecenati slovenski! vsaki si omisli pri Ganglu doprsnico svojo ali pa kakega uda svoje rodovine. Ne bo mu žal. Lahko tudi kaj drugega; mož zna vse. Tako, jaz sem storil svojo dolžnost. Gangla pa prosim, naj mi ne zameri te moje reklame iz dobrega namena!

Jos. Stritar.

L I S T E K.

Slovenska pesmarica. Zdi se nam potrebno, prijatelje družbe sv. Mohorja še posebej opozoriti na eno knjigo, ki začne to leto kot družbena knjiga izhajati. To je »Slovenska pesmarica«.

Koliko vrednost ima pošteno petje za ves narod, kakor za posameznike, tega nam ni potreba tukaj razkladati. Omenimo le krasne besede našega nepozabnega škofa Antona Slomškega, katere je zapisal pred triintridesetimi leti v svoji pesmarici: »Šola vesela lepega petja«. On pravi ondi: »Vesela pesem žalostno srce zvedri = mila pesem ohladi njegove rane. Lepa pesem je božji dar«.

Slovenci vobče radi pojejo, toda naše krasne pesmi so še vse premalo prodrle v sredino naroda. Pri poliču sladkega vinca ali omamljivega žganja res da marsikdo povzdigne svoj glas in zakroži kakšno pesmico, ali ne vprašajmo, kakšna je ta pesem. Čestokrat je prav nespodobna in nelepa. Zlasti ob jezikovnih mejah, v prvi vrsti na Koroškem, čujemo dostikrat mladeniče in tudi deklice take pesmi prepevati. Namesto slovenskih pesmi pa se širijo tukaj tudi nemške. Ali temu se ne smemo čuditi. Saj se otroci v šolah po Koroškem vadijo le nemške pesmi popevati; slovenskih pesmi n.ili glas se žal ne sliši iz njihovega grla.

Pri tako žalostnih razmerah je pač opravičena želja vsakega rodoljuba, da se prej ko prej odstrani ta rana na sicer zdravem telesu slovenskega naroda, t. j. da se domača poštena pesem razširi med najširše sloje našega ljudstva. To so izkušali doseči pri nas navdušeni prijatelji slovenske pesmi s tem, da so ustanavljali pevska društva, prirejali pevske veselice in tako širili slovensko petje v raznih krogih. Ali to se je godilo le bolj po mestih in trgih. Na deželi, med preprostim slovenskim narodom, pa se še niso dovolj razširila pevska društva. Le tu pa tam je kak navdušen rodoljub zbral vaške mladeniče in deklice, jih vadil v petju ter tako ustvaril majhen pevski zbor. Taki pevski zbori se morajo med Slovenci pomnožiti; slovenska pesem mora dobiti tudi v najmanjši vasi svoje častno mesto. V tem smislu imajo naši učitelji in oni duhovniki, ki so zvedeni glasbeniki, pa tudi orglarji mnogo lepega in zaslužnega dela med našim ljudstvom. Vsaka večja župnija naj bi imela svoj pevski zbor. Duhovnik ali učitelj ali drug izurjen pevec bi prevzel mesto pevovodje. Ob nedeljah in praznikih bi imeli po dosluženi službi božji skupno pevsko vajo, in tako bi se oživljale med našo odraslo mladino ne le cerkvene, temveč tudi druge poštene domače pesmi. Uspeh takih društev bi se kmalu pokazal; saj je vsakemu znano, kako blažilno vpliva na človeško srce lepa pesem.

Velika ovira in zadržek pri snovanju pevskih društev pa je bila in je še zdaj med drugim tudi to, da je težko dobiti potrebnih muzikalij, t. j. tiskanih napevov z besedami vred. Res, da je mnogo pesmi in napevov izdala zaslužna naša »Glasbena Matica« v Ljubljani, toda vse te skladbe so za naš preprosti narod predrage.

Marsikateri navdušen prijatelj slovenskega petja je morda že tu in tam na kmetih namerjavajal osnovati kako pevsko društvo, ali preveliki stroški so ga zavirali v njegovem namenu, in dobra misel je ostala neplodovita in mrtva.

To oviro hoče odstraniti »Slovenska pesmarica«, katero začne to leto izdajati družba sv. Mohorja. Uredbo te pesmarice sta prevzela znana naša glasbenika in skladatelja, g. župnik Jakob Aljaž na Dovjem (na Gorenjskem) in koncertni vodja »Glasbene Matice« v Ljubljani, g. Matej Hubad. »Glasbena Matica« sama je proti primerni odškodnini dovolila, da sme Mohorjeva družba vse po »Glasbeni Matici« izdelane skladbe porabiti za svojo pesmarico.

»Slovenska pesmarica« izide v treh ali štirih snopičih, izmed katerih bode vsaki okoli 200 strani v prav lični in praktični obliki obsegal. V letošnjem prvem snopiču bode našli skladbe raznih priljubljenih skladateljev, in sicer A) moške zборе, B) mešane zборе in C) nabožne pesmi. Med temi bode več prav lahkih, obče znanih četverospevov, ki ne bodo delali pevcem nobene težave; a tudi za izvežbane pevske zборе je nekaj večjih umetnih skladb pridejanih, toda le take, ki so se že v izobraženih krogih udomačile. Pesmarica bode torej tako urejena, da bo služila omiknemu, kakor tudi preprostemu pevcu.

Pa tudi na tiste ude družbe sv. Mohorja smo se ozirali v tej pesmarici, ki ne poznajo sekiric ali not, in ki niso pevci. To pa smo dosegli s tem, da smo za vsako skladbo, ki je tiskana štiriglasno in ima med notami tudi besedilo (po eno ali dve kitici), ponatisnili takoj spodaj vso pesem. Na ta način dobijo tisti udje, ki niso pevci, lepo zbirko slovenskih pesmi, in ta pesmarica jim bode služila kot nekak »cvet slovenskega pesništva«. V teh pesmih bodo našli veliko lepega, vzvišenega, blažilnega. Ker ima ta pesmarica namen, da ponese plemenito slovensko pesem v najširje kroge slovenskega naroda, zato bodi tudi vsakega prijatelja slovenskemu petju sveta dolžnost, da širi in gladi tej pesmarici pot v najnižjo kočjo slovenskega seljana. Vsaki pevec, bodisi mladenič ali deklica, vsaki ud kakega slovenskega pevskega zbora naj se že zaradi te pesmarice vpiše letos za Mohorjana, ako se še ni prej prišteval naši veliki družbi. S tem bode, slovenski pevci in pevke, najbolje pokazali, kako visoko čislata plemenito pesem slovensko.

V Celovcu, dne 25. prosinca 1896.

Dr. J. S.

»Slovenske Matice« knjige so nam ravnokar došle, malo kasno, a temu so menda vzrok potresne neprilike. Razen »Letopisa« smo prejeli to pot še četvero knjig: prvi snopič »Slovenskih narodnih pesmi«, ki jih je uredil dr. K. Štrekelj, drugi del Glaserjeve »Zgodovine slovenskega slovstva«, drugi zvezek »Knezove knjižnice« in deveti zvezek »Zabavne knjižnice«. Seveda si moramo obširnejšo oceno prihraniti dotlej, ko knjige nekaj sami proučimo, nekaj pa naši sotrudniki - strokovnjaki. To pa že sedaj z lahkim srcem in prepričanjem rečemo, da knjižni trud naše Matice kaže to pot lep napredek. Lani osorej smo na tem mestu prostodušno izrazili misel in svet, naj bi Matičine publikacije krenile bolj v leposlovni in poljudnoznanstveni tir, in s tem svetom smo menda govorili iz srca večini Matičinih udov. Matica je že v preteklem letu upoštevala v svojih razpisih te nasvete, ki so ji dohajali tudi od drugih strani, in ni ji treba biti žal, da jih je. Zadnje književno izdanje je tako, da bo ustrezalo tudi širšemu občinstvu, tedaj večini njenih naročnikov; saj je večina knjig (troje) leposlovnega ob-

sega, namreč poleg »Zabavne« in »Knezove knjižnice« tudi »Slovenske narodne pesmi«. Vprav temu snopiču je zagotovljeno najširše zanimanje v Matičinih krogih; ker je zbirka urejena po strogo znanstvenih načelih, dobro dojde i preprostim, i učenim Matičarjem.

Samo »Letopis« je po naših mislih še preučenaška, in velika večina neučenih Matičarjev ne bo vedela z njim kaj početi. Toda po dosedanjih izkušnjah se je nadejati, da Matica ne obstane na pol pota, temveč da tudi glede »Letopisa« opusti krivo dosedanje mnenje, češ, da nam Matica bodi nekako nadomestilo za učeno akademijo, katere še nimamo, in »Letopis« nje znanstveno izdanje. Vrnitve na staro pot in do tistih starih krivih misli naj Matico varuje spomin na one žalostne čase, ko so smatrali nje družabniki naročbo pri njej zgolj za narodno dolžnost, a nje knjige so služile v drugotne namene, nego v čitanje. Novo pot pa, po kateri hodi naša Matica, ji kaže »Hrvaška Matica«.

Dasi ne sodijo jezikovne opazke v ta splošni razgovor, naj vendar takoj na tem mestu zabeležimo neko opazko, ki se nam je mimogrede vrnila, ko smo prebrali knjige. Matičini korektorji se namreč še vedno drže tistega krivega (menda Levstikovega) pravila, da se mestnik edn. moške in srednje sklanjaje za palatniki končuj na *z*, sicer na *n* — dasi je dokazano (gl. Oblakovo »Die nominale Declination im Sloven.«), da ta razloček v slovenščini že davno več ne velja. In ker je v književnem odseku precej srednješolskih učiteljev, bi pričakovali glede rabe ločil več doslednosti in skladnosti s pravili, ki jih je določila avstrijska vlada glede ločil v nemškem pravopisju; saj po teh pravilih bode treba prej ali slej vendar-le urediti tudi naše (uradno) pravopisje.

Glede vnaje oblike — last not leat — pa bi imeli prigovarjati po nekod tisku, ki je v nekaterih knjigah res še jako staroverski

Knjižnice za mladino snopič 12. obseva dve povesti: *Hudoben tovariš*. Povest za mladino. Srbski spisal Peter Despotović. Poslovenil S. G. Str. 5.—59; potem: *Zmrzle solze na cvetkah Marije Antoinette*, francoske kraljice. Spisal Chambrier. Poslovenila Ljutomerska. Str. 63.—84. — Žal, da se o prvi povesti ne moremo kar nič povoljno izraziti. »Hudoben tovariš« je prav tiste vrste zmašilo, kakor je bila povest »Dva brata« v drugem snopiču istega zbornika. Vse trpke besede, ki smo jih napisali v krepki, pa upravičeni nevolji na platnicah četrte številke lanijskega »Zvona«, bi morali tukaj ponoviti. Pisatelj nam snalika par ljudi, ne — angeljev, skoro brez hib, in pa par hudobnih ljudi, pravih izrodkov, na katere ne more nanesti dovolj črnila, a vse to ne z dejanji, v katerih bi se kazalo tisto angeljstvo in tisto demonstvo, nego z golimi besedami, z opisovanjem, nasičenim z modrimi pregovori, »brumnimi« izreki, pobožnim premišljevanjem; to je recept, po katerem je zvarjen tudi »Hudoben tovariš«, a mi ga vzpostavljamo prav kakor tista »Dva brata« kot vzorec, kakšen ne bodi mladinski spis. Če hočeš mladini ogreniti čitanje mladinskih, navidezno po pedagoških načelih uravnanih spisov, pa ji daj v roko »Dva brata« ali pa »Hudobnega tovariša«. — Vedno poudarjajo novodobni vzgojeslovci po pravici pri pouku nazornost. Kaj pa je nazornost pri zabavnem berilu? Pač zanimivo razpleteno dejanje, živahno, v lepi obliki pripovedovano. V

„Hudobnem tovarišu“ pa razen precej pravilne proze vsega tega ni; na mrvico pripovedne vsebine se usuje vselej cela toča premodrih naukov, vzgojeslovnih načel, moralnega razmišljanja. Da ne bode čitatelj mislil, da pretiram, samo eden vzgled izmed mnogih, ki bi jih lahko navedel. Na strani 33. je pet vrstic pripovedovanja („Stric Stojko ga s prva ni hotel sprejeti v svojo hišo“ itd.), a zatem 30. reci trideset vrstic refleksij. Kako daleč se je spozabil pisatelj s svojim vsiljivim moralizovanjem, to razvidimo iz tega, da eden njegovih moralistov pridiguje človeštvu celo v — oporoki: „... Svoje malo premoženje zapuščam Milici . . . Miloju pa zapuščam dober svet, naj bode vedno dober, pa bode tudi srečen (!). Vsem očetom pa, ki bi me hoteli poslušati, pa priporočam to:“ (sledí 6 vrstic dobrih nauk!).

Da so karakteristike delujočih oseb navzlic vsem estetiškim načelom silno dolge, daljše, nego pripovedovanje njih činov, smo že namignili. Kako pa se izklesavajo tisti angelji in hudobci, za to samo en primer. Hudobni Vid se opisuje na str. 23. med drugim tako-le: „in slušal je lačen in žejen, ko so pripovedovali kaj o tatvini, ropu in drugih hudodelstvih. In kar prsi so se mu nadimale (vzdigovale) od miline, kar režal se je od smeha (sic!) pri teh pripovedkah (kar bi bil poslušal kak drug otrok le z največjim strahom)“, in na str. 25. zopet: „Vid poslušá gladen in žejen te razgovore, in prsi se nu vzdigujejo, ko čuje pripovedovati o kaki hudobiji“ itd.

Toda kaj bi trošili še dalje le besedico; vsaka sodba bi bila še pre-mila za ta — „mladinski spis!“ — Nekoliko nas je po neprebavni prvi povesti utešila druga povestica, ki je res prav mična in ganljiva; tudi prevod je čeden in lahko umeven. Takí spisi prijajo naši mladini!

Slovanske knjižnice imamo to pot oceniti dva snopiča; 46. in 47. Snopič 46. obsega, kakor smo že zadnjič na kratko omenili, „Ikonijo“. Srbski spisal Čeda Mijatović. Poslovenil Podravski. — Prebravši „Ikonijo“, smo se umerili, da je ni brez vzroka nagradila kr. srbska akademija s prvo ceno iz Marinovičeve ustanove za l. 1891. Povest je sama na sebi res lepa, njeno vrednost povzdiguje to, ker se nam v njej tako živo in s krasnimi barvami in menda tudi pristno slikajo socijalni odnošaji med Srbi in Turki v XVII. stoletju. Prevod se vobče gladko čita. Vendar bi mu želeli tu in tam malo več čistote, distinkcije in jasnosti. Da ne govorimo o nekaterih drugih slovniških hibah, naj povemo samo, da smo opazili nekako omahljivost in nestalnost o rabi naslonjenic. — Trivijalni se nam vidijo v prevodu, ki hoče biti sicer jako dostojanstven, izrazi „čuden patron“, „ves zateleban v tebe“ (str. 15). — Glede jasnosti pa bi imeli prevodu marsikaj prigovarjati. G. Podravski in z njim vred vsi prevodilci umotvorov iz drugih slovanskih jezikov naj pomislijo, da njih prevodov ne čitajo zgolj temeljiti poznavalci odnošajev drugih slovanskih plemen — ti so med nami silno redko sejani — nego da imajo njih prevodi šele namen, da odvrnejo naše ljudi, zlasti naš ženski spol, od čitanja nemških in laških knjig ter jih napotijo do prebiranja slovanskih umotvorov in do spoznavanja slovanskih reči. Ta vzvišeni smoter si je postavila, mislim, tudi „Slovanska knjižnica“. Ali mi pa morejo gg. prevodilci v dosego tega namena povedati drugo sredstvo, nego da izbirajo za svoje prevode najboljša in najprikupljivejša dela iz slovanske književnosti ter nam jih podajejo v čisti, a lahko umevni

slovenščini? Vemo, da ta naloga ni lahka. Prvič mora prevodilec temeljito poznati oba jezika, poleg slovenščine tudi oni slovenski jezik, iz katerega prevaja. To nikakor ni tako lahko. Splošno razširjena, a čisto kriva je misel, da se je kateremu koli Slovanu sploh silno lahko privaditi kateremu koli drugemu slovanskemu jeziku; mogoče da za praktično rabo, za katero zadostuje par sto besed; mogoče da tudi za učenjaško rabo, katera je takisto navadno omejena v poedinih vedah na majhen kosček jezikovnega obsega. Ali predno proučiš kako slovansko narečje tako, da razumeš njega umotvore, treba ti skoro enoliko truda in časa, kakor za proučitev kakega neslovanskega jezika. To neovržno resnico je že dostikrat dokazal in zabičil Jagić hrvaškimi prevodilcem ruskih umotvorov. Zato se nam vedno jako smešno zdi, kadar koli čujemo neredko pohvalo: »Slovenec J. J. pozna temeljito vse slovanske jezike«.

Drugič bi pa moral prevodilec obsežno i temeljito poznati slovstvo slovanskega naroda, iz katerega nam hoče kaj prevesti; potem se je šele nadejati, da ne prevede, kar mu pride slučajno pod prste, ampak nam izbere izmed najboljšega to, kar je nam primerno. In ker so nam vzhodnih Slovanov odnošaji bore malo znani, so v takih prevodih kratke pojasnevalne opazke neizogibne.

Ugovarjalo se mi bode, da so te zahteve tako napete, da se nam poleg njih in poleg kukavnih prelagateljskih nagrad nikoli ni nadejati dobrih slovanskih prevodov. Popolnoma uvažujemo ta ugovor, in ne vemo drugzega pomočka temu našemu siromaštvu, nego da svetujemo prevodilcem, naj se ravnajo po znanem načelu delodelja; naj ne segajo sedaj po ruščini, sedaj po srbščini i. t. d., nego vsaki izmed njih naj se omeji, vsaj za nekaj let, na en slovanski jezik ter naj se izobrazi v tistem do one virtuoznosti, ki je neizogibna prevodilcu leposlovnih umotvorov.

Snopič 47. »Slovanske knjižnice« pa obsega »Narodne pripovedke v Soških planinah. III. Zbral in zapisal Josip Kenda.« Str. 96. — »Uvod« (5.—11. str.) nam pojasnjuje pomen tradicionalnega slovstva vobče, pa slovanskega in slovenskega ter podaja kratko zgodovino slovenskih zbirk narodnega blaga; iz uvoda pa tudi zve čitatelj, da je dr. Polivka v Pragi (kar poročamo mi tudi na drugem mestu v današnjem »Listku«) jako laskavo ocenil prejšnja dva snopiča »Narodnih pripovedk v Soških planinah« ter primerjal slovenske pripovedke z enakimi pripovedkami drugih, zlasti slovanskih narodov. — Tretji snopič obsega 19 pripovedk, izmed katerih je 13 iz zbirke Kendove, 6 pa iz zbirke urednika Gabrščka. Zapisane pa pripovedke niso v narodni govorici, nego v navadni knjižni slovenščini. Po eni strani seveda treba to obžalovati; ali če pomislimo, katerim krogom je »Slov. knjižnica« zlasti namenjena, tedaj izdajatelj ne moremo grajati. Isti pomislek je nas napotil, da smo narodno blago, ki smo je priobčili na platnicah lanskega »Zvona«, nekoliko retuširali, seveda samo, kar je bilo neizogibno; g. Lamurskij pa nam je zameril, da ga nismo še bolj po strogih zakonih knjižnega jezika.

»Domače pesmi« je čital prof. Stritar dne 9. svečana t. l. v »Sloven. klubu« na Dunaju. Elegantni »cesarski salon« v hotelu »International« je bil že eno uro pred naznačenim časom do cela poln Stritarjevih prijateljev in častilcev. Poleg lepega venca slovenskih in čeških dam se je

zbrala večina starejših zastopnikov „sloven. kolonije“ na Dunaju; posebno veliko pa je došlo akademikov. Stritarjeve »domače pesmi« so — po njegovem izreku v uvodu k predavanju — nekako nadaljevanje njegovih pesmic, priobčenih v slavnoznani zbirki »Pod lipo«. Tudi »domače pesmi« se odlikujejo po izredno preprosti vsebini, jasni in razumljivi dikciji, posebno pa po skoro da nedosežni čistoti in gladkoti stihov. Dotikajo se domačih del v hiši in na polju, domačih šeg in običajev, praznikov in domačih križev in težav. Sam sem čul iz ust ljudskih učiteljic in učiteljev, da so se Stritarjeve pesmi »Pod lipo« otrokom na mah tako omilile, da jih z največjim veseljem krasnoslovijo doma, med seboj, med igranjem in v šoli. Meni samemu pa je s pravim navdušenjem deklamoval jedva petleten dečko par onih pesmic, stoječ na stolu in živahno kretajoč z rokama; naučila ga je bila tako njegova mlada mamica. — Čestitajoč našemu dičnemu Nestorju na takih uspehih v poeziji, sem preverjen, da doseže nič manjše tudi v onih krogih, katerim so baš te preproste »domače pesmice« v prvi vrsti namenjene! — Pesniku so se seveda tudi verni poslušalci prav primerno zahvalili za lepo predavanje.

Fr. G—r.

Doslej neznan rokopis Jenkovih pesmi. Ravno zdaj, ko se nam obeta nova izdaja Simona Jenka — upajmo, da bode bolj kritična, nego je najnovejša Prešernova — mislim, da ne bodo odveč naslednje vrstice o nekem doslej neznanem rokopisu njegovih pesmi. Rokopis, zvezek v mali osmerki, je pisan z Jenkovo roko in je lastnina g. H. pl. Herzfelda, zasebnika v Sv. Hipolitu (St. Pölten) na Spodnjem Avstrijskem. Ta ga je dobil od pesnika samega, ki je bil v njegovi obitelji domači učitelj, ob odhodu za spomin. L. 1892. ga je poslal Herzfeld po posredovanju g. nadporočnika Oblaka in prof. Horačka prof. Levcu s prošnjo, da ga ponudi v nakup deželnemu muzeju v Ljubljani. Ker ni hotel dati kustos Müllner za rokopis več kot 5 gld., a Herzfeld je zahteval 50 gld., je romala ta ostalina našega pesnika, žal, zopet iz domovine nazaj v Sv. Hipolit. Morda pripomorejo te vrstice, da se najde kak zaveden Slovenec ali slovenski zavod (Matica ali pisateljsko društvo?), ki bi hotel in mogel kupiti rokopis, v katerem je ohranjenih tudi nekaj doslej še nena-tisnjenih pesmi.

Vladimir Levce.

»**Zeitschrift für österreichische Volkskunde**«, nov znanstven list, urednik dr. M. Haberlandt, je prinesel v letošnjem 6. sešitku oceno »Narodnih pripovedek v Soških planinah«, ki so izšle v 25. in 29. zvezčiču »Slovanske knjižice«. Gosp. dr. G. Polivka je navedel k vsaki sorodne pripovedke iz drugih arijskih jezikov.

S. R

Elzejev spis o slovenskem protestantovskem slovstvu. V »Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich«, herausgeg. von G. Loeschke, 16. Jahrgang, 3. und 4. Heft, objavlja znani zgodovinar Th. Elze spis: »Die slovenischen protestantischen Bibelbücher des 16. Jahrhunderts«. —

R. P.

Prešernovih nemških sonetov slovenski prevod. Od g. prof. L. P. smo zopet prejeli prevod nemških sonetov Prešernovih (4) in pa enega Prešernu namišljenega, ki ga je zložil neki »Milko«. Toplo zahvaljujoč g. pošiljatelja, objavljamo na tem mestu njegov prevod s prijaznimi vrsticami vred, s katerimi je spremil svojo pošiljatev. Evo oboje:

Ker so bili poslani trije Prešernovi soneti v prevodu »Zvonu« dovolj dobri, da jih je objavil, tedaj Vam pošiljam tu še štiri. — Tudi tu ima prevod iste napake — namreč Prešernovi dobi še neznane izraze: baš, vzor, vrlina, preporna točka, imovina, milosodnost, poprišče, utočišče, najčišči (= čistejši) i. t. d. — Toda sila kola lomi; mnogo je treba napora, da človek spravi skupaj vse rime, ki so za sonet potrebne.

L. P.

S o n e t.

»Ni znati, da ga pevski ogenj greje,
Kakó li, da se vendar s petjem vkvarja;
Vse drugo, kakor kaže, zanemarja,
Mendà mu nič na svetu ne uspeje;
Nesrečen do brezupa, pač ne šteje,
Da slave si pripoje al' denarja —
In vendar precej dobre pesmi vstvarja.« —
Pomisli naj, kdor tega ne umeje:

Labod je sicer tih, sam svoj, otožen,
Nihče ne sodi, da je petja zmožen,
A smrtno ranjen vendar-le zapoje.

Z ljubezni pšico ranjen neozdravno
I jaz začel sem peti, dasiravno
Baš pesništvo ni bilo zvanje moje.

Dr. Fr. Pr.

Carniolia III. Nro. 59. 20. November 1840.

Gospodu c. kr. apelacijskemu svetniku Antonu Čopu o pri-
liki njegove premestitve v Celovec.

Slovó Ti srčno, ko zapuščaš brate,
Kjer vesten si sodniške vzor vrline
Jasníl ljudem prepornih točk temine,
Vršíl razumne sodbe in možate!

Pravično svobode oropan zlate
Ni mogel pač, da žal besedo zine;
Da se odreče tuje imovine,
Primorani se hudoval ní na-te.

Sirotam si zaščitnik bil. In vneto
Pravičnost z milosodnostjo si družil,
Priznanje vseh stanov si s tem zaslužil.

Oj, čvrsto živi še premnogo leto!
Tvoj vpliv deželo našo naj zaslanja,
Ki si doslej ji dika bil sijajna.

Dr. Fr. Pr.

Carniolia V. Nro. 74. 13. Jänner 1843.

Mladi pesnikinji.

Če v prsih čuješ pevske klic sirene,
 Če srce ti prepolno duška išče,
 Na pevsko moraš stopiti poprišče,
 Kot slavna prednica iz Mitilene;

Ogniti se ne moreš poti njene,
 Četudi zgréšiš sreče utočišče,
 Zastonj medleč, ljubezni mroč najčišče,
 Naj grozna smrt v valovih te zadene. —

Če si pa prosta pevskega nagona,
 Okleni srečnejšega se zakona,
 Dokler ti lice še rudí v mladosti.

Ljubezen ti je jela rož trositi
 Na pot življenja — mirta zelení ti —
 Oj, pusti lavoriko brez radosti! —

Dr. Fr. Pr.

Carniolia VI. Nro. 53. 1. Juli 1844.

Slovencem, ki v nemškem jeziku pesmi zlagajo.

Iz roda vi slovanskega rojeni,
 A svoji materi iz reje vzeti,
 Da v nemški izredila vas prosveti,
 Dojilji nemški v rejo izročeni!

Obsojam vas jaz ne, Bog ne zadeni,
 Ker za Germanko ste hvaležno vneti,
 Nevoljo to samó mi v srcu neti,
 Da mati se umakni tuji ženi. —

Prvenstvo se spodobi le rodníci, —
 Zahvale dar pokloniti rednící
 Spodobno za rejenca je seveda;

Ta dar pa bodi od srebrá in zlata,
 Ne malovredna glina; — prebogata
 S posmehovanjem na beraštvo gleda. —

Dr. Fr. Pr.

Illyr. Blatt Nr. 14. 7. April 1838.

Dr. Prešernu povodom njegovega soneta v Ilirskem listu
 šte. 14.

Dolžiš nas nehvaležnosti najhujše,
 Da srca gorki čut nam v pesmi vreje,
 Ki muza jih domača ne umeje,
 Da nemški hrast Slovenec ovenčuje.

Prav! — Toda speve skuša rad i tuje,
 Komur za petje se srcé ogreje;
 Dasí mu ton do cela ne uspeje,
 Prisiljen v tujo pesem se vsiljuje.

Kamén domačih logi so mu kraji
 Svetejši še celó kot tuji gaji,
 Ker nihče ga ne uvede, zunaj roma. —

Ljubímec muz domačih, dvigni ti se!
 Za vzglednikom podvignemo i mi se,
 I mí zapojemo na slavo doma! —

Milko.

Illyr. Bl. Nro. 17. 28. April 1838.

»Ilirija oživljena« v francoskem prevodu. V »Bibliothèque Slave Elzévirienne« v Parizu je izšla te dni nekaka slovanska antologija pesniških proizvodov z naslovom »Choix de Poésies Slaves, recueillies par Adolphe d'Avril«. Med raznimi prevodi je »Libušin sod«, »Kraljevič Marko« in Vodnikova »Ilirija oživljena« (Le reveil de L'Illyrie). Pred vsakim prevodom je kratka zgodovinska črtica o postanku dotične pesmi. Pred »Ilirijo oživljeno« je razložena s kratkimi besedami okupacija »Slovenije«, Hrvaške in Dalmacije po Francozih. Med drugim je čitati: »Le sentiment de ce réveil inattendu est exprimé dans une ode du moine Vodnik en langue slovène. C'est un peu desordonné, si vous voulez; mais il y a de l'élan: c'est une explosion vraiment lyrique, trop lyrique peut-être«. Po teh besedah je natisnjena »Ilirija oživljena« v franc. prevodu, katerega naj podam prvo kitico:

Napoléon dit:

»Illyrie, lève — toi!«

Elle s'éveille; elle soupire;

»Qui me rappelle à la lumier du jour?«

Fr. V.

Slovensko gledališče. Predpustni čas gledališču ni bil jako ugoden. Ne samo, da obisk ni bil vseskozi dovoljen, tudi glede kakovosti nekaterih predstav v dobi od 15. prosinca pa do 15. svečana se ne moremo posebno pohvaliti. Nekatero večere moramo seveda izvzeti. Tako smo bili z opereto »Mam'zelle Nitouche«, ki se je — baje na splošno zahtevo — ponavljala dne 16. prosinca, v vsakem oziru zadovoljni. Zlasti gospica Polakova je bila ta večer zares dražestna Denisa. Veselilo nas je, da je tako uvaževala naše opomine; ne — toliko vpliva na omenjeno gospico in sploh na naše igralno osobje si ne pripisujemo — recimo torej raje: veselilo nas je, da je prišla omenjena gospica do istega spoznanja, kakor mi, da je namreč na našem odru možna le taka Denisa, kakor smo jo videli ta večer.

Med najlepše večere, kar nam jih je pribavilo gledališče v letošnji sezoni, smemo šteti brez dvojbe tudi one, ko se je pela nesmrtna Smetanova opera »Prodana nevesta«, t. j. dne 21. in 24. prosinca pa dne 11. sve-

čana. Baš pri tej operi, bolje nego pri vsaki drugi, se je dalo primerjati, je-li naša opera proti laniški dobi nazadovala, ali napredovala. Navajeni v tej operi gospice Leščinske, smo mislili, da jo bomo precej občutno pogrešali. Toda to pot nas je slutnja varala. Sprijaznili smo se kmalu z nje naslednico; kajti gospica Ševčikova kot Mařenka ni bila le po zunanosti zelo ljubka prikazen, temveč je tudi s svojim zvonkim in milobnim glasom kar očarala občinstvo. Kako zelo si je ta izborna pevka prisvojila simpatije občinstva, se je pokazalo, ko se je pela „Prodana nevesta“ dne 11. svečana njej na korist. Obdarovana je bila z lepim vencem in krasnimi šopki, in prirejale so se ji celi večer burne ovacije. To pa po vsej pravici. Intendanciji našega gledališča je le čestitati, da se ji je posrečilo pridobiti naši operi tako odlično moč. Presenetil nas je v »Prodani nevesti« gospod Purkrabek. Ne baš, da bi nam bil dal kdaj povod, dvojiti o njegovi sposobnosti — saj smo ga kot izbornega pevca že večkrat ocenili — ampak le v tem oziru nas je iznenadil, ker se nam je prej vedno dozdevalo, da nedostaje njegovemu glasu v nežnejših partijah potrebne mehkoče. V tej operi tega nedostatka nismo opažali. Gospod Purkrabek je imel baš tu priliko pokazati, da v marsikaterem oziru daleč nadkriljuje svojega prednika. Mnogo pohvale je žel tudi gospod Vašiček tako radi izvrstnega petja, kakor radi živahne in primerne igre. Gospod Podgraški kot Vašek morda ni dosegel g. Pavšeka, kateri je imel baš za to ulogo izredna svojstva, vendar je po naši misli zadostoval in je bilo tudi občinstvo prav zadovoljno z njim.

Posebej nam je omeniti tudi benefice gosp. Purkrabeka. Pel se je njemu na korist dne 4. svečana Trubadur in sicer s takim uspehom, kakor le malokdaj poprej. Pevcem se je prav videlo, da se zavedajo častnega večera; kajti peli so s posebno navdušenostjo in ognjevitostjo. Razen beneficijanta sta se odlikovali posebno gospici Ševčikova in Jungmanova ter gospoda Nollu in Vašiček.

Predstavo srednje vrednosti smo imeli dne 26. prosinca. Igrala se je ta večer znana igra s petjem: „Materin blagoslov ali nova Chonchon“. Klasičen proizvod ta igra ni, toda izmed onih iger, ki so namenjene širšim slojem občinstva, vsekakor izmed boljših. Tacih ulog v tej igri ni, da bi se mogli v njih igralci posebno odlikovati. Še najtežja je uloga Komanderjeva, katero si je pridržal režiser gospod Ineman. S tem je tudi povedano, da je bila ta uloga v jako dobrih rokah. Gospica Polakova kot Chonchon morda ni bila prav razpoložena; vsaj nam se je zdelo, kakor bi se nekoliko silila. Druge uloge v tej igri so našim igralnim močem dovolj prikladne, zato so jih tudi večinoma dobro pogodili. Samo govoriti mnogi naši igralci ne znajo na odru. Nekaterih včasih čisto nič ni razumeti, bodisi, da so tako nesrečno obrnjeni od občinstva proč, bodisi, da se jim ne ljubi prav ust odpirati. Naj bi v prihodnje naša dramatična šola igralce tudi govoriti učila!

Sedaj pa k predstavam, ki so nas manj zadovoljile! Dne 18. prosinca se je predstavljala prvič na našem odru narodna igra s petjem: »Moj Pepček«. Nemški je spisal to igro Adolf L' Arronge, poslovenil in našim razmeram prirojil pa jo je V. Benkovič. Ne vemo, kdo je po tej igri posegel, a bodisi kdor hoče, srečne roke gotovo ni imel. Dramatičen izdelek ta igra sploh ni, kajti kaže se nam v njej le šest prizorov, kakršni se morda dogajajo v življenju, ali pa tudi ne. Prave zveze med posameznimi

prizori ni, in onega »pri Kozlerju« bi čisto lahko nestalo, dasi je morda še najverjetnejši izmed vseh. Če je imela ta igra res kje kaj uspeha, so jo spravili gotovo le igralci do veljave; kajti ne moremo si misliti, da bi tistih par obrabljenih dovtipov, katere smo slišali mi, moglo napraviti kje poseben učinek. Pri nas pa se je tudi igralo tako slabo, kakor na srečo le malokdaj. Edino gospod Ineman je storil iz svoje malo hvaležne uloge, kar se je sploh storiti dalo; tudi gospici Polakovi in gospodu Verovšku ne bi imeli kaj posebnega očitati; vsi drugi igralci pa so se kazali tako odvisne od šepetalca, da jim je bilo vsako prosto gibanje na odru nemogoče.

Isto tako se dne 30. prosinca in 1. svečana nismo nič kaj zadovoljni vračali iz gledališča. Oba ta večera se je igrala »Starinarica«, vesela igra v enem dejanju, in pela Supeejeva opereta: »Deset deklet, a za nobenega moža«.

»Starinarica« ni ravno tako slaba igra, da ne bi se smela nikdar več prikazati na oder. Predmet ji je sicer star, a obdelan je še precej originalno. Seveda ima ta igra velik nedostatek, ta namreč, da obseza preveč monologov. Bodi Slavka, katera ima glavno ulogo, še tako mično dekletce, gledalcu postane sčasoma vendar-le nekako dolgčas, če jo vidi vedno samo na odru. Gospica Slavčeva, ki je igrala Slavko, se je mnogo, morda preveč trudila, da bi v občinstvu vzbudila zanimanje. Tedaj pa, ko se je preoblačila, ne bilo bi po naši sodbi škodilo nekoliko »španske stene«.

Opereta »Deset deklet, a za nobenega moža« je prav prikladna za predpust. Vrednosti je iste, kakor so vse glume. Saj tudi ni, da bi človek iskal v gledališču vedno le višjega užitka. Včasih se je treba tudi nasmejati. Toda nam so dokaj izpridile veselje lastne primesi posameznih igralnih moči. Saj ne trdimo, da ne bi bilo dovoljeno igralcu včasih pokazati svojega improvizovanega dovtipa ali humorja, zlasti v tacihi igrah, kakršna je ta. Toda tudi za to veljajo gotove meje. Povsod se ne sme vse. Kar nas sili na smeh morda v gostilnici pri duhteči kranjski klobasi in kozarcu poštenega dolenjca, nam vzbuja v gledališču nejevoljo. Zlasti ko se je ta opereta drugikrat pela, je govoril do malega že vsakdo, kar mu je prišlo baš na jezik. Tudi vedenje desetih hčera ni bilo posebno vzgledno. Ena je uhajala venomer z odra, druga je šepetala z nekom, ki ji je bil za hrbtom skrit, in ki ni spadal na oder, tretja pa se je kar naravnost zabavala s prebivalci bližnje lože. Nam se zdi, da sega to nekoliko predaleč, in da treba tudi v predpustnem času nekoliko več discipline na odru.

V nekaterem oziru še slabejši pa je bil »Lumpacij Vagabund«, ki se je predstavljal dne 9. svečana. Ko ne bi bilo g. Inemana, ki je bil zares originalen črevljar, in g. Podgrajskega, ki je s svojo gibčnostjo vzbujal mnogo smeha, ne vemo, če bi bil kdo v gledališču, ki mu ne bi bilo žal vstopnine, katero je moral plačati.

V boljšo voljo nas je spravila zadnja predstava gledališke dobe, o kateri govorimo. Predstavljala se je dne 15. svečana prvikrat »Precijoza«, igrokaz v štirih dejanjih, nemški spisal Pij Aleksander Wolff, preložil Jos. Cimperman. Mi smo se čudili, da se je po neprijetnih izkušnjah zadnjih dni seglo po tej igri, ki zahteva nenavadne pridnosti od igralcev. Igra je

pisana namreč v verzih, in gotovo ni brez pomena, da si je intencija slovenskega gledališča upala kaj takega spraviti na oder. O vrednosti te igre ne kaže govoriti sedaj. Pisana je bila v tistih časih, ko romantika ni bila še tako prepovedana, kakor je dandanes. Vsekakor zahteva ta igra boljših igralnih moči, in z veseljem priznavamo, da smo bili s predstavo vobče prav zadovoljni. To je res, da nam semtertja kaka »dona« ni povsem ugajala, tudi marsikateri »don« se ni gibal vedno s primerno »grandezzo«, a vsaj gladko je šlo še precej vse. Naslovna uloga je bila v rokah gospice Slavčeve, ki nam je podala prav ljubko Precijozo. Mnogo so se občudovale njene toalete ta večer. V tem oziru kaže ta gospica zmeraj dober vkus, in to tudi ni brez pomena na odru. Škoda pa, da ji organ ne dopušča obsežnejšega izpreminjanja glasu. Radi tega je manj sposobna za vse uloge, kjer je treba s potrebnim poudarkom kazati razvnetje, strast ali ognjevitost. V naivnih ulogah se nam vidi njena igra še najbolj naravna. V tragičnih ulogah na primer se nam zdi njen glas premalo prisrčen, premalo prepričevalen, zlasti njen jok se nam zdi večkrat nekako posiljen. Je-li temu tudi le organ kriv, ali pa ji take uloge sploh manj prija? Sicer pa se pri nas porabljajo igralske moči sploh v preraznovrstnih ulogah — iz znanih vzrokov. Vse ni za vsakoga, ako ni tak izreden igralski talent, kakor je gospod Ineman, ki nam je bil ta večer kot grajski valpet zopet povsem nova, originalna prikazen. Z.

Knjige Matice hrvatske. Uredništvo je prejelo knjige, katere je izdala Matica hrvaška za leto 1895. Letos dobodo članovi 9, reci devet knjig za neznatni prinesek treh goldinarjev. Matica hrv. skrbi enako za zabavno in za poljudno znanstveno in poučno književnost. Leposlovne knjige so te-le:

1. Josip Eugen Tomić. — Za kralja — za dom. Historička pripoviest. Dio drugi. — V tem obširnem romanu, katerega prvi del je izdala Mat. hrv. v lanskem letu, opisuje spretni pisatelj zgodovinsko verno ustavno borbo Ogrov in Hrvatov proti novotarijam, katere je hotel uvesti cesar Josip II. Zgodovinska fakta opisuje Tomić na podlagi dokumentov, katere je črpal iz raznih arhivov, zgodopiscev, nekoliko tudi iz ustnega izročila.

2. Osman-Aziz. Bez nade. Pripoviest iz mostarskoga života. — Kratka doba avstrijske okupacije je pobudila celo vrsto darovitih književnikov, ki polnijo predale leposlovnih novin hrvaških in srbskih. Med njimi sta posebno priljubljena dva mlada pisatelja, eden katolik Ivan Miličević, drugi muhamedovec Osman Hadžić; oba spisujeta in izdajata svoja dela skupno po vzgledu Francozov Erckmanna in Chatriana. Predmeti njihovih pripovesti so vzeti večinoma iz življenja hercegovskih muhamedovcev, katero poznata temeljito. — Na koncu je pridejan tumač turskih i dialektičnih riečič, žal, da premalo obširen. —

3. Vojnović Ivo. Ekvinokcij. Drama v četiri prikaze. — Duhoviti Dobrovčan je napisal lani dramo iz dobrovniškega življenja, katero je nagradila deželna vlada hrvaška. Drama je nekak hvalospev materinske ljubezni. Drama je dobro uspeła, čeprav se ji da kaj prigovoriti. Posebno odlične so prikazane epizode. Zadnji prizor je tiskan v drugi obliki, nego je bil prikazan pri prvi predstavi. Drama je napisana v dobrovniškem narečju.

4. Harambašić August. Izabrane pjesme. — Pesnik je povil v šopek nekaj svojih najboljših, večinoma ljubavnih in domorodnih pesmi.

5. Mirko Bogović. Pjesnička djela. Svezak treći. — Ta zvezek obseza tragedijo »Frankopan« in pa »Izabrane pjesme«. O dramah prvega zvezka smo priobčili v predlanskem letniku obširno oceno in pokazali darovitost tega malo znanega pesnika. Letošnjemu poslednjemu zvezku Bogovičevih del je napisal životopis in uvod Milivoj Šrepel. Knjigo krasi tudi lična slika pesnikova. — Pri tej priliki si usojamo opozoriti tudi našo Matico, naj bi nadaljevala izdanja starejših pisateljev, katera je začela z zbranimi spisi Erjavčevimi.

6. Tretja knjiga »Slavenske knjižnice« prinaša dve povesti J. N. Potapenka, glasovitega pripovedovalca ruskega, »Generalovo hčer«, katero pisatelj sam ceni kot svoje najboljšo delo, in pa »Selski roman«.

Poučne knjige, katere je Matica letos izdala, so te-le:

7. Kučera Oton. Naše nebo. — Črtice iz astronomije. V knjigo je vtisnjenih 142 slik, in 4 priloge so pridejane. Umevno razlaga in prikazuje pisatelj temeljne nauke iz astronomije, opisuje najznamenitejša zvezdišča, sonce, mesec in planete. Potem opisuje zvezdarnice in delovanje v njih, posebno, kako se merijo daljine v vesirju. — Poseben oddelek govori o svetlobi, o spektrih, sploh o astrofiziki. Dalje sledi zgodovinska črtica o harmoniji vesirja od najstarejše dobe do Galileija in Newtona. Iz astrofizike se popisujejo natančneje ona nebeška telesa, katera se vrte okoli našega solca. Poslednje poglavje govori o drugih solncih in o življenju v vesirju.

8. Lopašić Radoslav. Prerano umrli zgodovinar je ostavil knjigo, katero je izdala na svetlo Mat. hrv. Ta knjiga je naslovljena: »Oko Kupe in Korane. Mjestopisne i povjestne crtice«. V njej opisuje pisatelj kraje, ki leže ob desnem bregu Kolpe, katera deli Kranjsko od Hrvaške. Jasno je, da hranijo zgodovinske črtice o teh mestih marsikak zanimiv podatek tudi za sosednje slovenske dežele. Rokopis je popolnil Emilij Laskrowski. Obširen životopis s sliko je posvečen spominu na pisca. Knjiga ima 23 slik in zemljepisno karto.

9. Znamenita je tretja knjiga »slik iz svjetske književnosti«, »Ruska književnost u osamnaestom stoljeću. Napisao V. Jagić.« V štirih poglavjih razpravlja literarne pojave in struje v dobi dopetrovski, v dobi Petra Velikega, dalje cesarice Katarine in slednjič v Karamzinovi dobi. Knjigi je pridejana obširna bibliografija predmetov. Pisatelj razpravlja temeljito, toda zanimljivo, jasno in gladko književne in kulturne prilike ruske v oni dobi.

Razen teh knjig, katere dobi vsaki član za svojo članarino, je izdala Matica v svoji zalogi

10. Sofoklove tragedije. Preveo, uvod i tumač napisao Koloman Rac. Uvod govori obširno o gledališču in tehniki grške tragedije, o prvakah grške tragedije in o njih posnemalcih v novejši dobi (o renesansi). Pred vsako tragedijo je poseben uvod, na koncu knjige pa je obširen tolmáč. — Prevedene so tragedije v prozi, ker je bilo prevodilcu več do tega, da poda veren prevod originala, nego da vnanjemu sijaju in krasoti žrtvuje jezgro. — Knjiga torej ni dovršen prevod pesnikov, kar priznavata prevodilec in Matica hrv., saj Sofoklove tragedije so umotvori, in oblika je pri umotvorih

biten del umetnosti. Prevod bode tedaj pomagal pri čitanju originala, toda iz prevoda samega v prozi ne more nihče spoznati vrednosti pesnikove.

Končno je poklonila Mat. hrv. slovenskim članom svojim še

11. Rječnik hrvatsko-slovenski. Drugo pregledano izdanje. Ta mali besednjak močno olajša Slovencem čitanje Matičinih knjig. V ta rečnik so sprejete tudi mnogobrojne turške besede, ki delajo Slovencem in tudi zapadnim Hrvatom dosta preglavice.

Ta površni pregled knjig kaže jasno, koliko množino zdravega leposlovnega in imenitnega poučno-znanstvenega štiva (sto in sedemdeset pol) iz vseh strok leposlovja in različnih znanstvenih strok podaje Matica hrv. svojim članom za mali donesek treh goldinarjev.

Tem bolj smo se začudili, da je bil dosedanji odziv Matičarjev znatno manjši, nego bi bil moral biti v primeri z lanjskimi letom. To je znamenje neodpustne mlačnosti in grde nehvaležnosti proti zavodu in njega odboru, ki bi z največjo požrtvovnostjo in delavnostjo pač zaslužil, da občinstvo vsaj s točnim plačevanjem prinosov in z mnogobrojnim pristopom nekoliko poplača odboru veliki trud, ne glede na to, da bi se moral vsaki izobraženež srečnega šteti, da dobi za tako nezatno vsoto toliko duševne hrane.

Naše rojake pa ponovno pozivljemo, da se v kar največjem številu vpišejo v to znamenito družbo, ki jim podaje knjig. iz katerih se poleg zabave in pouke tudi najlaže nauče hrvaškega jezika, ki naj bi bil nekako občevalni jezik med južnimi Slovani.

R. P.

Hrvatska stenografija (sustav Gabelsbergerov). Priredio Franjo Magdić, profesor kr. vel. realke u m.; ravnatelj saborskog stenografskog ureda; stručni izpitatelj kr. izpitnog povjerenstva za učitelje stenografije; predsjednik hrvatskog stenografskog društva u Zagrebu. Treće preradjeno izdanje. Kruto vezana stoji 1 krunu 80 fil. Zagreb, 1895. Autotipografski tisk Jul. Hühna u Zagrebu. 95 str. vel. 8°. — Vsebina: Predgovor. Kazalo. Uvod. Dio I.: Pismena in njihovo spajanje. Dio II.: Kraćenje rieči. Dio III.: Kraćenje izreka. Dodatak: Prevod primjera in vježaba. — Prav zanimiva je premena znakov v tej tretji izdaji. Dobro znani strokovnjak je uvedel nov krajši znak za *c* — podoben znaku za *g*, s spodnjim delom zasukanim na levo — namesto prejšnjih dveh znakov, katera se rabita v nemški stenografiji za *c*, *s* in *ts* v besedah, kakor central, Herz, Netz in v češki za *c* v besedah, kakor cep, pec; nadalje je premenil znamenji za *s* in *ž*, in sicer rabi znaka, katera mu zaznamujeta še v drugi izdaji »Hrvatske stenografije« [Zagreb, 1881] po češkem originalu *s*, v tej novi predelani izdaji za *ž*; a ta dva znaka, pisana v krajši obliki med 2. in 3., t. j. med drugo gornjo črto in osnovnico, sta mu *s*; slednjič označuje zlogotvorni ali samoglasni *r* s prekrizevanjem. To novo označevanje samoglasnega *r* utemeljuje obširno v svojem »Stenografu«, glasilu hrvaškega stenogr. društva v Zagrebu; gl. II. 1892, str. 44.—48. (56), prim. IV. 1895, str. 36.—44. — Knjiga obsega korespondenčno in debatno pismo. Učna tvarina je urejena sistematično; stenogr. tekst, ki je vložen med tisk, kakor n. pr. v priznani dobri nemški šolski knjigi Kühneltovi ali Coujevi, je pravilen in jako čist in se zaradi tega tudi prav lahko čita; posamezna pravila so točna, jasna, vzporedni vzgledi primerni in instruktivni. Skratka: Delo g. prof. Magdića zadostuje popolnoma vsem zahtevam šolske knjige; kajti kot učna knjiga se

ima rabiti po vseh hrvaških srednjih in višjih trgovskih šolah, po katerih se poučuje z odlokom vis. kr. zem. vl. z dne 4. oktobra 1893. l. hrvaška stenografija po sistemu Gabelsbergerjevem kot neobligaten predmet. Knjigo toplo priporočamo vsem slovenskim stenografom, ki se zanimajo za hrvaško stenografijo.

IV.

Hrvaško protestantovsko sv. pismo v latinici.¹⁾ Nedavno je izročil profesor dunajskega vseučilišča Fr. Müller prof. V. Jagiću lepo tiskano knjigo, da jo pregleda, je-li znana ali ne. J. je bil ves presenečen, spoznavši v njej hrvaško protestantovsko izdanje starega veka, in sicer „Prorokov“, tiskano z latinico. Žal, da knjiga nima zaglavnega lista, in da se torej ne more reči, kje in kdaj se je tiskala. Jagić meni (v pismu, priobčenem v „Vienču“ št. 4. t. l.), da se najlaglje vzporedi s sloven. Dalmatinsko biblijo (l. 1584.), ker je obema služil Lutrov prevod. Toda tisk ni isti in tudi lesorezi ne. V hrvaškem izdanju so črke nekoliko natančnejše in lepše kakor v slovenskem, torej najbrže nista obe knjigi tiskani v isti tiskarnici. (Kakor znano, je izšla slovenska biblija v Vitenbergu). Gotovo se ne more reči, je-li imel hrvaški prelagatelj slovenski prevod pred seboj, ali ne, a najbrže ga je imel. Ker Jurij Dalmatin, slov. prelagatelj, ni ničesar omenil o hrvaškem prevodu, bi se moralo prisoditi prvenstvo slov. prevodu; hrvaški pa je bil izdelan in tiskan v isti dobi ali 1—2 leti pozneje. Če je prerejal hrv. tekst Stefan Istranin, tedaj je delal z Jurjem Dalmatinom, kakor pri novem veku z Antonom Dalmatinom. Zato se morata primerjati med seboj hrv. in slov. tekst in oba zopet z Lutrovim originalom. V hrv. prevodu so lesorezi znamenitega lesorezca Hansa Brosamerja, ki jih je izdelal za Lutrovo biblijo že okoli l. 1549.; na enem lesorezu je vpisano leto. V nemškem Lutrovem izdanju „Prorokov“ l. 1561. so isti lesorezi, kakor v hrv. prevodu, v slovenskem pa ne, izimši enega, katerega pa zopet hrv. prevod nima. Lutrova biblija l. 1561. se je tiskala v Vitenbergu pri Hansu Lufftu. Ker so se pa menda že tedaj kakor dandanes prodajali lesorezi na vse strani, se ne more trditi, da se je i hrv. prevod tiskal pri Lufftu v Vitenbergu.

Dr. Bosanac je opozoril (v isti št. Vienčevi), da je že Šafařík v „Geschichte der südslav. Literatur“ I. 166, II. 196, omenil hrv. prot. izdanje sv. pisma z latinico. Š. piše namreč: „Probe von den Propheten — des Isaias vermuthlich, den Leonhard Merčerić aus Dalmatien übersetzt hatte — in kroat. (d. i. illyrischer) Sprache mit lat. Schrift, gedruckt zu Tübingen 1561.“ Tiskalo se je baje samo 50 eksemplarov, o katerih pravi Š., da so „jetzt unbekannt.“ (Schnurrer, Slavischer Bücherdruck in Württemberg im XVI. Jahrh. Tübingen 1799, pag. 69, 71; Dobrovský, Slavin p. 135.). Morda je knjiga, katero je zasledil Jagić, v zvezi z ono „Probe aus den Proph.“, o kateri piše tudi Š.: „ob der Druck beendet wurde, ist nicht gewiss.“ Knjiga bi bila torej popolnoma »Probe aus d. Proph.«. Če se to dokaže, bi vedeli: 1) Kje je knjiga tiskana, t. j. v Tubingi, 2) ime prelagateljevo (Leonardo Merčerić), ako ima Dobrovský prav. Daljše raziskavanje in primerjanje z drugimi biblijami dožene gotovo, kdaj in kje se je tiskalo to delo, in kdo je prelagatelj.

Fr. Vidic.

1) Na kratko smo že v zadnji številki sporočili o tej knjigi.

